

II. Przegląd piśmiennictwa

A. Dział prawniczy

1. Prawo karne.

Podczaski Juljan i Śliwiński Stanisław Dr.: Ustawa Karna Skarbowa z komentarzem, rozporządzeniami wykonawczymi, instrukcjami i wzorami. Warszawa, str. 189.

Ustawa Karna Skarbowa z dnia 2. VIII. 1926 podana jest w całości w dosłownym tekście z dodaniem komentarzy do przeważnej części artykułów, mianowicie posiadających zasadnicze znaczenie. Szczególnie obszerne i nader treściwe są komentarze do postanowień ogólnych dotyczących przestępstw i kar (część I, rozdział I ustawy) pióra przypuszczalnie Dr. Stanisława Śliwińskiego, sędziego Sądu Najwyższego oraz członka Komisji Kodyfikacyjnej i Rady Prawniczej. Świadczą one o wybitnej znajomości autora całej dotyczącej materji prawnej. To samo nadzwyczaj dodatnie wrażenie odnosi się studując komentarze do rozdziałów o właściwości i postępowaniu władz skarbowych i sądowych (część II. ustawy), pomimo, że objaśnienia do pierwszego z wymienionych rozdziałów, dotyczącego kompetencji władz skarbowych, niejednokrotnie są nieco szczupłe lub zupełnie ich brakuje. Komentarz do postanowień szczególnych ustawy (część I, rozdział II) pióra przypuszczalnie Juljana Podczaskiego, naczelnika wydziału Karnego departamentu akcyz i monopolu Ministerstwa Skarbu, wyraża się przeważnie w formie ogólnych uwag streszczających całe odnośne ustawodawstwo skarbowe dotyczące monopolu i podatków pośrednich. Publikację uzupełniają teksty ustawy o uprawnieniach organów wykonawczych władz skarbowych oraz szeregu rozporządzeń i instrukcyj o treści karno-skarbowej, wydanych przeważnie przy końcu ubiegłego roku.

Dr. R. Knapowski (Poznań).

Taubenschlag Gustaw Dr.: Prawo Karno-Skarbowe. Łódź, 1927, str. 174 + 34.

Praca Dr. Taubenschlaga stanowi doskonałe uzupełnienie omówionej poprzednio publikacji J. Podczaskiego i Dr. St. Sliwińskiego. Podaje również cały tekst Ustawy Karnej Skarbowej z ub. r. wraz z obszernym komentarzem do prawie każdego artykułu ustawy. Treść objaśnień o tyle jeszcze nabiera specjalnych walorów naukowych, że autor nie ogranicza się tylko do wyjaśnienia samej strony technicznej procedury karno-skarbowej wraz z całą jej kazuistyką, ale stara się także znaleźć głębsze uzasadnienie dla poszczególnych przepisów prawnych, badając właściwe motywy, którymi kierował się ustawodawca, i poddając je niejednokrotnie rzeczowej krytyce. Motywy do projektu rządowego (z marca 1924 r.) są więc nie raz przytaczane, szczególnie w uwagach do części drugiej ustawy dotyczącej właściwości i postępowania władz. Część druga publikacji podaje przepisy karno-skarbowe zawarte w ustawach o podatkach bezpośrednich, podatkach komunalnych oraz w ustawie stemplowej z dn. 1. VII. 1926 zaopatrując je również w komentarz nader szczegółowo i sumiennie opracowany.

Dr. R. Knapowski (Poznań).

- Amnestja dla więźniów politycznych. Jednodniówka, wyd. Irena Bilka, Po konfiskacie, nakład II, Druk. Grafja, Kraków, 1926.
- Barwiński B.: Wypraszenie od kary śmierci w dawnym prawie polskim w XVI—XIX w. Lwów, „Pamiętnik Historyczno-Prawny”, 1926, 66 str., 5 zł.
- Berger A. Dr.: Zbrodniarz czy nieszczęśliwiec. Lublin, Placówka Lubelska, 1926, 24 str.
- Bugajski Z.: Wykład więzienioznawstwa. Warszawa, 1926, 137 str.
- Doerr Fr.: Proces Jezusa Chrystusa. Wilno, 1927, 98 str.
- Godecki T.: Prawo karne, pytania egzaminacyjne z odpowiedziami. Wyd. V, Warszawa, Hoesick, 1925, str. 26.
- Hofmokl-Ostrowski: Moje obrony warszawskich, spraw 100. Warszawa, „Forum”, 1926, 96 str., 1 zł.
- Kodeks honorowy a sąd karny przez Dynowskiego K. prof. Warszawa, 1927, 46 str.
- Kodeks karny republik sowieckich, tłum. R. Lemkin i T. Kochanowicz. Warszawa, wyd. sem. prawa karn. U. J. K. we Lwowie, 132 str., 4 zł.
- Loewenstein Natan: O sprawę Steigera, Lwów, Dom książki polskiej, 1926, 31 str., 1,20 zł.

- Maćkowiak M.: Z życia b. komisarza śledczego. Szamotuły, Druk. Kawalera, 1926, 98 str., 2 zł.
- Mowy sądowe II. Warszawa, Hoesick, 1926, 279 str.
- Neymark E.: Praca więźniów na wolności. Warszawa, Hoesick, 1925, 15 str.
- Okręt L.: Proces Bispinga. Warszawa, „Rój”, 1926, 64 str., 30 gr.
- Piotrowski R. Dr.: O uchylaniu osób sądowych. Lwów, 1926, 26 str.
- Raczyński K.: Upadła kobieta. Nakł. II, Poznań, „Propaganda”, 1926, 48 str.
- Rafacz J. Prof.: Dawne polskie prawo karne. Warszawa, Bratnia Pomoc, 1926, 48 str.
- Śmiarowski Eug.: Mowy obrończe. Warszawa, nakł. M. Borkowskiego, 1926, 350 str.
- Sprawa J. Muraszki. Warszawa, Hoesick, 1926, 124 str.
- Wardęski H.: Moje wspomnienia policyjne. Warszawa, Policyjny Dom Zdrowia, 1926.
- Wawrzyniecki M.: Dwa procesy o czary z 1684 r. Lwów, „Ossolineum”, 1926.
- Zbiór orzeczeń S. N.: 1) Orzeczenie Izby II (karnej) r. 1923, Warszawa, Druk. Państw., 1925, 490 str. 2) Orzeczenie Izby II, półrocze pierwsze 1924, Warszawa, Druk. B. Tomczyka, 1925, 255 str., oraz półrocze II 1924, Warszawa, 1926, 261 str.

Czasopisma: Till A. Dr.: Kilka słów o organizacji sądownictwa dyscyplinarnego w przyszłym statucie adwokatury polskiej. (*Czasopismo adw. Polskich* Nr. 1—2, 1926). Grzywo-Dąbrowski prof.: Sprawa organizacji orzecznictwa sądowno-lekarskiego w Polsce. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw.* Nr. 1, 1926). Borowski Wł.: Usiłowanie zabójstwa. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw.* Nr. 4, 1926). Borowski Wł.: Przygotowanie do zabójstwa. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw.* Nr. 6, 1926). Borowski Wł.: Morderstwo czy zabójstwo? (*Gazeta Adm. i Pol. Państw.* Nr. 7, 1926). Dynowski K. prof.: Oskarżenie, oparte na poszlakach. (*Gaz. Adm. i Pol. Państw.* Nr. 9, 1926). Borowski Wł.: Dokonanie zabójstwa. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw.* Nr. 10, 1926). Borowski Wł.: Zboczenie działania i błąd co do osoby w wypadkach pozbawienia życia. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw.* Nr. 12, 1926). Borowski Wł.: Kwalifikowane formy pozbawienia życia. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw.* Nr. 14, 1926). Borowski Wł.: Przedmiot przestępstwa jako czynnik wyższej kwalifikacji pozbawienia życia. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw.* Nr. 75, 1926). Dynowski K. Prof.: Z dziedziny ekspertyz. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw.* Nr. 16, 1926). Radulesco Dr.: Systemy represyjne i penitencjarne w Rumunii. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw.* Nr. 17, 1926). Minovici Dr.: Nauczanie i stosowanie medycyny sądowej w Rumunii. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw.* Nr. 17, 1926). Neymark

E.: Projekt ustawy postępowania karnego. (*Gaz. Adm. i Pol. Państw. Nr. 24 i 26, 1926*). Sobolewski: Zastosowanie promieni ultrafioletowych w kryminalistyce. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw. Nr. 25, 1926*). Falkiewicz Fr.: Z powodu niesłusznej rzekomo wykładni art. 177 K. K. (*Gazeta Admin. i Policji Państwowej Nr. 1 i 25, 1926*). Borowski Wł.: Krewnobójstwo. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw. Nr. 30, 1926*). Neymark E.: Pierwszy kongres Międzynarodowego zrzeszenia prawa karnego. (*Gaz. Adm. i Pol. Państw. Nr. 31, 35, 37, 1926*). Borowski Wł.: Sposób działania jako czynnik wyższej kwalifikacji zabójstwa. (*Gaz. Adm. i Pol. Państw. Nr. 34, 35, 1926*). Borowski Wł.: Dzieciobójstwo. (*Gaz. Adm. i Pol. Państw. Nr. 36 i 37, 1926*). Neymark E.: O więziennictwie polskim. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw. Nr. 41 i 42, 1926*). Borowski Wł.: Podmiot i przedmiot przestępstwa jako czynnik wyższej kwalifikacji zabójstwa. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw. Nr. 42, 1926*). Neymark E.: Polski projekt kodeksu karnego. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw. Nr. 43, 1926*). Borowski Wł.: Cel działania jako czynnik wyższej kwalifikacji zabójstwa. (*Gazeta Adm. i Policji Państw. Nr. 44, 1926*). Grzywo-Dąbrowski: Sądowo lekarskie znaczenie zatruciu arsenikiem. (*Gaz. Adm. i Pol. Państw. Nr. 46 i 47, 1926*). Świd a W.: Pojedynek ze stanowiska polityki kryminalnej. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw. Nr. 48, 50, 1926*). Beckerman L.: Najnowsze pomoce techniczno-śledcze na wystawie policyjnej w Berlinie. (*Gaz. Adm. i Pol. Państw. Nr. 51, 1926*). Mogilnicki Prof.: Nowe kierunki myśli kryminalistycznej a procedura karna. (*Gaz. Adm. i Pol. Państw. Nr. 1, 1927*). Cybichowski: Kompetencja sądów do ścigania przestępstw zagranicznych. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw. Nr. 2, 1927*). Borowski Wł.: Pozbawienie życia przez nieostrożność. (*Gazeta Adm. i Pol. Państw. Nr. 2, 1927*). Borowski Wł.: Odpowiedzialność karna za pozbawienie życia. (*Gaz. Sądowa Warsz. Nr. 8, 1926*). de Michellis W.: Ostatni głos oskarżonego. (*Gazeta Sądowa Warsz. Nr. 9, 1926*). Borowski Wł.: Niekaralne formy pozbawienia życia. (*Gaz. Sądowy czynnik bezkarności pozbawienia życia. (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 13, wa Warszawska Nr. II, 1926)*). Borowski Wł.: Konieczność wyższa jako 1926). Borowski Wł.: Uprawnienia specjalne jako czynnik bezkarności pozbawienia życia. (*Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 17, 1926*). Malczewski W.: Uwagi o przyszłej ustawie postępowania karnego. (*Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 21, 1926*). Borowski Wł.: Zabójstwo ojca lub matki. (*Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 23, 1926*). Cederbaum H.: Wyroki cywilne i art. 177 K. K. (*Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 26, 1926*). Borowski Wł.: Zabójstwo w uniesieniu. (*Gazeta Sądowa Warsz. Nr. 27, 1926*). Neymark E.: System wyroków nieokreślonych. (*Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 32—33, 34, 1926*). Gumiński J.: Art. 527; 547 U. P. K. (*Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 4, 1927*). Czałczyński K.: O przepisy przeciwpojedynkowe w przyszłym kodeksie karnym polskim. (*Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 5, 1927*) Borowski Wł.: Z zagadnień klasyfikacji prze-

stępstw, skierowanych przeciwko osobie. (*Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 7, 1927*). Dorożyński W.: Zasady przyszłej polskiej procedury karnej odnośnie do obrony. (*Głos Adwokatów Nr. 7, listopad 1926*). Vogelfanger J.: Motyw i czyn. (*Głos Prawa Nr. 1, 1926*). Pieracki J.: Ostateczny projekt polskiej procedury karnej. (*Głos Prawa Nr. 6, 7, 8, 1926*). Peiper L.: W kwestji uprawnienia obrażonego do zażalenia przeciw uchwale zastanawiającej dochodzenie dyscypl. o wykroczenie przeciw godności stanu. (*Głos Prawa Nr. 10—11, 1925*). Peiper L.: W kwestji uprawnienia prokuratury do wnoszenia środków prawnych na korzyść oskarżonego wbrew jego woli. (*Głos Prawa Nr. 12, 1926*). Glaser St.: Uwagi o projekcie polskiej procedury karnej. (*Palestra Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 1926*). Wajzner J.: Prawo ułaskawienia w świetle praktyki i uwagi do lege ferenda. (*Palestra Nr. 1, 1926*). Przeworski J.: O trucicielstwie. (*Palestra Nr. 1, 1926*). Borowski Wł.: Zaskarżenie decyzji z art. 618 UPK. w przedmiocie wydalenia adwokata z sali sądowej. (*Palestra Nr. 2, 1926*). Glaser St.: Geneza pojęcia przestępstwa politycznego. (*Palestra Nr. 8, 9, 1926*). Glaser St.: O najnowszym projekcie niemieckiej ustawy karnej (*Palestra, Nr. 1, 1927*). Papierkowski Z.: Zabicie na żądanie zabitego. (*Przegląd Prawa i Administracji Nr. 4—6, 1926*).

- Carpentier E.: Code d'instruction criminelle et Code pénal. Paris, Sirey, 1926, 920 str., 20 fr.
- Fontaine H.: Responsabilité civile et pénale. Paris, Delagrave, 1926, 45 str. 3,50 fr.
- Garraud R. i P.: Précis de droit criminel, 14 éd. Paris, 1926, Sirey, 1118 str., 60 fr.
- Garraud P. et Garraud R.: Traité théorique et pratique d'instruction criminelle et de procédure pénale. Paris, 1926, 40 str.
- Gorphe Fr.: La critique du témoignage. Paris, Dalloz, 1827, 470 str., 40 fr.
- Kerdaniel E.: Les animaux en justice. Paris, Figuière, 1926, 6 fr.
- Milliat R.: La cocaine devant la loi pénale. Paris, 1926. 12 fr.
- Mimin P.: L'interrogatoire par le juge d'instruction. Paris, Sirey, 1926, 25 fr.
- Noguères L.: Le suicide de Ph. Daudet. Paris, 1926, 10 fr.
- Perreau B.: De la qualification en matière criminelle. Paris, Libr. gen. de droit et de jurisprudence, 1926, 30 fr.
- Provent P.: La criminalité militaire en France. Paris, Godde, 1926, 35 fr.
- Raviart C.: Traité formulaire de procédure générale, 4 ed. 2 v. Paris, 1926, 100 fr.
- Schaub: Les crimes de la justice. Essai critique sur l'interprétation erronée du droit pénal contemporain. Paris, Ficker, 1926, 64 str.

- Verdum H.: Les pratiques judiciaires de correctionalisation, Pédone, Paris. 1926, 116 str., 15 fr.
- Vidal G.: Cours de droit criminel et de science pénitentiaire, I-er fasc. Paris, 1927, 506 str., 50 fr.
- Abhandlungen aus d. Gesamtgebiete d. Kriminalpsychologie. H. 4. Schneider. Heidelberg, 1926.
- Alexander R.: Das verbrecherische Verhalten d. Geisteskranken. Mannheim, Bensheimer, 1926, 108 str., 5 M.
- Allfeld Pp.: Die Strafgesetzgebung d. Deutschen Reichs. München, Schweitzer, 1926, 1024 str., 23 M.
- Alsberg M.: Die strafprozessualen Entscheidungen d. Oberlandesgerichte, Bd. I. Mannheim, Bensheimer, 1927, 448 str., 14 M.
- Altmann L.: Die Fruchtabtreibung. Wien, Hölder—Pichler—Tempsky, 1926, 39 str., 1 M.
- Ammon W.: Der bindende rechtswidrige Befehl. Breslau, Schlettersche Buchh., 1926, 137 str., 3,80 M.
- Andreesen A.: Gutachten in der Strafsache gegen v. Lützwow. Berlin, Hense, 1926, 24 str., 0,50 M.
- Beiträge zur Kriminalpsychologie u. Strafrechtsreform. Festgabe z. 60. Geburtstage v. G. Aschaffenburg. Hrsg. v. A. Dohna u. v. Lilienthal. Heidelberg, Winter, 1926, 106 str., 6 M.
- Bussmann R.: Ersatz d. Strafe durch Behandlung u. d. ärztlich erzieherische Heilbehandlung d. Verbrechers in d. Zukunft. Berlin, Puttkammer, 1926, 43 str., 2 M.
- Corte E.: Der Jugendschutz im deutschen Lichtspielwesen. Berlin, Herbig, 1926, 30 str., 1,40 M.
- Dessauer Fr.: Die Jugendlichen im modernen Strafvollzug u. die freie Liebestätigkeit. Donauwörth, Auer, 1926, 54 str., 1 M.
- Ditzen W.: Dreierlei Beweis im Strafverfahren. Leipzig, Meiner, 1926, 98 str., 4 M.
- Dohna A.: Der neueste Strafgesetzentwurf im Lichte d. „richtigen Rechts“. Berlin, de Gruyter, 1926, 26 str. 2,50 M.
- Dosenheimer E.: Für u. wider die Todesstrafe. Frankfurt a. M., Neuer Frankfurter Verlag, 1926, 57 str., 1,50 M.
- Engelsing H.: Eigenhändige Delikte. Breslau, Schlettersche Buchh., 1926, 81 str., 2,40 M.
- Exner Fr.: Krieg u. Kriminalität. Leipzig. Wiegandt, 1926, 14 str., 0,80 M.
- Fabian M.: Die Verabredung z. Mord. § 49 b. R. St. G. B., Breslau, Schlettersche Buchh., 1926, 60 str., 1,50 M.
- Gegen d. Entwurf d. Gesetzes z. Bewahrung d. Jugend v. Schmutz- u. Schund. Berlin, Pukas, 1926, 20 str., 0,50 M.

- Grünhut M.: Begriffsbildung u. Rechtsanwendung im Strafrecht. Tübingen, Mohr, 1926, 30 str., 1,20 M.
- Gutfleisch R.: Strafvollzug u. Erziehung. Freiburg, Caritasverlag, 1926, 166 str., 3,90 M.
- Haft er E.: Lehrbuch d. schweizerischen Strafrechts, Allg. Teil. Berlin, Springer, 1926, 272 str., 10 M.
- Hartung Fr.: Das Strafregister. Berlin, Stilke, 1926, 405 str., 4,20 M.
- Heindl R.: Der Berufsverbrecher. Berlin, Pan-Verlag Heise, 1926, 560 str., 27 M.
- Höpler C. u. Schilder P.: Suggestion u. Strafrechtswissenschaft. Wien, Hölder—Pichler—Tempsky, 1926, 89 str., 2,75 M
- Holt en C: Unsittliche Kunst? Berlin, Ackermann, 1926, 16 str., 0,40 M.
- Kantorowicz H.: Albertus Candinus u. d. Strafrecht d. Scholastik, Bd. 2. Berlin, Gruyter, 1926, 451 str., 30 M.
- Köhler A.: Der Notstand im künftigen Strafrecht. Erlangen, Palm, 1926, 54 str., 2,70 M.
- Koppenfels S.: Die Kriminalität d. Frau im Kriege. Leipzig, Wiegandt, 1926, 59 str., 1,80 M.
- Lamm asch H.: Grundriss d. österr. Strafrechts, 5 Aufl. Wien, Staatsdruckerei, 1926, 448 str., 18 M.
- Lenz A.: Grundriss d. Kriminalbiologie. Wien, Springer, 1927, 282 str. 15 M.
- Liepmann M.: Das Strafverfahren u. die Organisation d. Strafgerichte. Berlin, Herbig, 1926, 40 str., 0,75 M.
- Liszt E.: Die Raubmörder Franz u. R. Scheider. Wien 3, Br. Hollinek, 1926, 23 str., 1,20 österr. Sch.
- Lüthi E.: Das Verhältnis v. Strafe u. Fürsorge im Verfahren gegen Jugendliche mit bes. Berücks. d. Kantone Zürich u. Bern. Bern, Stämpfli & Cie, 1926, 76 str., 3 M.
- Marbe K.: Der Psycholog als Gerichtsgutachter im Straf- u. Zivilprozess. Stuttgart, Enke, 1926, 110 str., 6,60 M.
- Mettgenberg W.: Verzeichnis d. Verträge u. Vereinbarungen u. d. Auslieferung u. die sonstige Rechtshilfe in Strafsachen. Mannheim, Bensheimer, 1926, 122 str., 6 M.
- Mezger E.: Persönlichkeit u. strafrechtliche Zurechnung. München, Bergmann, 1926, 42 str., 3 M.
- Mezger E.: Vom Sinn d. strafrechtlichen Tatbestände. Berlin, Stilke, 1926, 46 str., 1,80 M.
- Mittermeier W., Werthauer J. u. a.: Zur Reform d. Sexualstrafrechts. Leipzig, Bircher, 1926, 186 str., 6 M.
- Naegele O.: Das kriminalle Kind. Dresden, „Am anderen Ufer“. 1926, 43 str., 0,60 M.
- Palitzch Dr.: Die Bekämpfung d. internat. Verbrechertums. Hamburg, Meissner, 1926, 198 str., 8 M.

- Petters W.: Praktische Strafrechtsfälle u. Lösungen. Mannheim, Bensheimer, 1926, 187 str., 5 M.
- Rosenfeld E.: Deutsches Strafprozessrecht 2. Berlin, de Gruyter, 1926, 148 str., 1,50 M.
- Schneickert H.: Kriminaltaktik u. Kriminaltechnik. Lübeck, Polizeiverlag, 1926, 291 str., 8 M.
- Schorn Dr.: Duell u. Mensur. Köln, Gilde-Verlag, 1926, 52 str. 1 M.
- Schriften z. modernen Strafvollzug. Nr. 1—3, Hamburg, Hamburgische Gefangenenanstalten, 1926.
- Schwinge E.: Der Kampf u. die Schwurgerichte b. z. Frankfurter Nationalversammlung. Breslau, 1926, 158 str., 4,40 M.
- Spoehr L.: Rücktritt u. tätige Reue beim versuchten u. vollendeten Verbrechen im Amtl. Entwurf. e. Allg. Deutschen Strafgesetzbuches. Breslau, Schlettersche Buchh., 1926, 224 str., 5,80 M.
- Stenglein M.: Kommentar z. d. strafrechtlichen Nebengesetzen d. Deutschen Reiches, 5 Aufl. Berlin, Liebmann, 1926, 6,50 M.
- Tarnowski H.: Die systematische Bedeutung d. adaequaten Kausalitätstheorie f. d. Aufbau d. Verbrechensbegriffs. Berlin, de Gruyter, 1927, 340 str., 18 M.
- Ungar H.: Die Ermordung des Hauptmanns Hanika. Berlin, Schmiede, 1925, 96 str., 2 M.
- Verhandlungen d. schweiz. Vereins f. Strafgefängniswesen u. Schutzsufsicht in Schwyz. Aarau, Sauerländer, 1926, 94 str., 2,50.
- Viernstein Th.: Der Stufenstrafvollzug u. die kriminalbiologische Untersuchung der Gefangenen in d. bayerischen Strafanstalten. München, 1926, Straubing-Zuchthaus, 143 str., 5 M.
- Weg mit d. Schmutz- u. Schundgesetz! Protestkundgebung gegen d. Gesetzentwurf zur Bewahrung d. Jugend v. Schmutz- u. Schundschriften. Berlin, Vereinigung linksgerichteter Verleger, 1926, 76 str., 1 M.
- Wolter L.: Zur Methodologie d. sogenannten Kausalproblems. Berlin, Rotschild, 1926, 33 str.

2. Prawo cywilne, handlowe i procesowe.

Ja w o r s k i Wład. Leopold, Prof.: Reforma rolna (Prawa hipoteczne T. III) Kraków, 1926, Frommer, 8°, str. XV + 569.

Dzieło stanowi zbiór wszelkich ustaw i ważniejszych rozporządzeń wydanych w sprawie przebudowy ustroju rolnego od czasu odrodzenia się Państwa Polskiego. Materiał podzielony jest na 6 działów: 1. Zasady reformy rolnej. Obrót ziemią; 2. Wykonanie reformy rolnej; 3. Organizacja urzędów ziemskich; 4. Scalenie gruntów; 5. Likwidacja serwitutów; 6. Ochrona drobnych dzierżawców. Podane są nie tylko prze-

pisy obowiązujące ale także te, które już straciły moc prawną, co dla orientacji zaznaczone jest odrębnym drukiem. Nie w samym jednak umiętnem i troskliwym zebraniu przepisów tkwi właściwa i wielka wartość książki. Doniosłość jej przekracza granice najlepszego nawet wydawnictwa ustaw a to ze względu na umieszczone na wstępie „Uwagi ogólne”, zawierające zasady kompletnego i głęboko pomyślanego programu agrarnego, dalej z uwagi na objaśnienia dodane do ustawy o wykonaniu reformy rolnej z 28. grudnia 1925 a stanowiące bogaty i ze zwykłą u autora bystrością i finezją prawniczą ujęty komentarz do tej tak trudnej i pełnej niejasności ustawy i wreszcie z powodu zamieszczonej na końcu „Charakterystyki ustawy grudniowej z r. 1925”, zawierającej nader cenne wskazania co do sposobu rozwinięcia i zastosowania tej ustawy na przyszłość.

Autor jest stanowczym zwolennikiem reformy rolnej i uważa uporządkowanie stosunków na wsi za jeden z najważniejszych problemów, od którego trafnego rozwiązania zależy będzie nie tylko rozwój, ale sam byt Państwa. Jednakowoż rozwiązanie to nie może iść po linii jakiejś doktryny politycznej, lecz musi się liczyć z realnymi stosunkami. Uwagi autora o myśleniu rolniczym i przemysłowym, racjonalistycznym i irracjonalistycznym mają znaczenie nie tylko dla naszych stosunków. Dotykają one najistotniejszych przeciwieństw nowoczesnego świata, a mianowicie sprzeczności między ustrojem politycznym, opartym jeszcze na pojęciach wynikłych z systemu agrarnego a ustrojem ekonomicznym, wynikającym z industrializmu. Nie jest to może już dziś różnica między miastem i wsią, ale walka dwóch poglądów na świat. Walka ta rozszerza się i na nasz teren, lecz słusznie zauważa autor, że nie można bezkrytycznie przenosić obcych rezultatów do siebie bez uwzględnienia specyficznych, miejscowych warunków. „Przeszczepić, dać sobie narzucić obcą ideę, jest rzeczą bezpłodną, bo sztuczną, pozbawioną korzeni” (str. 4). Polska jest krajem agrarnym i programy, zwane przez autora „miejskimi”, zawodzą, gdyż nie uwzględniają irracjonalnych elementów. Dlatego też autor jest przeciwnikiem etatyzmu w przeprowadzaniu reformy rolnej. „Wszelka bowiem etatyczna robota wymaga planu opartego oczywiście na znajomości faktycznego stanu, ale płynącego wyłącznie z rozumowania” (str. 15). Plan ten tymczasem wynikł u nas z „politycznego nastawienia myślowego”, jest ekonomicznie wadliwy i niemożliwy do przeprowadzenia bez znacznego uszczerbku dla Państwa. Rezultatem

wykonania ustawy będzie ogólna pauperyzacja. „Państwo jest niezdolne do przeprowadzenia reformy rolnej z punktu widzenia ekonomicznego, jeżeli zaś przeprowadzi ją z punktu widzenia politycznego, to zemści się to dotkliwie na ekonomicznej sytuacji całego państwa” (str. 25). Przeto należy — zdaniem autora — pozostawić parcelację inicjatywie prywatnej a Państwu pozostawić jedynie rolę kontroli i ułatwiania kredytu.

Z uwag dotyczących poszczególnych przepisów ustawy o wykonaniu reformy rolnej z grudnia 1925 r. zasługuje na podkreślenie trafne zdanie, iż pojęcie kontyngentu rocznego nie zależy od zapasu ziemi, w skład bowiem kontyngentu wchodzi także dobrowolnie rozparcelowane nieruchomości pochodzące z wyłączonego maximum (str. 117). Dalej niezmiernie cenne i słuszne są rozważania nad ustaleniem pojęcia parcelacji (str. 117 i str. 220), którego treść w znaczeniu prawnym nigdzie dotąd nie została określona. Autor dochodzi do wniosku, że każdy a więc także jednorazowy podział gruntu jest parcelacją i że każdy taki podział może nastąpić tylko za zezwoleniem władz ziemskich. Również ma rację autor twierdząc, że dowodem objęcia w posiadanie z art. 21 może być tylko orzeczenie Okr. Urzędu Ziemskiego, od którego stronie służą zwykłe środki prawne, a nie sam protokół objęcia w posiadanie.

Natomiast niezupełnie podziela zdanie autora co do kwestji, czy wierzyciel hipoteczny ma obowiązek przyjąć zapłatę w listach renty ziemskiej. Prawda, że ustawa tej sprawy wyraźnie nie rozstrzyga, zastrzegając sobie wydanie osobnych przepisów, jednakowoż wzmianka w art. 36 o przyjmowaniu tych listów na opłatę podatków od osób, które je otrzymały „jako spłatę ich wierzytelności (art. 26)” nie jest tak niewinna, jakby się zdawało. Autor chce ją odnieść tylko do przypadku, jeżeli wierzyciel dobrowolnie przyjmie zapłatę w listach renty ziemskiej. Najpierw na tę ewentualność bardzo mało mógł ustawodawca liczyć, bo któryż z wierzycieli przy obecnej wysokiej stopie procentowej mając możliwość uzyskania gotówki, przyjąłby dobrowolnie 5% rentę. Dalej, jeśli ustawa rentę ziemską w rozmaity sposób forytuje, to trudno przypuścić, by zawieriała przepis, który z konsekwencji musiałby kurs tej renty obniżyć do minimum. Jeśli bowiem wierzyciele będą mieć zawsze prawo żądania zapłaty w gotówce, to wyłączonego właścicielowi nie pozostanie nic innego, jak sprzedać odpowiednią ilość renty ziemskiej, przy znacznem obdłużeniu nieruchomości i braku gotówki na rynku, podaż może być tak

znaczna, że nietylko kurs się obniży, ale nastąpi takie nasyce-
nie rynku, iż wogóle nabywcy na rentę nie będzie można zna-
leźć. Nadzieji zaś na lokatę tego właśnie papieru zagranicą
chyba narazie niema. Zresztą niezrozumiały byłby cel prze-
pisu art. 33, który mówi o spłaceniu pożyczek instytucji kredy-
tytu długoterminowego listami właściwej instytucji. Przecież
instytucje te traktuje ustawa w sposób do pewnego stopnia
uprzywilejowany, więc dlaczegóż odbiera im wyraźnie prawo
żądania zapłaty w gotówce, jeśli to prawo miała pozostawić
wszystkim innym wierzycielom. Niewątpliwie, gdyby narzu-
cono wierzycielom obowiązek przyjmowania listów renty
ziemskiej, byłoby to ze szkodą dla nich, ale jeśli się tego nie
uczyni, to będzie to jeszcze z większą szkodą dla właściciela,
który już i tak samem wyłączeniem i wymiarem odszko-
dowania jest pokrzywdzony. Można by tego uniknąć jedynie
przez uzyskanie większych funduszy, któreby pozwoliły na
sprzedaż po odpowiednim kursie lub przynajmniej lombard
listów renty ziemskiej.

Bardzo niejasno w ustawie unormowaną i zawiłą kwestję
kolejności przy nadawaniu parcel rozwiązuje autor w sposób,
któremu nie podobna odmówić zalet. Wykazuje przy tej spo-
sobności różnice, jakie zachodzą między jego ujęciem sprawy
a moim poglądem, zaznaczonym w wydaniu ustawy o wyko-
naniu reformy rolnej. Jednakowoż osiągnięcie bardziej dodat-
niego rezultatu zawdzięcza autor w tym przypadku dzięki
interpretacji *contra legem*, uznając kwalifikacje zawodowe
i gospodarcze nie za kryterjum kolejności, tylko za ogólny wa-
runek, któremu musi odpowiadać każdy kandydat. Takim sa-
mym warunkiem jest obywatelstwo polskie (str. 238). Tym-
czasem ustawa wyraża się „z pośród kandydatów, posiadają-
cych równe kwalifikacje zawodowe i gospodarcze”, z czego
wynika, że nietylko kwalifikacje te mogą istnieć lub wcale nie
istnieć, ale także, że mogą zachodzić u różnych kandydatów
w różnej mierze. Natomiast obywatelstwo polskie jest wła-
ściwością, przy której stopniowanie jest niemożliwe. Nie można
zatem zestawiać tych dwóch rodzajów kwalifikacyj. Ponadto
zapewnić dobre prowadzenie gospodarki rolnej może nie czysto
formalne traktowanie zawodowych kwalifikacyj kandydata
jako „warunku ogólnego”, ale indywidualizowanie tych właści-
wości będzie bodaj czy nie najważniejszą z punktu ekonomicz-
nego podstawą do oznaczenia kolejności.

Końcowy wreszcie ustęp dzieła, oceniający całość ustawy
grudniowej o wykonaniu reformy rolnej, bardzo trafnie pod-

kreśla jej połowiczny charakter. Autor uważa ją za krok naprzód, ale nie zdecydowany. „Jest nim, bo porzuca wywłaszczenie, jako istotę reformy rolnej, a przyjmuje parcelację prywatną, ale tej ostatniej nie wykształca, nie oswobadza z starych naleciałości” (str. 551). Dodane zestawienie ustaw i rozporządzeń (a jest ich 25), które na podstawie ustawy grudniowej mają być wydane jako konieczne jej uzupełnienie oraz omówienie przepisów jej, wkraczających w dziedzinę prawa hipotecznego, zamyka to znamienite dzieło, które nietylko zawiera wyjaśnienie i ocenę obecnego stanu prawnego, ale także program dalszego jego rozwoju. Jeśli rzeczywiście istnieje zamiar przeprowadzenia w niedalekiej przyszłości kodyfikacji całego prawa agrarnego, to praca prof. Jaworskiego musi się stać punktem wyjścia dla tego wielkiego dzieła.

Prof. Alfred O h a n o w i c z (Poznań).

Przybyłowski Kazimierz Dr.: Klauzula „rebus sic stantibus” w rozwoju historycznym. Pamiętnik historycznoprawny T. III. zeszyt 1. Lwów, 1926, str. 94.

— Wpływ zmiany stosunków na zobowiązania („Clausula rebus sic stantibus” — jej renesans w dobie współczesnej). Lwów, 1926, str. 179.

Pod odmiennymi tytułami wydane, obie rozprawy, jak to już wskazuje dodatkowy tytuł drugiej, stanowią jedną całość, obejmującą rozwój historyczny klauzuli oraz stan jej obecny w prawie prywatnym nowoczesnym. Autor posługuje się zarówno metodą historyczną jak i porównawczą, dając pełny obraz omawianej kwestji w ustawodawstwie, literaturze i judykaturze. Dzieło dokonane z wielką skrupulatnością i nadzwyczajnym iście benedyktyńskim nakładem pracy przy uwzględnieniu wszelkich źródeł, w części historycznej nawet niektórych rękopiśmiennych. Już to samo nadaje pracy bardzo wielką doniosłość informacyjno-naukową.

Jednakże nie na tem tylko polega wartość dzieła. Autor daje cały szereg trafnych uwag krytycznych i samodzielnych rozwiązań problemów. I tak w części historycznej wbrew zdaniu panującemu w literaturze niemieckiej przypisuje pierwsze sformułowanie zasady klauzuli pismom teoretyków prawa rzymskiego z epoki glossatorów. Wyrosło ono na terenie uniwersytetów włoskich w XII i w początkach XIII w., a przytoczone ustępy z „Quaestiones” Pilliusa i Roffredusa przemawiają nader przekonująco za tezą autora.

Również słusznie zwraca autor uwagę, prostując utarte w tym względzie w literaturze zapatrywanie, jakoby dopiero od Grotiusa datował się zasadniczy a nieprzychylny dla klauzuli zwrot w poglądach, wykazując, że Grotius nie był ani pierwszym, ani jedynym, ani co najważniejsza stanowczym jej przeciwnikiem.

Dawszy bardzo staranny przegląd prób rozwiązań problemu wpływu zmiany stosunków na zobowiązania w judykaturze i literaturze Niemiec, Francji, Szwajcarii, Włoch, Anglii, Austrii i Polski w ostatnich latach, autor ujmuje je w dwie grupy zasadnicze: podmiotowych, operujących interpretacją oświadczeń woli i przedmiotowo-prawnych. I jeden i drugi kierunek szuka w rezultacie oparcia dla zasady klauzuli „*rebus sic stantibus*”. Autor słusznie dochodzi do wniosku, że w dzisiejszym ustawodawstwie zasada ta nie da się oprzeć ani na gruncie pozytywnych przepisów prawnych, ani też nie da się wysnuć, jako zgóry zawsze dorozumiana, naturalna część składowa oświadczeń woli. Prawda leży w pośrodku, a mianowicie w słusznym rozdziale ryzyka zmiany stosunków między dłużnika a wierzyciela. Przyjąć należy, „że zobowiązanie sięga do takich rozmiarów, jakie przy uwzględnieniu wszelkich zachodzących okoliczności można uważać za normalne (przeciętne); z całokształtu sytuacji w chwili powstania tytułu uzasadniającego dany stosunek obowiązkowy, w szczególności zaś z możliwości przewidzenia i liczenia się w pewnym zakresie ze zmianą stosunków, nadewszystko jednak z zapatrywań uczciwego obrotu będzie można zaczerpnąć bliższe pozytywne wskazówki, co do rozmiarów tego ryzyka, które przyjmiemy *in concreto* jako normalne” (str. 154). Punkt ciężkości rozstrzygnięcia przeniesie oczywiście w takim razie do judykatury, co autor też niejednokrotnie podkreśla. Takie ujęcie kwestji, przez autora może dostatecznie nie wyzyskane celem jednolitego rozwiązania problemu, uważam za bardzo trafne. Sprawa słusznego rozdziału ryzyka jest może najbardziej ważnym i zasadniczym zagadnieniem prawa cywilnego. Zasada ograniczenia odpowiedzialności do pewnych norm znalazła już zastosowanie w innej dziedzinie, a mianowicie w wynagrodzeniu szkody pod postacią tak zw. adekwatnego związku przyczynowego, którego podstawą jest nic innego, jak przyjęcie normalnego ryzyka. Rozszerzenie tej zasady na inne także przypadki doprowadzić może w konsekwencji do ujednoczenia norm rozdziału ryzyka, co byłoby wielkim krokiem naprzód w dziedzinie prawa, krokiem zbliżającym ją w znacznej mierze do zrea-

lizowania postulatu słuszności. Dlatego też autor słusznie domaga się de lege ferenda przede wszystkim ujawnienia tej zasady w ustawodawstwie przez wprowadzenie terminu „normalnego ryzyka”. Resztę należy pozostawić judykaturze jedynie zdolnej tę normę dostosować do wymagań życia.

Praca Dra Przybyłowskiego jest z uwagi na jej wszechstronność i dojrzałość sądu w kwestjach bardzo trudnych i skomplikowanych jedną z najlepszych, jakie na ten temat ostatnio pojawiły się w literaturze.

Prof. Alfred O h a n o w i c z (Poznań).

K a f t a l Andrzej, adwokat: Lotnictwo i prawo cywilne. Zagadnienie odpowiedzialności względem pasażerów w teorii i praktyce. Warszawa, 1926. Nakładem księgarni F. Hoeticska.

W książce pod zbyt może obszernym tytułem w stosunku do treści zainteresował się autor jednym z szeregu zagadnień, jakie nasuwa lotnictwo z punktu widzenia prawa cywilnego, — zagadnieniem odpowiedzialności przewożącego powietrzem wobec pasażerów na tle stosunku prawnego, stworzonego umową o przewóz. Interesuje mianowicie autora charakter odpowiedzialności przewożącego powietrzem, zwolnienie przewożącego od odpowiedzialności (ogólne przyczyny zwolnienia i klauzula nieodpowiedzialności) wreszcie obowiązek naprawienia szkody, jako skutek odpowiedzialności (rodzaj szkód, za które należy się wynagrodzenie określenie wysokości odszkodowania, kategorie osób uprawnione do żądania odszkodowania). Próbę rozwiązania tych problemów, stanowiącą część drugą pracy, autor uznał za słuszne poprzedzić dłuższymi ³/₅ książki obejmującymi rozważaniami nad podstawowem dla teorii zobowiązań pojęciem winy i zagadnieniem odpowiedzialności.

Wobec zagadnienia prawnego dwa stanowiska są typowe: teoretyka prawa, nieskrępowanego żadną istniejącą normą prawną, starającego się stworzyć możliwie idealne nowe rozwiązanie, oraz stanowisko dogmatyka, którego zadaniem będzie ustalenie precyzyjne treści normy już istniejącej i obowiązującej odnośnie do postawionego problemu. Autor jest dogmatykiem prawa i stara się znaleźć rozwiązanie interesujących go zagadnień według norm Kodeksu Cywilnego Napoleona (obowiązującego jak wiadomo z pewnemi zmianami

w okręgach Sądów Apelacyjnych Warszawskim i Lubelskim) opierając się na literaturze i obficie uwzględnianem orzecznictwie francuskim.

Omawiając pojęcie winy, autor poddaje słusznej krytycznej ocenie niektóre jej koncepcje z literatury francuskiej, sprowadzające to pojęcie dla względów praktycznych do logicznego absurdu (teoria klasyczna wymownym dowodem). Jednakże sam nie doszedł do dość precyzyjnego ujęcia tego tak ważnego pojęcia dla prawa.

Dla niego „wina jest to pogwałcenie prawa przysługującego innej osobie, a podlegającego ochronie prawnej, pogwałcenie, które sprawca bądź przewidział, bądź też, będąc bardziej uważnym, mógł przewidzieć”. W definicji autora wydaje się niesłusznym określenie *genus proximum* winy jako pogwałcenie prawa, a więc jako działanie samo (wzgl. zaniechanie) zamiast jako pewną cechę działania, zbyteczne wprowadzenie elementu prawa podmiotowego oraz pojęciowe nierozróżnienie dwu całkiem różnych pojęć winy umyślnej i nieumyślnej, z których wprawdzie każda wydziela pewien zakres z działań sprzecznych z normą, pierwsza jednak przez wymaganie subiektywnej cechy świadomości przekroczenia normy ze strony podmiotu, druga zaś przez wymaganie obiektywnej cechy niezgodności działania z obowiązkiem ostrożności, którego przestrzegania w różnej mierze w różnych sytuacjach wymaga grupa społeczna od członków w działaniu.

Zastanawiając się nad zagadnieniem odpowiedzialności w prawie cywilnym, autor bierze za punkt wyjścia obowiązki prawne i ich słuszny podział na legalne i dobrowolnie przyjęte. „Obowiązki legalne ciążyą człowieka jako członka społeczeństwa, zupełnie niezależnie od jego woli, przyczem zakres ich, rozciągłość, są zasadniczo niezmiennie i od woli poszczególnych członków społeczeństwa niezależne...” (str. 50). Obowiązki dobrowolnie przyjęte „są to zasadniczo obowiązki wyjątkowe i przyjęcie ich zależy od poszczególnego człowieka; obowiązują tylko względem kontrahenta, rozciągłość ich jest zmienna i określa się treścią umowy” (str. 51). Z przekroczeniem obowiązku wiąże odpowiedzialność przekraczającego, przyczem nazywa ją deliktową przy przekroczeniu obowiązków ustawowych, kontraktową przy przekroczeniu obowiązków dobrowolnie przyjętych (umów). Do pierwszej stosuje jako normę podstawową § 1384 K. C. N., do drugiej normę § 1147 K. C. N. Analizując bliżej te dwa rodzaje odpowiedzialności, autor wy-

kazuje odrębność ich prawnego unormowania według mało usystematyzowanego schematu 1. źródła odpowiedzialności (zastanawia się tu czy i o ile koniecznym warunkiem każdej odpowiedzialności jest wina), 2. zdolność prawna, 3. odpowiedzialność za czyny cudze, 4. postawienie w zwłóce, 5. kompetencja sądowa, 6. przedawnienie, 7. forma odszkodowania, 8. rozciągłość odszkodowania, 9. zabezpieczenie odszkodowania, 10. nieistotność rozróżnienia rodzaju odpowiedzialności w postępowaniu dowodowym. Oba rodzaje odpowiedzialności autor uważa za niezależne od siebie, przyznaje prawo wyboru wierzycielowi w razie powstania wskutek działania zobowiązanego warunków zarówno jednej jak i drugiej.

Przeprowadziwszy rozróżnienie odpowiedzialności kontraktowej i deliktowej, autor przystępuje do swych właściwych zagadnień. Opierając się na nowszym orzecznictwie i doktrynie francuskiej autor przychodzi do przeświadczenia, że odpowiedzialność przewoźącego względem pasażerów jest zasadniczo kontraktowa, obok której równoległe może powstać odpowiedzialność deliktowa. Od niej wolny jest przewoźący gdy niewykonanie umowy nastąpiło wskutek siły wyższej, wypadku losowego lub też wyłącznie z winy pasażera bez względu na to, czy w umowie o przewóz zostało umieszczona t. zw. klauzula nieodpowiedzialności (co do ostatniego powodu z pewnemi wahaniem). W braku zaś powodów zwalniających, zapłaćć musi pełne odszkodowanie według zasad ogólnych.

Zadanie dogmatyka prawa autor spełnił należycie. Ustalił stan prawny, istniejący odnośnie do odpowiedzialn. przewoźącego według kodeksu cywilnego Napoleona w świetle nowszej literatury i judykatury francuskiej. Możliwość postawić pewne zarzuty teoretyczno-prawnym założeniom autora, wprawdzie wyraźnie nie sformułowanym, lecz wyrażonym ubocznie tu i owdzie, np. co do celu prawa (str. 22) lub źródeł odpowiedzialności (str. 17). Możliwość również żałować, że autor nie położył większego nacisku w swej pracy na analizę tych specyficznych dla lotnictwa warunków, które wymagają odrębnego uregulowania ustawowego odpowiedzialności przewoźącego powietrzem.

Wykład jest przejrzysty, lecz nie dość zwarty i skażony nieco rusycyzmami jak „objaśnia się” „obowiązek ciąży człowieka” oraz dość niefortunnie terminami „odpowiedzialność deliktowa i kontraktowa”.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Poznań).

Polska ustawa o prawie autorskiem i Konwencja Berneńska z objaśnieniami Prof. Dr. Fryderyka Zolla. Warszawa, 1926, str. VIII + 216.

W dziedzinie prawa autorskiego mamy już na całym obszarze Państwa Polskiego jednolite przepisy. Są nimi z jednej strony Konwencja Berneńska z 1886, przejrzana w Berlinie 1908 r., oraz polska ustawa o prawie autorskiem z dnia 29 marca 1926 r., z mocą obowiązującą od 14 czerwca 1926 r., która zastąpiła dotychczas obowiązujące w poszczególnych dzielnicach ustawy: rosyjską z 1911, austriacką z 1895, oraz ustawy niemieckie z 1901 i 1907.

Jako główny twórca ustawy polskiej — prof. Zoll, był najbardziej powołanym do zaopatrzenia jej potrzebnymi objaśnieniami, ułatwiającemi zrozumienie jej samej i intencji ustawodawcy. Objasnienia takie były tem bardziej konieczne, że w Polsce mało kto dotąd zagadnieniem prawa autorskiego się zajmował. Należy ono do najmniej znanych u nas dziedzin prawa, jakkolwiek literatura obca, dotycząca tego przedmiotu, jest bardzo bogata. Przoduje pod tym względem nauka francuska i niemiecka. Zwłaszcza ta ostatnia w najnowszych czasach przyczyniła się do wytworzenia podwalin pod obecnie prawie powszechnie przyjęte pojmowanie prawa autorskiego. Profesor Zoll pozostaje pod wybitnym wpływem nauki niemieckiej. Jego punkt widzenia uwydatnił się wyraźnie i w samej ustawie i w omawianym przez nas komentarzu do tejże ustawy, który jest dalszym rozwinięciem i niejako autentyczną wykładnią zawartych w niej postanowień. Poglądy Prof. Zolla na prawo autorskie są nam już znane z innych poprzednio wydanych prac. Zasadniczo nie uległy one zmianie.

Za Kohlerem, który może uchodzić za prawdziwego koryfeusza w dziedzinie prawa autorskiego, nazywa Prof. Zoll prawo autorskie „prawem na dobrach niematerialnych” (Immaterialgüterrecht). Co jest przedmiotem tego prawa? Wychoząc z założenia, że celem ustawy było „zapewnienie pełnej ochrony interesów twórcy” (str.7), ustawa polska nadaje prawu autorskiemu możliwie największą rozciągłość tak pod względem zakresu, jak i treści (por. art. 1 i 12 ustawy).

Ochrona prawna rozciąga się na to, co jest duchowem, idealnem w dziele, a co jednocześnie posiada pewną określoną formę, a mianowicie sposób ujęcia i przedstawienia myśli, przeżyć i wrażeń. Z jednej więc strony prawo autorskie nie odnosi się do tak zwanych cor-

pora mechanica (np. obraz, manuskrypt, płyta gramofonowa), z drugiej zaś strony nie są chronione myśli i odkrycia naukowe autora jako takie. Stanowią one dobro publiczne (domaine public). Nietylko autor sam, ale i osoba trzecia może je w dowolny sposób rozpowszechniać i zastosowywać w praktyce, choćby w celach osiągnięcia zysku.

Autor nie ma możności tego zabronić. W związku z tem Prof. Zoll porusza mimochodem kwestję zabezpieczenia myślicielowi pewnego udziału w zyskach, jakie inna osoba może ciągnąć przez zastosowanie jego „wynalazków i odkryć naukowych” w praktyce. Pod egidą Ligi Narodów Senator Rufini opracowuje specjalny projekt międzynarodowej konwencji. Jednak wybitny znawca w tej dziedzinie Osterrieth (*Wissenschaftliches Eigentum*, 1925), wyraża powątpiewanie, czy tego rodzaju konwencja mogłaby być zastosowana w praktyce ze względu na trudność ujęcia zagadnienia. A więc ochronie podlega tylko oryginalne ujęcie myśli, wrażeń i przeżyć różnemi sposobami technicznemi.

Dzięki niemu dzieło zyskuje pewnego rodzaju siłę atrakcyjną (str. 52), która posiada wartość majątkową. Zadaniem prawa autorskiego (w znaczeniu obiektywnem) jest zabezpieczenie autorowi „wyłącznej eksploatacji utworu przez jego rozpowszechnianie — z reguły kupieckie, zarobkowe” (str. 52). Ponieważ moc, którą posiada twórca względem swego utworu, oparta jest na przedmiocie, mającym wartość majątkową, ponieważ moc ta jest bezpośrednia i bezwzględna — przeto prawo autorskie ma cechy prawa rzeczowego i podobne jest w swej istocie do prawa własności (str. 52).

Taka konstrukcja Prawa autorskiego, przyjęta dziś prawie powszechnie, pozwala na zastosowanie wobec prawa autorskiego przepisów odnoszących się do praw rzeczowych. W szczególności prawo autorskie można przenosić w całości lub w części, obciążać na korzyść osób trzecich itd.

Obok uprawnień majątkowych przysługują autorowi względem dzieła t. zw. prawa osobiste. Charakter tych praw jest, według Prof. Zolla, bardzo trudno uchwytny i nie dość przez naukę zbadany (str. 53).

Ochronę ich uzasadnia owe „vinculum spirituale”, ów szczególniejszy rodzaj „przywiązania czy miłości, który łączy twórcę z dziełem, noszącym znamiona jego indywidualności” (str. 54).

Ustawa polska kładzie szczególny nacisk na to rozróżnienie między uprawnieniami majątkowymi, a uprawnieniami osobistymi twórcy. Te ostatnie charakteryzują się tem, że są nieprzenaszalne (choć dopuszczają wykonywanie zastępcze) (str. 56), istnieją i przysługują twórcom wiecznie i wszędzie (autorskie prawa majątkowe są ograniczone w czasie i przestrzeni) bez względu na istnienie lub nieistnienie majątkowego prawa autorskiego. Ustawa w art. 58 podaje przykładowo, na czym polega naruszenie praw osobistych twórcy i w ten negatywny sposób pozwala nam bliżej poznać ich treść pozytywną.

Po śmierci autora opiekę nad prawami osobistymi sprawują według ustawy osoby najbliższe. A gdy ich nie stanie? Autor słusznie konkluduje, że należałoby i wtedy zabezpieczyć prawa osobiste twórcy przez poruczenie opieki Państwu (str. 60).

Wywody Prof. Zolla o prawach osobistych i majątkowych w prawie autorskim należą do najbardziej głębokich i wartościowych. Mając na uwadze ten dwoisty charakter uprawnień autora w stosunku do jego dzieła — Prof. Zoll nazywa prawa majątkowe — prawem autorskim w ściślejszym znaczeniu, ogół zaś uprawnień — i majątkowych i osobistych — prawem autorskim w szerszym znaczeniu (str. 7).

Prof. Zoll — jak to już wyżej zaznaczyliśmy — twierdzi (podobnie jak i Kohler), że prawa osobiste przysługują twórcy obok prawa autorskiego, które w istocie swej jest prawem majątkowym, zbliżonym do praw rzeczowych — zwłaszcza do własności. Z przytoczonych jednak przezeń wywodów wynika raczej, że prawa osobiste stanowią istotną i nieodłączną część prawa autorskiego. Wobec tego należałoby się raczej przychylić do opinii wypowiedzianej przez Allfelda (Urheber u. Erfinderrecht, Berlin 1923), że prawo autorskie jest prawem *sui generis*, prawem obejmującym i uprawnienia majątkowe i osobiste twórcy. Częścią majątkową można rozporządzać dowolnie, uprawnienia osobiste pozostają zawsze przy osobie twórcy. Jakkolwiek losy obydwu tych uprawnień mogą być potem różne, to jednak zupełnego rozdziału w czasie ich istnienia przeprowadzić nie można. Przenosząc nawet na osoby trzecie uprawnienie majątkowe — autor daje równocześnie upoważnienie do wykonywania pewnych uprawnień osobistych, np. upoważnia nakładcę do opublikowania dzieła. Zresztą kwestja ta jest dotąd sporną.

Prof. Zoll, rozpatrując sposób przeniesienia prawa autorskiego, zastanawia się, mocą jakiego aktu prawnego takie prze-

niesienie może nastąpić. Ustawa tej sprawy nie rozstrzygnęła. Przejście prawa autorskiego, jako podobnego do rzeczowych, winno więc być uwarunkowane od dopełnienia tych formalności, z jakimi obowiązujące w Polsce kodeksy łączą przejście praw rzeczowych z jednego podmiotu na drugi. Według kodeksu Napoleona taki rzeczowy skutek wywiera już sama umowa o zbycie, kodeks cyw. niem. i austrj. wymagają jeszcze aktu zewnętrznego (tradycji wzgl. wpisu). Jeżeli jednak przeniesienie prawa autorskiego uważać będziemy za cesję (str. 83), to w takim razie i według przepisów kodeksu niemieckiego i austrjackiego umowa wywoła skutki rzeczowe, mianowicie przejście prawa autorskiego z jednej osoby na drugą.

Tego rodzaju wyjście z trudnej dosyć sytuacji, proponowane przez prof. Zolla, jest możliwe i uważać je należy za bardzo trafne i przenikliwe rozwiązanie problemu.

Jakkolwiek ustawa w całym szeregu artykułów rozróżnia pojęcie wydawcy od nakładcy to jednak w art. 33, mówiąc o umowie o nakład, określa ją przez nawiasowo podaną umowę wydawniczą. Tymczasem są to dwa pojęcia różne. Prof. Zoll nie podaje nam jasnego określenia ich i zaznacza, że zadanie to spełnić mają sądy! Spodziewać się raczej należało, że twórca ustawy sam winien wynikające z niej niejasności i wątpliwości wyświecić.

Już z przytoczonych powyżej myśli przewodnich ustawy i komentarza wynika jasno doniosła wartość dzieła prof. Zolla. Dziś jest ono niezbędnym *vade mecum* każdego prawnika, dziennikarza i literata, pragnącego bliżej poznać postanowienia naszej ustawy.

Komentarz zaopatrzony jest ponadto w historję nowej ustawy, jak również w ogólny wykaz najważniejszych dzieł dotyczących prawa autorskiego, jakie ukazały się w języku niemieckim i francuskim. Literatura polska tego przedmiotu jest nadzwyczaj nikła.

Poza ustawą polską umieścił prof. Zoll tekst Konwencji Berneńskiej w języku polskim i francuskim, zaopatrzony krótkimi uwagami wstępnymi. Z uznaniem podnieść należy trafne zdanie Komentatora, że podpisywanie Konwencji Berneńskiej w nowem brzmieniu bez poczynienia jakichkolwiek zastrzeżeń, do których w myśl art. 25 tejsze konwencji była Polska upoważniona, było ze strony Rządu polskiego krokiem nierozsądnym.

Zastrzeżenia takie należało poczynić „ze względu na potrzeby kulturalne naszego społeczeństwa” (str. 156). Długo

jeszcze musimy korzystać z dorobku narodów wyżej stojących — nie należało więc robić sobie specjalnych utrudnień w korzystaniu z dzieł autorów zagranicznych.

Na specjalne uznanie zasługuje niezwykle przystępny sposób przedstawienia zawiłych i trudnych kwestyj, jak również nadzwyczaj staranne wydanie, które sprawiają, że książkę tę z przyjemnością bierze się do ręki.

Z prawdziwą przyjemnością dowiadujemy się z przedmowy, że Szanowny Komentator nosi się z myślą opracowania pomnikowego dzieła, poświęconego prawu autorskiemu, z oparciem o nową polską — najbardziej postępową ustawę. Oby wydanie tego dzieła jak najprędzej nastąpiło.

Józef G ó r s k i (Poznań).

B e n i s Antoni: Ochrona krajobrazu we Włoszech a prawo własności. Kraków, 1926, str. 15.

Broszurka ta jest odbitką z „Przeglądu Współczesnego” Nr. 54 za październik 1926 r. Autor, biorąc za punkt wyjścia włoską ustawę z 1922 r., mającą za przedmiot ochronę krajobrazu, zastanawia się nad dokonywującą się zmianą treści nienaruszalnych do ostatnich czasów zasad i instytucyj prawnych. Do takich należą w pierwszym rzędzie w dziedzinie prawa publicznego zasada suwerenności państwowej, uznawana dotąd przynajmniej w stosunkach między państwami cywilizowanemu w dziedzinie zaś prawa prywatnego instytucja własności. Obydwie ulegają współcześnie coraz większemu osłabieniu i coraz głębiej sięgającym ograniczeniom.

Według prawa rzymskiego własność dawała nieograniczone władztwo nad rzeczą — bezwzględne *ius utendi et abutendi*. Podobnie pojęte prawo własności widzimy jeszcze w kodeksie Napoleona.

W miarę jednak postępu demokratyzacji społeczeństw, ustawodawca żąda od właściciela, aby wyrzekł się pewnych swoich atrybutów na korzyść ogółu, czyli jak się to wyrażać zwykło — w imię interesu publicznego. Początkowo ograniczenia mają charakter więcej łagodny, mało odczuwalny. W czasach ostatnich ustawodawca nie cofa się przed zastosowaniem coraz drastyczniejszych środków, zapomocą których w imię publicznego interesu pozbawia się właściciela przedmiotu jego własności, wzgl. własność jego w wysokim stopniu się ogranicza. Przykładami są choćby ustawy agrarne w całym szeregu państw.

Dobrym wyrazem podobnych tendencji jest również ustawa włoska o ochronie krajobrazu, pozwalająca władzy administracyjnej w imię interesu publicznego ograniczyć prawa właścicieli pewnych nieruchomości przez jednostronne nałożenie na ich posiadłość uciążliwej, rzeczowej servitus non modificandi. O odpowiednie odszkodowanie właściciela ustawa całkiem się nie troszczy.

Rozprawa napisana jasno, ściśle i ciekawie, co świadczy o dobrym przemyśleniu problemu. Szkoda, że ujęta jest za krótko. Mimo to nasuwa po przeczytaniu więcej myśli i spostrzeżeń, niżby można wnioskować ze szczupłej objętości.

Józef G ó r s k i (Poznań).

H a u s w a l d Edwin Prof. : Wynalazki i patenty. Gubrynowicz i Syn, Lwów, plac Kapitulny.

Broszura jest odbitką z „Czasopisma Technicznego” z roku 1924. Treścią nie są rozważania czysto prawnicze, lecz ogólne informacje praktyczne o zasadniczych zagadnieniach wynalazku i jego ochrony. Autor zestawiając podstawowe zasady, na których opiera się polska ustawa o patentach z 16 kwietnia 1924 (D. U. Rz. P. Nr. 31 z 1924) poddaje przekonywującej krytyce brak obowiązku ze strony Urzędu Patentowego urzędowego badania nowości pomysłu wynalazku i przewidując wynikające stąd ustawiczne spory patentowe — hamulec dla rozwoju przemysłu — wypowiada się za znowelizowaniem w tym kierunku ustawy za wzorem ustaw niemieckiej i amerykańskiej. Książeczka napisana jasno i treściwie, jest elementarnym związłym informatorem dobrym, o sprawach patentowych.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Poznań).

K o d e k s cywilny, zawierający obowiązującą w okręgach Sądów Apelacyjnych w Krakowie i Lwowie oraz Sądu Okręgowego w Cieszynie ustawę cywilną, ustawy i rozporządzenia dodatkowe, z uwzględnieniem ustawodawstwa polskiego oraz orzecznictwa Sądu Najwyższego, nowego przekładu dokonali i opracowali Dr. Włodzimierz D b a ł o w s k i, sędzia Sądu Najwyższego w Warszawie i Dr. Jan P r z e w o r s k i, adwokat w Warszawie. Zeszyt I. Warszawa 1927 (F. Hoesick), str. 304.

Nowy przekład i opracowanie przystosowane do obecnej sytuacji prawnej kodeksu cywilnego austriackiego z r. 1811 wypełnia dotkliwie odczuwaną lukę w naszej literaturze praw-

niczej. Dawne przekłady polskie z czasów przedwojennych zupełnie już były wyczerpane i częściowo przestarzałe, nowsze wydania niemieckie nie uwzględniały oczywiście ustawodawstwa i judykatury polskiej. Dlatego też prawdziwa wdzięczność należy się autorom i wydawcy za podjęcie się tak żmudnego i wielkich nakładów wymagającego dzieła. Nowy przekład obejmuje wszelkie ważniejsze ustawy i rozporządzenia polskie, mające związek z materjami w kodeksie traktowanemi umowy międzynarodowe, oraz tezy z judykatury zarówno austr. Sądu Najwyższego, jak i Sądu Najwyższego w Warszawie. Zeszyt pierwszy zawiera §§ 1—287. Jako bardzo praktyczne podnieść należy zestawienie ważniejszych przepisów, odnoszących się do prawa małżeńskiego, obowiązującego w innych dzielnicach Polski.

Forma zewnętrzna wydawnictwa bardzo staranna.

A. O.

Allerhand M. Dr. Prof.: Prawo małżeńskie obowiązujące na Spiszu i Orawie. Lwów, 1926, str. 39.

Ciekawy przyczynek do mozaiki prawnej, istniejącej w Polsce wskutek odmiennych przepisów obowiązujących w poszczególnych częściach państwa. Autor przedstawia obecny stan rzeczy, panujący na Spiszu i Orawie, gdzie obok prawa małżeńskiego węgierskiego z r. 1894, zaprowadzono w r. 1922 przepisy prawa austriackiego, obowiązującego w b. zaborze austriackim. Z porównawczego zestawienia przepisów tych obu praw bardzo się między sobą różniących, wynikają wprost nieprawdopodobne sprzeczności, dające wiele sposobów i okazji do obejścia ustaw. Słusznie dochodzi autor do konkluzji, że tego „dziwołaga prawniczego” nie podobna nadal utrzymać.

A. O.

Ł a d a Julian, notariusz m. Łodzi: Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z d. 14 maja 1924 o przerachowaniu zobowiązań prywatno-prawnych, skutki jego prawne i ekonomiczne. Łódź, 1926, str. 47.

Autor poddaje krytyce podstawy rozporządzenia o przerachowaniu zobowiązań pieniężnych, operując argumentami natury ekonomicznej i prawniczej, zresztą znanymi i wielokrotnie już powtarzanymi, i oświadcza się za zniesieniem przepisów o waloryzacji. Broszura o charakterze raczej publicystycznym.

A. O.

S w o b o d a Ernst Dr. Prof.: Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch im Lichte der Lehren Kants. Eine Untersuchung der philosophischen Grundlagen des österreichischen bürgerlichen Rechts, ihrer Auswirkung im Einzelnen und ihrer Bedeutung für die Rechtsentwicklung Mitteleuropas. Graz, 1926 (Moser), str. 318.

Badać filozoficzne podstawy kodeksu prawa cywilnego jeszcze dziś obowiązującego, znaczy narazić się zgóry na zarzut „metajurysprudencji” ze strony zwolenników czysto formalnej konstrukcji prawa, a na zarzut beżużyteczności i bezpłodności tych dociekań ze strony pozytywistów. Pierwszą zasługą tedy autora jest, że na tę śmiałość się zdobył, a rezultaty, jakie osiągnął, mają nietylko doniosłość jako wyjaśnienie pewnych faktów historycznych, ale przedstawiając niejedyn przepis prawny w nowem oświeceniu, przyczyniają się waleśnie do jego lepszego zrozumienia i trafniejszej wykładni, co także z punktu widzenia pozytywnego prawa nie jest bez znaczenia.

Los, jaki spotkał austriacki kodeks cywilny, nie był przyjazny. Ustawa weszła w życie w epoce największego upadku myśli prawniczej w Austrii w pierwszej połowie XIX wieku, kiedy jeszcze za czasów młodości Ungera, krytykując postanowienia kodeksu, można się było spotkać z zarzutem zbrodni obrazy majestatu, następnie z rozwojem jurysprudencji pod jednostronnym wpływem panującej w Niemczech szkoły historycznej i przy bałwochwalczej czci prawa rzymskiego tylko to w nim znajdowało uznanie, co zgodne było z pandektami, reszta podlegała nielitościwej a często wielce niesprawiedliwej krytyce. I tak ten — jak autor się wyraża — ostatni dar czasów Oświecenia, pozostał kopcuszkim między wielkimi dziełami kodyfikacyjnymi, niedoceniony i niewyzyskany dostatecznie pod względem bogactwa myśli, jakie weń włożyli jego twórcy. Autor podejmuje sprawę rehabilitacji powszechnej księgi ustaw cywilnych, wykazując, jak daleko odbiegła w swej nowoczesności od poprzednich prób kodyfikacyjnych w Austrii i o ile doskonalszą się okazała pod niejednym względem od współczesnych jej kodyfikacyj w innych państwach europejskich. Te zalety ma zawdzięczać w głównej mierze oparciu się w zasadniczych poglądach na filozofii Kanta, którego gorącym wyznawcą był jeden z głównych twórców kodeksu cywilnego austriackiego Franciszek Zeiller. Na całym szeregu instytucyj udowadnia autor, jak prze-

wodnie myśli Kanta, w szczególności zasady sprawiedliwości, równości wobec prawa, a przede wszystkim prawa do wolności wpłynęły na odmienne, racjonalniejsze i bardziej do nowoczesnych stosunków dostosowane ukształtowanie się przepisów i jak przyjęcie jednolitej podstawy filozoficznej wpłynęło dodatnio na harmonijny i zwarty układ kodeksu. Rozważania te, zwłaszcza w rozdziale traktującym o niesłusznym wzbogaceniu, o działaniu bez zlecenia i o versio in rem bardzo trafnie uwypuklają oryginalność ujęcia tych instytucyj w kodeksie austriackim. Czy jednak to wszystko należy tłumaczyć wyłącznym wpływem Kanta, mam pewne wątpliwości. Bezspornie pewne ustępy kodeksu wykazują zupełną zgodność z zasadami „Rechtslehre” Kanta i bez wątpienia Zeiller zwłaszcza w „Natürliches Privatrecht” występuje jako zwolennik, choć nie bezwzględny, wielkiego filozofa z Królewca, jednakowoż myśli przewodnie kodeksu proklamowane w „bills of rights” na kongresie w Philadelphii w r. 1774 i w deklaracji praw człowieka weszły podówczas już jako powszechne dobro do skarbcza dorobku kulturalnego całego świata tak, że trudno ich wyłączne autorstwo przypisywać jednej osobistości, choćby tej miary co Kant. Bliższem prawdy będzie raczej przyjęcie, że autorzy kodeksu austriackiego a przede wszystkim Zeiller, przejęci byli ideami swego czasu i pod ich wpływem kształtowali przepisy nowej kodyfikacji, posługując się oczywiście niejednokrotnie sformułowaniami zaczerpniętymi z Kanta.

Z tem zastrzeżeniem przyznać trzeba, że teza autora, stwierdzająca nowoczesność podstaw kodyfikacji prawa cywilnego austriackiego, została udowodniona a dzieło jego stanowi zarazem cenny przyczynek do badań — dziś niestety leżących odłogiem — nad łącznością ustawodawstwa z innymi zjawiskami kulturalnymi danej epoki.

Prof. Alfred O h a n o w i c z (Poznań).

C h e c h l i ń s k i Marjan dr., mjr. int., Addenda do ustawodawstwa handlowego. Wydano nakładem Wyższej Szkoły Intendentury. Warszawa, 1925 (odbitka hektograficzna).

„Addenda” obejmują wykłady o świeżej daty Rozporządzeniach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o prawie wekslowem, prawie czekowem organizacji giełd, prawie o domach składowych, o warunkach wykonywania czynności bankowych i nadzorze nad temi czynnościami, Banku Polskim i Pocz-

towej Kasie Oszczędności. Wykłady, jak się zdaje, wygłoszone w Wyższej Szkole Intendentury, odznaczają się wielką sumarycznością, brakiem dostatecznie konsekwentnie przeprowadzonej systematyzacji, nieściśłością wypowiedzi, a nawet tu i owdzie popełnionymi błędami.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Poznań).

Brzeski Józef dr. Przepisy przewozowe (regulamin kolejowy) obowiązujące od dnia 1. maja 1925 na kolejach Polskich oraz międzynarodowa konwencja berneńska o przewozie towarów kolejami żelaznymi. Lwów, „Kodeks” spółka wydawnicza z ogr. odp.

Nowopowstała we Lwowie spółka wydawnicza „Kodeks” postawiła sobie jako chwalebny cel zdobycie rekordu doskonałości zarówno pod względem treści, jak i pod względem techniki wydawniczej i formy zewnętrznej ustaw, które wydać zamierza. Jako pierwszy tom ukazały się „Przepisy przewozowe”, obejmujące część I taryfy ogólnej na przewóz towarów, zwłok i zwierząt polskimi kolejami państwowymi oraz znajdującymi się pod zarządem państwowym kolejami prywatnymi wraz z postanowieniami wykonawczymi starannie dobraną judykaturę oraz dodaniem konwencji berneńskiej w brzmieniu oświadczenia rządowego z dnia 4. kwietnia 1922 (D. U. Rz. P. Nr. 76 poz. 685). Sumienne zestawienie odnośnych przepisów przez autora, staranne wydanie, wolne prawie zupełnie od błędów drukarskich Wskazuje, że spółka „Kodeks” w znacznej mierze swoje zamierzenia osiągnęła.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Poznań).

Drzewiecki Henryk: Zarys dziejów notariatu w Polsce. Warszawa, 1927.

Celem tej pracy jest „przedstawić dzieje sporządzania aktów dobrej woli na ziemiach polskich” od zarania państwowości polskiej aż do czasów teraźniejszych „oraz charakteryzować osoby i urzędy do przyjmowania pomienionych aktów właściwe”. Autor daje ciekawy rzut oka, historycznie ujęty, na los notariatu w Polsce. Obecnego ustroju notariatu w Polsce autor dokładniej nie przedstawia, powołując się jedynie na odnośne ustawy dzielnicowe. Książka polecenia godna dla każdego, kto by chciał się krótkości zaznajomić z historią notariatu polskiego.

Prof. Br. S t e l m a c h o w s k i (Poznań).

Zbiór orzeczeń Sądu Najwyższego (cywilne)
Warszawa, 1926 r.

Wyszły z druku 2 tomy orzeczeń Sądu Najwyższego. Jeden z nich zawiera orzeczenia i opinie Zgromadzenia Ogólnego, wydane w latach 1922, 1923, 1924 i 1925. Łącznie z poprzednio wydanym zbiorem są więc opublikowane wszystkie orzeczenia i opinie Zgromadzenia Ogólnego Sądu Najwyższego od roku 1918 aż do końca roku 1925. — Drugi tom zbioru orzeczeń zawiera orzeczenia Izby I Sądu Najwyższego z pierwszego półrocza 1925 r., wydane na tle ustawodawstwa obowiązującego w b. zaborze rosyjskim.

Stel.

B. Dział ekonomiczny

DZIAŁ I.

Teoria ekonomii politycznej, historia nauki ekonomii, specjalne rozprawy teoretyczne, encyklopedje, podręczniki, ogólna polityka ekonomiczna.

Konkurs Banku Gospodarstwa Krajowego. Tomy I—V:

- 1) Zweig Ferdynand Dr. O programie gospodarczym Polski, str. XIV + 68; 2) Diament Władysław, dtto, str. 81; 3) Rościszewski Stanisław, dtto, str. 31; 4) Balukiewicz Brunon i Piekałkiewicz Jan Dr., dtto, str. 111; 5) Grabiański Henryk, dtto, str. 34. Warszawa 1926, nakł. Banku Gospodarstwa Kraj.

Książki, wymienione w tytule, są owocem konkursu Banku Gosp. Kraj. na pracę „O programie gospodarczym Polski”. Pierwsza z nich uzyskała pierwszą nagrodę; dwie następne drugą i trzecią; dwie ostatnie zostały zalecone do druku, jak również praca Dr. Battaglii, która się jeszcze nie ukazała na półkach księgarskich.

Rezultat konkursu bynajmniej nie był zadowalający. Pomimo wysokiej nagrody, przeciętny poziom prac okazał się niezwykle niski, fatalnie świadcząc o rozpowszechnieniu wykształcenia ekonomicznego wśród polskiej inteligencji. Z nadesłanych 95 prac, połowa odpadła odrazu przy pierwszym czytaniu. Z czytanych przez jury, do którego należałem, 45 prac, większa część była zupełnie niedostateczna. Osobiście, zale-

dwie 7—11 prac wydały mi się warte wogóle czytania. Były to mianowicie prace Nr. Nr. : 34 Przemysł Narodowy, 36 Civis, 48 O własnych siłach, 50 Droga, 62 Próba syntezy, 66 Ricardo, 69 Post nubila Phoebus, a nadto mniej już dobre, lecz ciekawe : 30 Zenon Dębno, 46 Oszczędność i praca, 55 Rusticus, 63 Salus Reipublicae A. Nie mogłem z przyczyn odemnie niezależnych osobiście bronić swego zdania na posiedzeniu Sądu konkursowego. Zgadzałem się też z nim tylko co do przyznania pierwszej nagrody, co do której sam stawiłem pisemnie taki sam wniosek (Dr. Zweig — Nr. 69). Z reszty nagrodzonych (96 A propos — Diamand oraz 64 Aequam memento — Rościszewski) i zakwalifikowanych do druku (94 Gryf — Dr. Battaglia, 95 Dane źródłowe — Balukiewicz i Dr. Piekałkiewicz, 62 Próba syntezy — Grabiański), tylko jedna wydała mi się godną uwagi, mianowicie praca p. Grabiańskiego; reszta ich wydała mi się albo słabą, albo bardzo przeciętną, albo wreszcie nie odpowiadającą warunkom konkursu. Sądzę, że nie popełniam niełojalności wobec sądu konkursowego, wyjawiając to zdanie.

Pewną winę w słabych rezultatach konkursu ponosi sam Bank. Mianowicie ogłoszenie konkursu nie dość jasno zaznaczało relatywność opracowywanego programu gospodarczego, jako planu działalności kredytowej dla Banku G. Kr., a nie wogóle programu gospodarczego dla rządów Państwa Polskiego. To też wielka ilość prac konkursowych budowała programy walutowe, polityczne etc, wielka zaś znów nie brała wcale pod uwagę środków rozporządzalnych w danej i w najbliższej chwili, kreśliła więc idealne i wszechstronne programy kredytowej akcji, jakby były do rozporządzenia miljardy. W dziwny też sposób rozumiano przeważnie żądane przez ogłoszenie konkursu ustalenie pewnej kolejności w rozpoczynaniu i intensywności poszczególnych działów akcji. Ustawiano ściśle tablice kolejności i procentowej wielkości kredytów dla każdej gałęzi życia. Zdaje się, że takie rozumienie konkursu było rozpowszechnione i w szerszych kołach, odzywały się bowiem z powodu konkursu wielokrotnie w prasie głosy, że opracowanie programu gospodarczego przekracza siły jednostek, rozumiano je bowiem jako ustalenie zupełnie konkretnych wskazówek. Zapominano, że postawienie ogólnej trafnej diagnozy jest stokroć więcej warte od konkretnych najsystematyczniejszych szczegółowych wskazówek; zapominano, że w Polsce nie są ustalone nawet zasadnicze stałe i niezmiennie przesłanki polityki gospodarczej i kredytowej i że o ich opracowanie właśnie chodziło przy rozpisaniu konkursu.

Najcharakterystyczniejszym objawem jest, że żadna praca konkursowa nie poruszyła najbardziej zasadniczego zagadnienia, mianowicie, jaki rodzaj działalności gospodarczej jest w stanie dać w Polsce największą stopę zysków, a więc odtworzyć najprędzej zniszczony przez inflację kapitał, którego brak jest przyczyną wszelkich trudności naszych. Nie rozpatrywano z tego punktu widzenia zagadnienia Polski przemysłowej czy agrarnej; rozpatrywano je ogólnie w zupełnie innej płaszczyźnie, zatrudnienia ludności, siły politycznej etc. Rzadko tylko było ono poruszane przez niektóre prace (np. Dr. Zweiga), jako postulat finansowania tylko najrentowniejszych przedsiębiorstw, co jednak nie wyczerpuje całości zagadnienia.

Równie charakterystycznym objawem jest fakt, że wszystkie prawie prace, za wyjątkiem może 3—5, oświadczyły się za popieraniem przedewszystkiem rolnictwa. Żądano w nich powszechnie kredytów inwestycyjnych, meljoracyjnych, ochron celnych, sprzyjających taryf kolejowych etc. etc. Nie zastanawiano się przytem naogół wcale, że większość tych rzeczy przekracza granice wpływu akcji kredytowej, a nawet w zakresie tej ostatniej nie da się absolutnie załatwić kredytem krótkoterminowym, jakim może rozporządzać Bank Gospodarstwa Krajowego i wogóle w obecnych warunkach państwo.

Dla sądu konkursowego decydującymi musiały być konstrukcja pracy, wyczerpanie przez nią tematu i utrzymanie się w jego zakresie we właściwych granicach, bez względu na same zapatrywania autora, za które sam ponosi odpowiedzialność. Warunkom tym stanowczo najlepiej odpowiada praca Dr. Zweiga.

Dr. Zweig wychodzi z założenia, że kooperacja gospodarcza Polski z Niemcami jest niemożliwa politycznie, korzystniejsza od niej z Rosją jest obecnie nie do zrealizowania, wobec czego uważa za pożądane utworzenie obszaru porozumienia gospodarczego z Czechosłowacją, Rumunją, Jugosławją, Bułgarią i Turcją. Ten kierunek ekspansji nadałby Polsce najbardziej harmonijny rozwój, bez zbytejnej przewagi rolnictwa lub przemysłu. W związku z tem autor w szeregu bardzo trafnych argumentów zwraca się przeciw koncepcji Polski agrarnej, z przewagą rolnictwa, broniąc charakteru agrarno-przemysłowego Polski.

W zakresie rolnictwa widzi autor przyszłość Polski narazie przedewszystkiem w tych działach, które wymagają wielkich wkładów pracy, a mało kapitału. Na plan pierwszy wysuwa się więc nie uprawa zboża, która raczej będzie sta-

wała się ekstensywną, lecz rozwój produkcji hodowlanej i przemysłu rolnego, głównie przetwarzającego produkty hodowli. Postulaty z tem związane polegają na budowie elewatorów, chłodni eksportowych i wagonów-chłodni, usunięcia wszelkich ograniczeń eksportu, uzyskania trwałego dostępu do rynków światowych, standaryzacji eksportu. W związku z tem zwraca autor uwagę na podniesienie kultury rolniczej na kresach wschodnich i skierowanie tam nadmiaru ludności. Żąda ograniczenia importu produktów rolnych jakościowych oraz utrzymania niskiego poziomu cen artykułów, konsumowanych masowo przez rolnictwo, przez ochronę ich produkcji nie cłami, lecz ulgami transportowymi, kredytowymi etc. Skierowanie nadmiaru rąk roboczych wsi do uprawy, hodowli i przemysłu rolnego rozszerzy rynek zbytu dla przemysłu krajowego, który jest dotąd za mały wskutek samowystarczalności i niskiej skali potrzeb wsi.

W zakresie górnictwa i hutnictwa znaczny rozwój wykazują: produkcja soli potasowej, cynku i ołowiu. W upadku lub w zastoju są: kopalnictwo rudy żelaznej i hutnictwo żelazne, kopalnictwo węglowe i naftowe. Wszystkie prawie te działy wykazują produkcję, znacznie przewyższającą konsumpcję kraju, są eksportowymi. Jest wskazane utrzymanie ich do czasu polepszenia się konjunktur światowych, uwzględniając ich potrzeby przy traktatach handlowych z zachodem i przez rozbudowę rynku wewnętrznego ułatwieniami komunikacyjnymi etc.

W zakresie przemysłu zwraca autor uwagę przedewszystkiem na rękodzieło, liczba pracowników którego jest wyższą od liczby robotników przemysłowo-fabrycznych (bez górnictwa i hutnictwa). Nasylenie jego potrzeb kredytowych uważa za jeden z najważniejszych postulatów. Największe widoki rozwoju z przemysłu posiadają łatwiejsze działy przemysłu chemicznego, przemysł drzewny, spożywczy z wyjątkiem cukrownictwa i gorzelnictwa, skórzanym, galanterja, konfekcja. Te działy winny być też najbardziej popierane. Następnie przemysł papierniczy, poligraficzny, fajansowy i szklany. Przemysł budowlany i związany z nim mineralny nie ruszą się bez ogólnej sanacji gospodarczej, niema więc co ich forsować. Przemysły włókienniczy i metalowy winny być przedstawione na rynek wewnętrzny i ograniczone do artykułów masowych. Cukrownictwo i gorzelnictwo nie mają szansy rozwoju, póki nie zmieni się położenie kraju.

Przy rozbudowie przemysłu na uwzględnienie zasługują przemysły, oparte o własny surowiec i materiały pomocnicze, następnie te, w których główną rolę odgrywa praca robocza mało kwalifikowana, dalej związane z rolnictwem, te, w których obrót kapitału jest szybki, a kapitał stały stosunkowo niewielki, gdzie tempo zmian techniki nie jest wielkie; dalej przemysły, wytwarzające artykuły masowe, następnie wzajemnie uzupełniające się w kraju, faworyzując przy tem przemysły odbiorcze, a nie dostawcze, gdyż pierwsze decydują o powodzeniu drugich; przemysły, których koszt produkcji niezbyt odbiega od zagranicy, dalej posiadające znaczenie dla siły obronnej państwa, choć te powinny być raczej finansowane z sum budżetowych; przemysły, których produkcja może łatwo zastąpić znaczny import artykułów prostych i masowych, oraz o łatwej zdolności eksportowej.

Stąd wynikają ważne zasady dla ochrony celnej. Nie może ona iść we wszelkich kierunkach, musi poświęcić działy, pracujące za drogo. Winna ona obejmować tylko towary masowe, których koszty produkcji niewiele odbiegają od zagranicy, bo kraj o małych kapitałach musi chronić tylko gałęzie, zapewniające najwyższą rentowność i nie może powoływać do życia przy pomocy stawek celnych wielu nowych przemysłów, gdyż te odbierają kapitał i kredyt dawnym rentującym się działom, uszczuplając ich możliwości produkcyjne. Ochrona nie może obejmować surowców, półfabrykatów i narzędzi, szczególnie konsumowanych przez przemysły eksportowe i rolnictwo, ani też wytworów eksportowych, ani wreszcie podczas przesilenia towarów, które dotychczas nie są w kraju wytwarzane wcale, lub tylko w znikomej ilości. Ochrona winna być umiarkowana, odpowiadając różnicy kosztów produkcji, wywołanej przez czynniki przejściowe. Nie może też być za prędko likwidowana.

Handel mały i średni są przeładowane i wymagają ograniczenia. Natomiast handel hurtowy, szczególnie wewnętrzny, eksportowy i tranzytowy, są nierozwinięte, na czem cierpi całość życia. Należy się im znacznie silniejsze niż obecnie poparcie kredytowe. Rozwój handlu jest ściśle związany ze stanem komunikacyj, który jest bardzo zły. Naprawa tego stanu rzeczy wymaga przedewszystkiem budowy dróg wodnych, czego warunkiem jest jednak przypływ poważnych kapitałów z zagranicy na długie terminy.

Zasadniczej reorganizacji wymaga bankowość. Konieczną jest likwidacja i fuzja większości banków, a większe uwzględ-

nianie pozostałych przy redyskoncie przez centralne banki państwowe, bezpośrednio bowiem kredyty przemysłowe są mało zdrowe. Winny się rozrastać banki dyskontowe kosztem założycielskich, a nacisk kredytowy powinien sprawić, by banki uruchomiły swe rezerwy w nieruchomościach i akcjach. Równocześnie winna być przeprowadzona sanacja gospodarki spółek akcyjnych, organizacja i zabezpieczenie oszczędności, przyczem autor broni niskiej stopy procentowej od wkładów. Akcja ta winna być uwieńczona zróżniczkowaniem działalności pozostałych przy życiu silnych banków, przyczem najpilniejszą jest organizacja bankowości dla handlu i rzemiosła oraz banków eksportowych.

Naczelną zasadą całej akcji kredytowej winna być zasada rentowności finansowanych przedsiębiorstw. Autor popiera to zdanie szeregiem trafnych i obszernych argumentów. Rentowność jest warunkiem narastania oszczędności, kapitału oraz racjonalnej organizacji życia gospodarczego. W związku z tem konieczną jest likwidacja wielu przedsiębiorstw, a silna syndykalizacja pozostałych.

Poza tem akcja kredytowa winna być skoncentrowana na kredycie krótkoterminowym, po którym dopiero może być mowa o organizacji kredytu długoterminowego; odwrotny porządek jest niemożliwy i nie może mieć powodzenia. Z zagranicy winien być uzyskiwany kredyt na długie terminy i umieszczany przedewszystkiem w kredycie obrotowym, a następnie dopiero stopniowo w długoterminowym. Kredyt instytucji emisyjnej winien być udzielany przedewszystkiem handlowi i winien wpływać na racjonalne ustosunkowanie rezerw poszczególnych gospodarstw, zdążać do racjonalizacji technicznej przedsiębiorstw, do popierania wykazujących niższe koszty produkcji, do likwidacji tworów inflacyjnych i pozbawionych całkiem kapitału obrotowego. Instytucje kredytowe winny faworyzować *ceteris paribus* przedsiębiorstwa stare. Należałoby też ograniczyć wpływ czynników pozagospodarczych na rozdział kontyngentów kredytowych banków centralnych, przeprowadzając racjonalną selekcję akredytowanych instytucyj, szczególnie w odniesieniu do spółdzielni.

Jak widać z powyższego streszczenia, praca Dr. Zweiga jest nietylko dobrze zbudowana, lecz i zawiera program dość racjonalny i przemyślany, zdradzający dużą znajomość i dobrą orientację w zagadnieniach naszego życia gospodarczego. Niektóre wywody przekraczają zakres tematu, szczegóły nie są czasem ściśle podawane (np. ilość banków przed wojną, s. 53),

często bez podania źródła lub z powołaniem na drugorzędne źródła; niektóre twierdzenia nie wydają się trafne (np. postulat niskiej stopy procentowej biernej), zasada rentowności nie jest zupełnie jasno, ściśle i konsekwentnie sformułowana i przeprowadzona; styl nieraz wykazuje błędy językowe (np. s. 47: handel (wielki) ucierpiał nadmierną konkurencją małego i średniego handlu). Naogół jest to jednak bez wątpienia praca ciekawa i pożyteczna.

Punktem wyjścia pracy p. D i a m a n d a jest zagadnienie rolnicze. Zatrudnienie nadmiaru i przyrostu ludności Polski może nastąpić tylko w przemyśle, lecz ten może się należycie rozwinąć tylko w razie podniesienia siły nabywczej wsi. Osiągnąć to należy przez rozbudowę komunikacji i racjonalną organizację pośrednictwa na wsi (elewatory, chłodnie), nie wykluczając na przyszłość jest i ochrona celna rolnictwa. Inwestycje celem zwiększenia wydajności produkcji rolnej nie są wskazane na razie: chodzi o jej jakość i cenę. Z produkcji przemysłowej zasługują na poparcie przede wszystkim te działy, które ułatwiają zbyt produkcji rolnej albo też wpływają na jej powiększenie, przyczem pierwszeństwo należy się przemysłowi, wytwarzającemu środki do dalszej produkcji. Z banków przede wszystkim poparcia godne są banki założycielskie. Na tej podstawie rozpatruje autor różne rodzaje przemysłu, dając wśród niego pierwszeństwo przemysłowi maszyn rolniczych, samochodowemu, nawozów sztucznych i spożywczemu. Naogół stwierdza on, że największe trudności przemysłu leżą w złej organizacji zbytu i jego ostatniej fazy produkcyjnej. Po analizie stanu faktycznego autor ustala pewien plan kolejności pomocy kredytowej w różnych fazach zależnie od „nasylenia obiegu znaków pieniężnych” i od oparcia stabilizacji pieniądza na własnych siłach, czy też na pożyczce zagranicznej.

Podstawowe myśli pracy p. Diamanda są jednostronne; nie są też przeprowadzone konsekwentnie i nasuwają za wiele wątpliwości. Wszak znana jest rzeczą, że rolnictwo odrzuca bardzo małą rentę; przemysł uzyskuje rynki zbytu nie tylko wśród rolnictwa, lecz i sam je sobie stwarza; równie dobrze można powiedzieć, że rolnictwo dla swego rozwoju potrzebuje przemysłu, szczególnie tak mało intensywne i mało mające widoków eksportu (w zakresie zbóż), jak polskie. Treść pracy wykazuje wiele sprzeczności i niejasności; popieranie wytwarzania surowców i półfabrykatów, a nie skończonych produktów, nie wydaje się wcale uzasadnionem; sam zaś plan kolejności akcji kredytowej jest na wskroś przesiąknięty ideą infla-

cyjną „nasycania obiegu”, wykazującą pomieszenie pojęć pieniądza i kapitału. Budowa pracy jest dosyć chaotyczna. Nie odbiega ona wiele od popularnych programów agrarnych tak co do jakości argumentów, jak co do metody.

P. St. Rościszewski na podstawie analizy wartości poszczególnych działów produkcji Polski dochodzi w swej pracy do wniosku, że rolnictwo produkuje u nas więcej 2 razy, niż górnictwo, hutnictwo i przemysł razem wzięte. Dlatego podniesienie bogactwa narodowego kraju zależy przedewszystkiem od zaopiekowania się rolnictwem. Analiza znów importu doprowadza go do stwierdzenia, że gospodarstwo narodowe nie było dostatecznie chronione cłami, że konieczny jest w Polsce protekcyjnizm, i to ogólny, obejmujący także rolnictwo. Cyfry eksportu również stwierdzają, że największe znaczenie mają dla Polski pozycje rolnictwa. Przemysł polski nie jest eksportowy i wymaga dostosowania do potrzeb rynku wewnętrznego. Na pierwsze miejsce wśród niego wysuwa autor przemysł metalowy. Nacisk wreszcie kładzie autor na konieczność rozbudowy finansowej pomocy dla handlu, dotąd upośledzonego przy kredytach na rzecz przemysłu. Doprowadza go to wreszcie do ułożenia tabliczki procentowego rozkładu kredytów między poszczególne działy, dochodzącej w swej szczegółowej skali aż do 0,125%.

Punkt wyjścia p. Rościszewskiego jest zupełnie przezeń nieudowodniony. Nikt nie będzie przeczył, że dobrobyt warstwy rolniczej jest dla Polski pierwszorzędno znaczenia. Lecz o to chodzi, czy kredyt krótkoterminowy w Polsce — bo o inny obecnie trudno — da najszybszy i największy przyrost ilości i wartości produkcji, a ściślej biorąc przyrost dochodu, właśnie w rolnictwie. Tego p. R. zupełnie nie udowadnia i nie widzi tego zagadnienia. P. R. w dodatku nie cytuje wcale źródeł i nie objaśnia sposobów swych obliczeń, wskutek czego usuwa się zupełnie z pod kontroli naukowej. Praca jego ma jedną zaletę, że jest krótka, a główną wadę, że jest powierzchowna.

Nadmierną również krótkością grzeszy praca p. H. Grabiańskiego. Wskutek tego mimo ciekawego i wcale trafnego ujęcia przedmiotu daje rezultaty niezupełnie słuszne i dość powierzchowne. Za punkt wyjścia autora służy przekonanie, że wszystkie trudności w sformułowaniu gospodarczego programu Polski wynikają z faktu zrastania się trzech dawniej rozdartych gospodarczo i politycznie dzielnic. Rozpatruje on kolejno różne możliwe kryteria, jakie mogą się nasunąć dla budowy programu gospodarczego nowego państwa. Dochodzi do

wniosku, że w pierwszym rządzie należy najusilniej popierać te działy gospodarstwa, które polegają na wytwarzaniu surowców, albo też na przerobie surowców krajowych, a osiągnęły już dostateczny stopień rozwoju i przyczyniają się przede wszystkim do zaspokajania rynku wewnętrznego. Temu dość trafnie skonstruowanemu kryterjum zasadniczemu należałoby zarzucić, iż popieranie produkcji surowców jest zupełnie zbędnym, jeśli się dostatecznie popiera ostateczną fazę ich przeróbki. Wskutek zbyt ogólności tego kryterjum autor przy jego zastosowaniach do praktyki obejmuje swą kategorią I (pomoc najsilniejsza i najrychlejsza) prawie wszystkie działy produkcji, całe rolnictwo, górnictwo, hutnictwo i przemysł; na dalszy plan odsuwa właściwie samo prawie tylko włókiennictwo; nie rozróżnia przytem różnicy nagłości w organizacji kredytu długoterminowego i krótkoterminowego.

Natomiast zbytnią swą długością nie odpowiada warunkom konkursu sumienna praca pp. Bałukiewicz a i dr. Piekałkiewicz a, dająca zresztą raczej starannie zestawiony zbiór materiałów, niż rozwiązanie zagadnienia konkursowego. Autorzy przedstawiają najprzód ogólne zasady polityki gospodarczej, a następnie warunki gospodarcze Polski, do których te zasady muszą się przystosować. Omawiają następnie ludność i jej skład zawodowy i postawiwszy sobie pytanie, czy ze względu na ten ostatni nie jest wskazane oprzeć polskiej polityki gospodarczej całkowicie na rozwoju rolnictwa, rozpatrują szczegółowo stan i widoki rozwoju tego ostatniego. Dochodzą do wniosku, że przy zwiększeniu intensywności produkcji rolnej do najwyższej realnie możliwej w obecnych warunkach granicy produkcja ziemiopłodów i hodowla mogą dać gospodarstwu społ. poza konsumcją własną nadwyżkę na eksport najwyżej 1 miljarda zł. rocznie, co stanowiłoby zaledwie 20% obecnej produkcji przemysłowej. Wobec tego zapotrzebowanie wyrobów przemysłowych musi Polska pokrywać własną produkcją przemysłową lub eksploatacją i wywozem innych bogactw kraju; nie może więc zaniedbywać innych dziedzin produkcji poza rolnictwem. Wskutek tego autorzy dalej rozpatrują gospodarkę leśną, górnictwo i hutnictwo oraz przemysł wszelkiego rodzaju. Przy analizie wszystkich tych dziedzin produkcji autorzy podkreślają potrzeby każdej z nich. W drugiej części swej pracy autorzy zajmują się polityką kredytową. Najprzód przedstawiają stan kredytu w Polsce, a następnie w sposób zupełnie ogólny omawiają zadania polityki w dziedzinie kredytu krótkoterminowego i długoterminowego.

Praca ta odznacza się wielką sumiennością i źródłowością w zebraniu i ekspozycji materiałów oraz w zużytkowaniu literatury. Nie zajmuje się jednak ona prawie wcale właściwym zagadnieniem konkursowym, mianowicie ustaleniem środków, kryteriów i przedmiotu polskiej polityki kredytowej w danych jej obecnych warunkach.

Chociaż rezultatów konkursu nie uważam za zadawające, jednakże sędzę, że ogłoszenie go było bardzo słuszne i pożyteczne. W każdym razie nadesłane i ogłoszone drukiem prace dają dużo materiału faktycznego i myślowego do rozważań nad tematem konkursowym, ułatwiają szerszemu ogółowi wszechstronne i krytyczne przemyślenie problemu. Wskutek tego konkurs przyczynił się wielce do pogłębienia znajomości zagadnień życia gospodarczego Polski oraz zainteresowania tak niemi, jak i podstawami naukowemi, na jakich musi się opierać ich rozważanie i rozstrzygnięcie.

Prof. Dr. Edward Taylor (Poznań).

N i e d z i a ł k o w s k i Mieczysław: Teoria i praktyka socjalizmu wobec nowych zagadnień. Warszawa, Nowe Życie. 1926, str. 146.

Autor, zgodnie zresztą z powszechną opinią, stwierdza skostniałość myśli socjalistycznej. Dopiero wojna zmieniła ten stan rzeczy. „Socjalizm polski, stojący nieustannie w ogniu walk społecznych, budownictwa państwowego, zdobywał doświadczenia raczej empiryczne tylko... dotychczas nie usiłował ani doświadczeń przebytych, ani posunięć codziennych ująć w formach uogólnień teoretycznych, wytworzonych za pomocą krytycznej metody marksowskiej”. P. Niedziałkowski tę pracę inicjuje (z Przedmowy), pisząc rozprawy o „Materjalistycznym pojmowaniu dziejów” (s. 7—20), o „Socjalizmie i patriotyzmie” (s. 20—51), o „Zagadnieniu rewolucji socjalnej” (str. 52—93), o „Kryzysie parlamentaryzmu” (str. 94 do 135) i wreszcie o „Realizmie w myśleniu i działaniu” (str. 136—141).

Dziwna to książka. Poświęcona ugruntowaniu i rozwijaniu myśli socjalistycznej, a wykazuje w zakresie wyżej podanym bezpodstawność głównych zasad marksizmu, który w doktrynie socjalistycznej zajmuje „naczelne miejsce” (str. 138), i niecelowość głównych metod postępowania. Wobec tego mimowoli powstaje pytanie: co w takich warunkach zostaje z socjalizmem? Jak mgławicowym staje się socjalizm,

świadczy o tem podane jego określenie: „Socjalizm to przede wszystkim określony ruch społeczny, ruch masowy, który postawił przed sobą zadania olbrzymie. Chce on uratować świat, chce otworzyć przed ludzkością wrota na szeroki gościniec rozkucia z kajdan, wyjarzmienia sił twórczych w najrozmaitszych dziedzinach. Chce zniszczyć tę krzywdę społeczną, którą zniszczyć można, przez uspołecznienie środków produkcji i podziału dóbr. Chce dźwignąć nową kulturę i nową cywilizację wyzwolonej pracy” (str. 138). Kto będzie chciał walczyć z marksizmem, względnie z socjalizmem w książce p. M. Niedziałkowskiego znajdzie dużo argumentów. Tak np. autor ostrzega przed uspołecznieniem odrazu i za jednym zamachem (str. 82 nn.), w okresie przejściowym broni rządu koalicyjnego przeciw dyktaturze proletariatu (str. 87), uznaje za obowiązek wystąpić przeciw demagogii (str. 91), nie waha się stwierdzić, że „socjalizm przez długie lata był przede wszystkim szkołą proletariacką o dużej skłonności do sekcjarstwa, do klasztornego zamknięcia się w sobie w stosunku do reszty świata” (str. 81), występuje z siłą przeciw rewolucji bolszewickiej, w której działał „sztab szaleńców, zarozumiałych półgłówków, niekiedy zdrajców” i to dla „celów nieziszczalnych środkami bądź nierealnymi, bądź zbrodniczymi, z lekkomyślnością bez precedensu” (str. 76, por. 69) i t. d.

Zupełnie słusznie p. M. N. zaczyna od stadjum zagadnienia podstawowego, mianowicie od materializmu dziejowego. Nawiązując do poglądów K. Krauza, autor daje następującą formułę materializmu dziejowego: „a) sposób wytwarzania, podziału i wymiany dóbr (kategoria ekonomiczna zjawisk społecznych; „podstawa” ekonomiczna); b) „nadbudowa” kulturalna: 1. etyka i prawo (własnościowe, rodzinne, polityczne); 2. wiedza, sztuka, religja, filozofia” (str. 16). Znaczenie tego materializmu Autor ogranicza w dwóch karunkach. Najpierw mówi, że jest to tylko schemat typowy, gdyż wskazywany w nim stosunek nie musi zawsze istnieć i gdyż istnieje równoległe stosunek zależności odwrotnej (str. 12). Takie tłumaczenie jest zgodne z rzeczywistością, ale dalekie od doktryny Marksa. Niemniej ważne jest drugie ograniczenie. Autor, znowu w sprzeczności z poglądami Marksa i Engelsa, zrywa wszelki związek wiedzy materializmem filozoficznym i dziejowym (str. 18). Wobec tego powstaje pytanie, jaki stosunek zależności zachodzi między a, b, c: czy to jest zależność adekwatna, czy tylko jedna z wielu? Zagadnienia tego autor wyraźnie nie rozstrzyga. Mimo jednak odrzucenia materializmu

filozoficznego, ma skłonność do uznawania zależności adekwatnej, wszystkie bowiem inne wpływy działają przez pryzmat klasowego położenia jednostki (np. str. 17 co do wpływu rasy). To pośrednictwo klasy społecznej autor szczególnie silnie podkreśla w rozprawie o socjalizmie i patriotyzmie, której celem jest wezwanie: socjalistyczna „doktryna musi przestać wstydliwego omijania zagadnień patriotyzmu.” Trzeba „przyjąć” ojczyznę, a zarazem cały świat związanych z nią idei, pojęć, stanów uczuciowych” (str. 46). Zdaniem autora każda klasa wytwarza własną kulturę, jak gdyby swój patriotyzm, bo „u źródła patriotyzmu leży przywiązanie się człowieka do jego własnego dzieła” (str. 22). Stąd logicznie wypływa wniosek, że niema ogólnego patriotyzmu, lecz patriotyzm powszechny jest tylko patriotyzmem klasy panującej. Autor zbliża się bardzo do tego wniosku („proletariat będzie stopniowo coraz bardziej utożsamiał swój interes klasowy z interesem narodu” str. 46), ale go nie przyjmuje, przeciwnie, znów wbrew Marksowi twierdzi, że „niepodobna mówić o całkowitem opanowaniu jakiegokolwiek okresu historycznego przez myśli, uczucia, dążenia klasy rządzącej” (str. 23). Jest jednak znamieniem, że mówiąc o patriotyzmie powszechnym, raz po razie odwołuje się do czynników pozaekonomicznych, „przeżycia wojenne związały miliony żołnierzy nicmi nierozzerwalnymi z ojczyzną” (str. 45). W rozważaniach autora często spostrzegamy także odchylenia od prawowiernej doktryny marksowskiej pod wpływem widzenia rzeczywistości materialnej i uczuciowej, zwłaszcza patriotyzmu, oraz z drugiej strony niedociągnięcia i wahania pod wpływem doktryny, którą się zasadniczo uznaje. Książka pisana spokojnie, autor rozumuje, udowadnia, choć czasami nie dostrzega punctum saliens, rozstrząsa zarzuty, jest realistą. Autor, słusznie dbający o dokładne określenie pojęć, chyba tylko przez mimowolny wpływ literatury socjalistycznej łączy pojęcie religii z pojęciem fanatyzmu, nietolerancji itp. Żadziwia też nieuwzględnienie literatury katolickiej, np. choćby tylko Steinbüchla, tak przychylnego dla Marksa.

W rozprawie o patriotyzmie i socjalizmie, która obok uzasadnienia zgodności tych dwóch pojęć, ma być ilustracją materializmu dziejowego, zasługuje na uwagę rozbiór wpływu zjawisk klasowych na tworzenie się patriotyzmu i kultury narodowej.

Rozdział o Rewolucji socjalnej zawiera wiele pouczających spostrzeżeń, np. o rozwoju, przyczynach i powodzeniu

rewolucji, o przeobrażeniach powojennych i t. p. Rozdział ten odrzuca wszystkie przesłanki marksizmu, z których wypływa bolszewizm, jak konieczność socjalizmu, jak dyktatura proletariatu i t. p. Autor zupełnie słusznie mówi, że należy kategorię konieczności ustroju socjalistycznego zamienić kategorią możliwości tylko, ale wobec tego aż irytuje wyprowadzony stąd wniosek — prawowierności marksowskiej: „dlatego właśnie niema żadnej sprzeczności między marksowskim pojmowaniem t. zw. praw rozwoju społecznego a propagandą czynnej polityki i walki robotniczej” (str. 68). Nie wiadomo też, co autor chciał powiedzieć, gdy użył terminu urzędowy kościół rzymsko-katolicki na kontynencie.

Usunięcie kryzysu demokracji autor pragnie osiągnąć przez wprowadzenie do parlamentarnej demokracji Izby pracy, referendum i uprawnienie do wcześniejszego rozwiązania parlamentu (str. 122).

Realizm w myśleniu i działaniu jest zreasumowaniem wniosków, do których Autor doszedł.

X. Prof. A. S z y m a ń s k i (Lublin).

C a r o Leopold: Myśli Japończyka o Polsce. Lwów—Warszawa—Kraków. Nakł. Zakładu Nar. im. Ossolińskich 1927, 8-ka, str. 145.

S i e b e n e i c h e n Alfred. Służba informacyjno-gospodarcza w Polsce a zagranicą. (W sprawie instytutu eksportowego). Warszawa (1926), 8-ka, str. 16 (Odb. z „Ekonomisty”).

A m a n t i a, Agatino, Principii di economia politica. Vol. I. Catania: Stud. ed. Moderno 1925, I. Concetti fondamentali str. VIII + 198.

G r a z i a d e i Antonio. Die Werttheorie und das Problem des „Konstanten” (Technischen) Kapitals. Uebersetzt von Elisabeth Salomon. Bozen, Libr. Ed. Italiana. Berlin, Prager, 1926, str. 84 + III.

E i n f ü h r u n g in die Volkswirtschaftslehre. Für d. Herausgabe verantwortl. O. Hundertmark. t. 2. Leipzig Broedel 1926 (Thüringer Berufsschulverein. Staatskundl. volkswirtschaftl. Woche 3), 8-ka, str. 91.

L e j e u n e - J u n g Paul. Staat, Gesellschaft und Wirtschaft. Rede, Berlin: Deutschnationale Schriftenvertriebsstelle 1926, 8-ka, str. 23 (Deutschnat. Flugschr. 264).

O p p e n h e i m e r Franz. Grundriss der theoretischen Oekonomie. T. z. Jena, Fischer. 1926, 8-ka, str. V 4- 110. (Grundzüge d. theoret. Nationalökonomie).

- Schlange-Schöningen Hans. Staat und Wirtschaft. Rede, Berlin: Deutschnationale Schriftenvertriebsstelle 1926, 8-ka, str. 16. (Deutschnat. Flugschr. 265).
- Schumpeter Joseph. Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung. Eine Untersuchung über Unternehmergewinn, Kapital, Kredit, Zins z. d. Konjunkturzyklus. 2. neubearb. Aufl. München. Duncker & Humblot 1926, 8-ka, str. 369 + XIV.
- Streller Rudolf. Statik und Dynamik in der theoretischen Nationalökonomie. Leipzig Streller, 1926, 8ka, str. VI + 139.
- Tönnies Ferdinand. Das Eigentum. Wien. Braumüller 1926, 8-ka, str. 50. (Soziologie u. Sozialphilos. 5).
- Wagner Adolf. Grundrente und Preishöhe. Ein kritischer Beitrag zur nationalökonom. Theorie Marburg Diss. Marburg, Hamel, 1926, 8-ka, str. 67.
- Wolff Hellmuth. Der Homo economicus. Eine national-ökonomische Fiktion. Berlin, Paetel, 1926, str. V + 80 (Bausteine zu e. Philos. des „Als-Ob“ 11).

DZIAŁ II

Historja gospodarstwa społecznego.

Kulischer Josef: Russische Wirtschaftsgeschichte. I. Band. Jena 1925, str. 458.

Najnowszy tom znanego wydawnictwa „Handbuch der Wirtschaftsgeschichte”, wydawanego pod redakcją prof. Brodnitza, poświęcony jest historii Rosji. Tom ten opracowany został przez prof. Kulischera, autora bardzo rozpowszechnionego w Rosji podręcznika historii gospodarczej zachodniej i środkowej Europy, niedawno wydanego w tłumaczeniu polskim. Narazie wydano tylko tom pierwszy, poświęcony gospodarczym dziejom Rosji do końca wieku XVII-go.

Stosunki pierwotne do w. XI zostały opracowane w rozdziale pierwszym bardzo pobieżnie. Jedyne handel zagraniczny został bardziej szczegółowo przedstawiony.

Bez porównania obszerniejszy jest rozdział drugi, poświęcony epoce księstw udzielnych, w którym opracowano dzieje gospodarcze do końca średniowiecza. Szczególnie dokładnie został opracowany związek ustroju rolnego i uwarstwienia ludności z feudalizacją ustroju państwowego. W osobnych paragrafach omówiono gospodarstwo wiejskie i górnicstwo, początki przemysłu oraz stosunki handlowe, ze szczególnem uwzględnieniem gospodarczej roli Hanzy.

Najdokładniej jednak opracowano wieki XVII i XVIII (t. j. czasy rozkwitu państwa moskiewskiego). Rozdział trzeci poświęcony tej epoce, zajmuje prawie że dwie trzecie całej książki. W poszczególnych paragrafach opracowano: stan zaludnienia, zanik własności włościańskiej i rozrost majątków ziemskich rycerstwa, upadek samodzielności prawnej i gospodarczej ludności włościańskiej, kwestję genezy gminnej własności ziemskiej, postępy w dziedzinie gospodarstwa wiejskiego i rozwój produkcji górniczej, miasta, przemysł i handel, ze szczególnym uwzględnieniem zagranicznego handlu z Zachodem, a wreszcie ustrój pieniężny i kredytowy oraz skarbowość. Omawiany tom zakończony jest przedstawieniem początków kapitalizmu.

Na początku dzieła pomieszczono bibliografię ważniejszych wydawnictw źródłowych oraz opracowań. Konstrukcja dzieła jest przejrzysta, a wykład bardzo jasny. R.

M a y b a u m Heinz. Die Entstehung der Gutsherrschaft im nordwestlichen Mecklenburg. Stuttgart 1926, str. 269.

Dzieje agrarne wschodnich Niemiec w czasach nowożytnych, t. j. od końca średniowiecza do wielkich reform rolnych z pierwszej połowy XIX wieku, posiadają już bardzo bogatą literaturę naukową. Zajmowano się jednak dotychczas przeważnie ustrojem rolnym w przededniu tych wielkich reform i samymi reformami. Wiadomo, że od końca średniowiecza decydującym czynnikiem w kształtowaniu się tego ustroju był rozwój gospodarstwa pańszczyźniano-folwarcznego. Geneza tego gospodarstwa jest stosunkowo mniej dotychczas zbadaną. Tem cenniejszą jest wymieniona w nagłówku praca, poświęcona temu właśnie zagadnieniu.

Obraca się ona w dość ciasnym terytorjalnym zakresie dwu powiatów; umożliwiło to tem dokładniejsze wyzyskanie materiałów źródłowych. Pierwsze rozdziały posiadają charakter wstępu i są poświęcone kolonizacji niemieckiej oraz zdobywaniu przez wielką własność władzy publicznej, a zwłaszcza sądowej, co dla dalszego rozwoju stosunków rolnych posiadało ogromne znaczenie.

Silniejszy rozwój gospodarstwa pańszczyźniano-folwarcznego rozpoczyna się w zbadanej przez autora części ks. Meklenburskiego w trzeciej ćwierci XV w. Początki tego procesu pozostają w związku z ruiną gospodarczą tego kraju, spowodowaną wojnami oraz zbójnictwem rycerstwa. Początkowo rozwój folwarku jest względny, t. zn. że gospodarstwa pańskie

szybciej się odbudowują, niż gospodarstwa kmiecie, rozwój **ten** odbywa się jednak z reguły w granicach dawnej ziemi dworskiej. W pierwszej połowie XVI w. decydujące znaczenie dla rozwoju folwarku posiadają pustki włościańskie, a w drugiej połowie tego stulecia zaorywanie na folwarki gruntów gminnych oraz rugi włościańskie.

Równoległe z tym rozwojem gospodarczym następuje przekształcanie ustroju prawnego-agnarnego, a przedewszystkiem rozwój poddaństwa włościan. Do pełnego rozwoju tej instytucji dochodzi, zdaniem autora, stosunkowo dość późno, mianowicie dopiero w pierwszej połowie XVII wieku. Nawiasowo tu zauważymy, że w tem miejscu wywody autora nastroją najwięcej wątpliwości.

Zupełnie słusznie wiąże autor rozrost folwarku pańszczyźnianego z rozwojem politycznego znaczenia ziemiaństwa. W gospodarczych dziejach Polski znalazłby autor potwierdzenie swoich podstawowych wywodów o genezie ustroju pańszczyźniano-folwarcznego w Meklenburgji.

Prof. J. Rutkowski (Poznań).

Dąbkowski Przemysław. Stosunki gospodarcze ziemi halickiej w XV wieku. (Pamiętnik historyczno-prawny, tom III, zeszyt 4). Lwów 1927. str. 59.

Persowski Franciszek. Osady na prawie ruskiem, polskiem, niemieckiem i wołoskiem w ziemi lwowskiej. (Badania z dziejów społecznych i gospodarczych, zeszyt 3). Lwów 1927, str. 160.

Labriola Arturo. Capitalismo, disegno storico. Napoli, Merano 1926, 8-ka, str. 354.

Introduction to the American official sources for the economic and social history of the world war. Compiled by Waldo G. G. Leland and Newton D. Mereness. New Hasen: Yale Univ. Press, 1926 (Econ. and soc. history of the world war. American series).

Knight Melvin M. Economic history of Europa, to the end of the Middle Ages. Boston, Houghton, 1926, 8-ka, str. 270.

Mac Innes C. M. The early English tobacco trade. London: Paul 1926, 8-ka, str. 207.

Mattingly H. and E. A. Sydanham. The Roman imperial coinage. Vol. 2. Vespasian to Hadrian. London: Spink 1926, 8-ka, str. 584.

Williams Judith Blew. A guide to the printed materials for English social and economic history 1750—1850. New York, Columbia University Press 1926, 2 tomy, str. 558 i 653.

- Cunow H. Allgemeine Wirtschaftsgeschichte. Eine Uebersicht über die Wirtschaftsentwicklung von der primitiven Sammelwirtschaft bis zum Hochkapitalismus. Band I. Die Wirtschaft der Natur und Halbkulturvölker. Berlin 1927, str. 547.
- Heimpel Hermann. Das Gewerbe der Stadt Regensburg im Mittelalter. Mit einem Beitrag von Franz Bastian. Die Textilgewerbe, Stuttgart: Kohlhammer 1926, str. VIII + 329. (Vierteljahrschrift für Sozial- u. Wirtschaftsgeschichte Beih. 9).
- Langenbeck Wilhelm. Geschichte des Welthandels der Neuzeit. Leipzig, Weber 1926, 8-ka, str. VII + 215.
- Leib Karl: Ratibor als alte Handelsstadt. Ratibor. Arbeitsgemeinschaft f. Volksbildung 1926, 8-ka, str. 32.
- Sombart W. Das Wirtschaftsleben im Zeitalter des Hochkapitalismus. Halbband 1. Die Grundlagen. Der Aufbau. München 1927, str. XXII
- +514. Steffens Daniel. Kapital und Börse von Babylon bis Wallstreet. Ein Gang durch die finanzielle Weltgeschichte. Landschlacht (Schweiz) — Konstanz: Hönn 1926, str. VIII + 232.

DZIAŁ III.

Polityka agrarna, rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo.

Ponikowski Wacław Dr.: Dochód czysty i jego składniki jako miary powodzenia kierunków wytwórczości rolniczej. Wydawn. Związku Polskich Organizacyj Rolniczych Nr. 2, Warszawa 1926, stron 74.

Autor poddał szczegółowej analizie dochód z gospodarstwa wiejskiego. Nad zagadnieniem tem, t. j. nad ustaleniem wysokości poszczególnych składników dochodu, nie wiele stosunkowo (zdaniem autora) pracowano w nauce ekonomji rolniczej. Nieco bliżej zajmował się sprawą tą Laur, który jako kierownik Szwajcarskiego Związku Włościańskiego oparł szacowanie gospodarstw na wysokości zestawionego dochodu brutto. Koncepcja szczegółowa dochodu czystego nie była jednakże tamże ściśle sprecyzowana ni ustalona i o sposobie ujęcia dochodu czystego przez Laura wnioskuje autor pośrednio z jego rozumowań i wyliczeń składników dochodu brutto.

Sposób wyliczenia dochodu czystego przez Ponikowskiego jest różny od zestawień Laura. Buduje bowiem Ponikowski dochód czysty na szerszej platformie. I tak przedewszystkiem przyjmuje za podstawę, że dochód winien być wyrazem celowej czynności gospodarza, stąd znaleźć się w nim muszą wszystkie efekty tej czynności, a natomiast wydzielone zeń

muszą być te składniki, które nie są wynikiem czynności kierownika. W rachunku zestawionym należy baczyć, by pozycje nie były fałszywie dwa razy zestawione, co mogłoby nieśluszenie bardzo poważnie zmodyfikować sumaryczny obraz. Dotyczy to takich rachunków, jak na przykład: opasy, obornik inwentarza roboczego i parobczyńskiego. Z ogólnego zestawienia strony dochodowej i rozchodowej gospodarstwa wyeliminowuje zupełnie rachunek taki, jak na przykład dokupno ziemniaków na przerób i rachunek za sprzedany produkt przeróbki (np. krochmal), wychodząc z podstawowego stanowiska, że gospodarstwo ziemskie wytwarza (na sprzedaż lub do dalszej przeróbki) produkty roślinne i zwierzęce.

Przeprowadzając na tej podstawie szczegółową analizę składników dochodu, autor wprowadza w koszty gospodarcze, w odróżnieniu od wyliczeń Laura, cenność wyprodukowanych w własnym gospodarstwie i zużytych w własnym gospodarstwie naturaljów takich, jak pasze inwentarza, ziarno siewne, obornik od inwentarza użytkowego, różnicę kosztów zakupna nowego inwentarza roboczego i sum otrzymanych za buraki (rachunek amortyzacji), — odliczając natomiast (w przeciwieństwie do niedość dokładnych obliczeń Laura) cenność obornika od bydła parobczyńskiego, również obornika inwentarza roboczego, dalej koszty naprawy, ubezpieczenia i amortyzacji budynków właściciela.

Po stronie dochodu brutto znajdujemy u Ponikowskiego (w przeciwieństwie do Laura) naturalja zużyte na rzecz pracy sprężajnej, własne ziarno siewne, obornik inwentarza użytkowego, dokupno inwentarza roboczego (amortyzowanego), natomiast usunięte z rachunku są: przychody za sprzedane braki, czynsz za budynki przedsiębiorcy, obornik inwentarza parobczyńskiego (odliczony we wstępnych obliczeniach). Od sumy dochodu brutto, autor nie obejmuje kosztów nabycia nowych inwentarzy w miejsce wyeliminowanych dawnych (różnica cen znalazła się w kosztach gospodarczych) — no i wreszcie całą stronę poprzednio wyliczoną rozchodową, — otrzymując w ten sposób dochód czysty. — Inwentura zamknięcia winna być zrównana z inwenturą otwarcia poza rachunkiem dochodowym.

Z obliczenia usuwa Ponikowski zupełnie rachunek rozchodowy na podatki (wbrew zapatrywaniu szeregu autorów), wychodząc ze stanowiska, że są one wydatkiem narzuconym z zewnątrz, nie mającym nic wspólnego z celową czynnością gospodarza.

Ten sposób odpowiada bardziej rzeczywistości. Tą metodą wyliczone, strona dochodowa i rozchodowa winne dać w wielkości obraz rzeczywisty różnych konstrukcji różnych gospodarstw, czyli winne być dobrą miarą faktycznego powołania i istotnego kierunku gospodarstwa.

W dalszym wywodzie pokrótce zaznacza autor, że tak ujęty dochód czysty z gospodarstwa nie zawsze może być zastosowany przy charakterystyce stanu i kierunku rozwojowego gospodarstwa. Można też dla tychże celów dochód brutto względnie czysty ująć w procentach kosztów gospodarczych. Przewodnią myślą autora było szukanie miernika dla określenia stopnia intensywności, stanu i kierunku rozwojowego gospodarstwa. Metody wyliczeń i ujęcie zagadnienia winne być i muszą być zgodne z stawionym sobie celem. Szukanie podstaw takiego rachunku jest słuszne, zwłaszcza z uwagi na daleko idącą fikcyjność rachunku opartego na rentowności, obliczanej według jakiejś tak zwanej normalnej stopy procentowej. Z drugiej strony wprowadzony przez Ponińskiego (teoretycznie słuszny) rachunek materialny (pase, obornik itd.) zmusza do wyznaczania tychże składników, co stanowi poważne źródło daleko idących błędów, co poważnie utrudnia stosowanie metody na szerszą skalę, przy niedokładnościach, trudnych a może niemożliwych do usunięcia, wprowadza fikcję.

Praca niniejsze jest bezsprzecznie wartościowa, zwracając uwagę na szereg niedość ściśle do dzisiaj rozstrzygniętych i ujętych zagadnień w konstrukcji dochodu.

Nie ulega jednakże kwestji, iż ona li tylko teoretyczną koncepcją, a nawet przykładów przeliczeń brak (jeden przykład i to tylko w cyfrach, bez podania sposobu przeliczenia w szczegółach i materiału podstawowego, nie daje możności wyrobienia sobie sądu o odpowiedniości i zastosowalności metody). Musimy się zgodzić, że wyliczenie dochodu brutto (kosztów gospodarczych), dochodu surowego (według dawnej metody kameralistów), nadwyżki wyników gospodarstwa („Betriebsüberschuss”), dochodu czystego tak lub owak przyjętego i zestawionego (t. j. z uwzględnieniem lub bez podatków, z uwzględnieniem lub bez rachunku materiałowego itd.), dalej zysku pieniężnego przedsiębiorstwa, a nawet zysku przedsiębiorcy — są to prace o tyle wartościowe, o ile rozwiązują lub pomagają do rozwiązania realnych zagadnień, do zobrazowania sobie stanu i kierunku gospodarstwa. Zależy to nie tylko od jasnego postawienia zagadnienia, lecz i od rozpo-

rzędzalnego materiału, i możności jego wyzyskania. Sposób ujęcia i metody obliczeń muszą się bowiem dostosowywać do rozporządzalnego materiału faktycznego. Czy i o ile sposoby Ponikowskiego odpowiedzą zadaniu (nie negując w wielu wypadkach słuszności rozumowania autora), nie można dać odpowiedzi.

Nie ulega kwestji jednakże, że nie wyczerpią one całego szeregu pytań, jakich się dla celów praktycznych i dla celów porównawczo-naukowych domagamy od koncepcji i zestawień dochodowości gospodarstw.

Nad sprawą tą pracowano bardzo wiele. Od dawnych szkół kameralistów po dnie ostatnie pytanie jest żywe i ulega coraz to dalszym ewolucjom, uzupełnieniom i zmianom, zależnie od stanu dociekań teoretycznych, od opracowań i zestawień praktycznych, i od bieżących, przez życie dyktowanych, celów. Warto przypomnieć, że w związku z podatkowemi przepisami nie mało nad sprawą dochodu z gospodarstwa wiejskiego w ostatnich latach pracuje się teoretycznie i praktycznie. Por. np. zestawienia W. v. Köppen „Der Reinertrag und seine Berechnung. Berichte über Landwirtschaft" rok 1926 B. V. H. 2.

Uznając w wielu wypadkach — powtarzam — słuszność teoretycznego rozważania Ponikowskiego, należałoby czekać na rezultaty obszerniejszych obliczeń i opracowań na tem tle i porównawczych ich zestawień, które jedynie mogłyby dać miarę wartości faktycznej rozumowań autora.

Wypowiadając zdanie o pracy Ponikowskiego, dorzucić się ośmieliłem kilka uwag dotyczących całości poruszanego zagadnienia. Niestety nauka ekonomji rolniczej niezwykle uboga (zwłaszcza u nas) w stosunku do ogromu ciążących na niej zagadnień, zbyt mało wykazuje rozwoju, zbyt mało rozumnych współpracowników, ustępując w następstwie tego pod naciskiem niekompetentnych, często nie zdających sobie sprawy ze swej ignorancji — i nie dotrzymuje kroku życiu.

Stąd praca Ponikowskiego jest cennym przyczynkiem w dorobku nauki i powitać ją należy z uznaniem.

Prof. W. S c h r a m m (Poznań).

Cieszewski Janusz. Uwagi o opodatkowaniu rolnictwa. Warszawa, Wyd. Związku Ziemiaków, 1926, 8-ka, str. 46.

Laur Ernst. Rachunkowość rolnicza dla gospodarstw włościańskich. Przełożył i dla włościan polskich dostosował prof. Dr. Franciszek Bujak. Lwów. Nakł. K. S. Jakubowskiego 1926.

- Rafalski Juljan. Lasy i leśnictwo w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Warszawa 1926. Odbitka z miesięcznika „Las Polski”. 8-ka, str. 175.
- Roczniki Państwowej Rady Rolniczej T. I. r. 1925. Warszawa, Wyd. Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych 1926, 8-ka, str. 153.
- Bernhard Hans. Landwirtschaftlicher Atlas des Kantons Zürich. 32 Karten und graphische Darstellungen mit erklärendem Text, Bern: Kümmerley & Frey, 1925, 4-ka, str. IV + VIII (Beiträge zur Agrargeographie 2).
- König Frh. v. Die Sanierung der Landwirtschaft ohne Kredite. Berlin: Steinitz 1926, 8-ka, str. 32.
- Metzner Helmut. Die landwirtschaftliche Selbstversorgung Deutschlands, Berlin, Parey 1926, 4-ka, str. VI + 150. (Arbeiten aus d. Institut f. Wirtschaftslehre d. Landbaues d. Univ. Breslau).
- Wagner W. Chinesische Landwirtschaft, Berlin, P. Parey 1926.
- Mukerjee Radhakamal. The rural economy of India. London, Longmans 1926, 8-ka, str. 274.

Czasopisma: Borowski: O zastawie rolniczym. (*Rolnik Ekonomista* Nr. 1. 1927). Ciszewski M.: O opłacalności hodowli. (*Tygodnik Rolniczy* Nr. 1—2. 1927). Ciszewski M.: W obronie żyta. (*Tygodnik Rolniczy* Nr. 47—48. 1926). Ciszewski J.: W sprawie opodatkowania rolnictwa. (*Rolnik Ekonomista* Nr. 1. 1927). Dąbrowski C: O scalaniu gruntów — komasacja. (*Tygodnik Rolniczy* Nr. 47—48. 1926). Dębicki C: Potrzeba badań nad uprawą lasu. (*Tygodnik Rolniczy* Nr. 3—4. 1927). Robotnik folwarczny a reforma rolna. (*Przewodnik Społeczny* Nr. 2. 1926). Grzymała F.: O tanie i trwale budynki gospodarskie. (*Przewodnik Ubezpieczeniowy* Nr. 20. 1926). Stanowisko Związku Polskich Organizacji Rolniczych w sprawie manifestu gospodarczego finansistów. (*Rolnik Ekonomista* Nr. 22. 1926). Hanicki W.: Rolnictwo a przemysł cukrowniczy. (*Przemysł i Handel* Nr. 3. 1927). J. L.: Stosowanie gospodarstwa rolnego do konsumpcyj. (*Gazeta Rolnicza* Nr. 51. 1926). Jabłoński J.: Jeszcze o reformie rolnej. (*Gazeta Rolnicza* Nr. 4. 1927). J. Z.: Stan inwentarza martwego w rolnictwie w Rosji Sowieckiej. (*Rolnik Ekonomista* Nr. 1. 1927). Kosiński J. Dr.: Zużycie nawozów mineralnych w rolnictwie polskiem w 1924 i 1925 r. (*Rolnik Ekonomista* Nr. 24. 1926). Konopiński T. Dr.: Przeszkody naszej hodowli. (*Gazeta Rolnicza* Nr. 1—2. 1927). Królikowski St.: Uwagi do programu gospodarczego w rolnictwie. (*Przemysł i Handel* Nr. 1. 1927). Królikowski St. Inż.: O wartości ziemi. (*Przemysł i Handel* Nr. 5. 1927). Leszczyński Wł.: O nowym systemie w rolnictwie p. R. Lossowa. (*Gazeta Rolnicza* Nr. 1—2. 1927). Łagoda J.: Pro-

dukcja rolna a zadanie samorządu terytorialnego. (*Samorząd Nr. z. 1927*). Marczeński S. Prof. Dr.: Praca Towarzystw Rolniczych na polu organizowania gospodarstw wiejskich. (*Gazeta Rolnicza Nr. 47. 1926*). Memorjał Z. P. O. R. w sprawie zaopatrzenia rolnictwa w nawozy sztuczne. (*Rolnik Ekonomista Nr. 1. 1927*). Meylert W.: Dokładna gospodarka w roli. (*Gazeta Rolnicza Nr. 3. 1927*). Podhorski B.: Nowa metoda pracy w Kółkach rolniczych. (*Gazeta Rolnicza Nr. 47. 1926*). Ozdowski S.: Urządzenie gospodarstwa dochodowego. (*Gazeta Rolnicza Nr. 51. 1926*). Popowski T.: W odpowiedzi p. M. Sujakowi na uwagi o dyskwalifikacji organizacji mleczarzy polskich. (*Poradnik Gospodarski Nr. 4. 1927*). R. W.: Nasze potrzeby. (*Tygodnik Rolniczy Nr. 47—48. 1926*). Różański M. Dr.: Aktualne zagadnienia nasiennictwa. (*Gazeta Rolnicza Nr. 49. 1926*). Ryx J.: Na marginesie dziełka Dr. Burmestra „Dokładna gospodarka w roli”. (*Gazeta Rolnicza Nr. 4. 1927*). R. W.: Rozbudowujemy własne doświadczalnictwo rolnicze. (*Tygodnik Rolniczy Nr. 1—2. 1927*). Sobieszczanski J.: W sprawie obliczania kontyngentu parcelacyjnego. (*Gazeta Rolnicza Nr. 48. 1926*). Wałukiewicz B.: Dzierżawa monopolu spirytusowego w Turcji przez polskie organizacje gorzelni rolniczych. (*Przemysł i Handel Nr. 1. 1927*). Żebrowski K.: Reforma rolna, a produkcja rolnicza. (*Gazeta Rolnicza Nr. 48. 1926*). Próba uprawy traw i okopowych na torfie. (*Tygodnik Rolniczy Nr. 45 i 46. 1926*). Opinia rzeczoznawców w sprawie budowy elewatorów zbożowych w Polsce. (*Przemysł i Handel Nr. 4. 1927*). Dlaczego komisją rolna jest przeciwna zakazowi wywozu zboża. (*Tygodnik Handlowy Nr. 1. 1927*). Współpraca organizacji rolniczych z rządem. (*Rolnik Ekonomista Nr. 24. 1926*).

DZIAŁ IV.

Górnictwo, przemysł, rzemiosło.

- Gospodarka elektryczna w Polsce. Pod redakcją inż. M. Kuźmickiego. Warszawa. Wyd. Związku Elektrowni Polskich 1926, 8-ka, str. 564.
- Kosecki Józef. Przemysł spirytusowy w Polsce. Kraków 1926, 8-ka, str. 19 (Odb. z „Czasu”).
- Zagleniczny Jan. Cukrownictwo polskie i jego stosunek do rządu i rolnictwa w r. 1926. Warszawa 1926, 8-ka, str. 47.
- Vinacke Harold Monk. Problems of industrial development in China. A preliminary study. Princeton N. J., Princeton Univ. Press 1926, str. 214.
- Statistica miniera a Romaniei per anul 1925. Bucuresti. Minist. Ind. si Comert. Inst. de statistica gen. 1926, str. XV + 218.

Spethmann Hans. Der englische Bergarbeiterstreik und das britische Kohlenproblem. Vortrag. Jena Fischer, 1926, str. 32.

Czasopisma: A. S. Inż.: Stan przemysłu węglowego w listopadzie 1926 r. (*Przemysł i Handel Nr. 1. 1927*). Arkuszewski J.: W sprawie popierania eksploatacji torfowisk w celach opałowych. (*Gazeta Rolnicza Nr. 1—2. 1927*). Brzeski R. Projekt dekretu o izbach przemysłowo-handlowych, (*Górnosłaskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 1. 1927*). C.: Cechy i ich zarządy. (*Rzemieślnik Nr. 4. 1927*). Hanicki W.: Powiększenie spożycia cukru w Polsce jako środek sanacji przemysłu cukrowniczego. (*Przemysł i Handel Nr. 5. 1927*). Iwański A.: O ustalenie wytycznych naszej polityki cukrowniczej. (*Rolnik Ekonomista Nr. 22. 1926*). Kuczewski W. Inż.: W sprawie stosunku hutnictwa polskiego do paktu kontynentalnego. (*Przegląd Gospodarczy. Zeszyt 21. 1926*). Kuczewski Inż.: Zadania organizacyjne polskiego przemysłu żelaznego. (*Przegląd Gospodarczy. Zeszyt 23. 1926*). L. P.: Upadek przemysłu naftowego. (*Tygodnik Handlowy Nr. 49. 1926*). Łoziński M.: Badania węgla polskiego w związku z jego eksportem. (*Przemysł i Handel. Zeszyt 46. 1926*). Malinowski B. Inż.: Możliwość wywozu węgla polskiego przez porty polskie po wznowieniu pracy w kopalniach angielskich. (*Przegląd Górniczo-Hutniczy Nr. 21. 1926*). Michalski J. Dr.: Rozwój przemysłu potasowego w Polsce. (*Gazeta Bankowa Nr. 24. 1926*). Maciejewski F.: Usamodzielnianie się polskiego przemysłu i handlu branży chemicznej. (*Świat Kupiecki Nr. 48. 1926*). P. M.: Organizacja cementownictwa polskiego. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 3. 1927*). Píkusa B. Dr. Mjr.: Problem węglowy, a obronność państwa. (*Przegląd Intendencki. Październik — Grudzień. Zeszyt 4. 1926*). Pietkiewicz Z.: W sprawie eksploatacji torfowisk. (*Przemysł i Handel Nr. 5. 1927*). Rzówska J.: Niemieckie cła zbożowe w polsko-niemieckiej umowie handlowej. (*Rolnik Ekonomista Nr. 2. 1927*). Rogiński A. Prof.: Ostatnie postępy w rozwoju przemysłu Stanów Zjednoczonych. (*Przemysł i Handel Nr. 5. 1927*). Siwicki K.: Monopole państwowe a elektryfikacja. (*Przemysł i Handel Nr. 4. 1927*). Szczepański W.: Rozwój przemysłu a cła. (*Przegląd Gospodarczy. Zeszyt 23. 1926*). W. S.: Przeciwno monopolowi jednej dzielnicy na produkcję cukru. (*Tygodnik Handlowy Nr. 2. 1927*). Zamoycki T. Inż.: Przemysł sztucznych włókien. *Przemysł i Handel Nr. 2. 1927*). Śląski Instytut Rzemieślniczo-Przemysłowy w Katowicach. (*Rzemieślnik Nr. 3. 1927*). Kapitał zagraniczny w przemyśle drzewnym. (*Gazeta Bankowa Nr. 2. 1927*). Angielski kapitał przemysłowy. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 1. 1927*). Ze stosunków polskiego przemysłu włókienniczego. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 3. 1927*). Przemysł trykotażowy w Polsce. (*Tygodnik Handlowy Nr. 51-52. 1926*). Rynek naftowy w Niemczech. (*Przegląd Gospodarczy. Zeszyt 21. 1926*). Perspektywy wywozu węgla. (*Górnosł. Wiadomości Gospodarcze Nr. 24. 1926*). Zgubny wpływ nadmiern. wywozu skór cielecych. (*Rzemieślnik Nr. 48. 1926*).

DZIAŁ V.

Handel, polityka handlowa i komunikacje.

- Górski J. Widoki ekspansji polskiej w Turcji. Poznań (1926), 8-ka, str. 15.
- Poplavsky I. A. Méthode et pratique de la statistique conjoncturale du transport des marchandises. Moscou. Ed. de l'Administration Centr. de Statist, de l'Urss. 1926.
- Siebeneichen Alfred: La Pologne et le developpement du port de Danzig. Paris. Gebethner i Wolff 1926. (La Pologne Contemporaine. Bibliothèque historique, économique et littéraire II.), 8-ka, str. 91.
- Tillingert T. La voie navigable transeuropéenne à travers la Pologne et son importance au point de vue de trafic international. Bruxelles 1926, 8-ka, str. 20. _____
- L'Economia italiana e l'attività dei nostri uffici economici nell' anno 1925. Roma. Coop. tip. Castaldi 1926, 8-ka, str. 175.
- Anuario del comercio exterior de la Rep. Argentina ano 1925 y noticia sumario del periodo 1910—1925. Buenos Aires. Rep. Argentina. Dir. Gen. de Estadística 1926, str. XC + 672.
- Jackman W. T. Economics of transportation. Chicago: Shaw 1926, 8-ka, str. 818.
- Fraser Herbert F. Foreign trade and world politics. Hew York. Knopf 1926, 8-ka, str. 359.
- Jackson G. Gibbrad. The world's railways. Ed. by Edrie Vredenburg. London. Tuck 1926. 8-ka, str. 165.
- Marcosson Isaac Frederick. Caravans of commerce. New York: Harper 1926, 8-ka, str. 331. _____
- Andresen Christian. Welthafen Register T. 1. Hamburg Eckhardt & Messtorff 1926, 1. Europa, 8-ka, str. 149.
- Georgi Arthur. Die Entwicklung des Berliner Buchhandels bis zur Gründung des Börsenvereins der deutschen Buchhändler 1825. Berlin, Parey 1926, str. VII + 226.
- Lange Karl. Die Passivität der deutschen Handelsbilanz als wirtschaftspolitisches Problem. Charlottenburg. Verein Dt. Maschinenbauanst. 1925, 8-ka, str. 23.
- Reichert Jacob Wilhelm. Die deutschnationale Zoll und Handelspolitik. Vortrag. Berlin, Deutschnat. Schriftenvertriebsstelle 1926, 8-ka, str. 30. (Deutschnat. Flugschr. 258).
- Ritter Kurt. Der Getreideverkehr der Welt vor und nach dem Kriege. Berlin: Parey 1926, str. III + 343.

Schück Walter. Organisation und Betrieb des brasilianischen Importhandels. Stuttgart: Poeschel 1926, str. XII + 89 (Weltwirtschaftl. Abh. 9).
 Weigmann H. Kritischer Beitrag zur Theorie des internationalen Handels. Mit 7 Kurven im Text. Jena: Fischer 1926, 8-ka, str. VII + 84.

Czasopisma: A. R.: Konkurencja portów bałtyckich. (*Przemysł i Handel. Zeszyt 45. 1926*). A. R.: Niemiecka polityka węglowa. (*Przemysł i Handel. Zeszyt 46. 1926*). Andrzejewski T.: Obrót skórami surowymi, jako problem polityki handlowej. (*Świat kupiecki Nr. 49. 1926*). Al. R.: Rozbudowa niemieckich wewnętrznych dróg wodnych a interesy Polski. (*Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 1. 1927*). Al. R.: Udział portu gdańskiego w handlu zagranicznym Polski. (*Przemysł i Handel Nr. 21. 1926*). Al. R.: Pojemność rynku niemieckiego dla polskiego zboża i kartofli. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 1. 1927*). Butler J.: Sprawa taryfikacji zboża i mąki na kolejach. (*Rolnik Ekonomista Nr. 21. 1926*). Butler J.: Polityka taryfowa P. K. P. w r. 1926. (*Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 1. 1927*). Czerkiewicz Ste.: Klauzule stabilizacyjne w układzie handlowym francusko-niemieckim. (*Przemysł i Handel. Zeszyt 45. 1926*). Dziedziul A. Inż.: Nasza polityka morska. (*Świat Kupiecki Nr. 1, 1927*). Garski S. Dr.: Ku konsolidacji gospodarczej. (*Gazeta Bankowa Nr. 24, 1926*). Gostomski H.: O organizację polskiego rynku wewnętrznego. (*Przegląd Gospodarczy. Zeszyt 24, 1926*). Gościcki J.: Ograniczenie wywozu otrąb i makuchów. (*Rolnik Ekonomista Nr. 22, 1926*). Gościcki J.: Rola rolnictwa w bilansie płatniczym Polski. (*Rolnik Ekonomista Nr. 2. 1927*). Gaertig L.: Stosunek państwa do eksportu. (*Kupiec Nr. 4. 1927*). Gołębiowski A.: Polska produkcja i wywóz w latach 1923—1926. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 1. 1927*). Grt.: Traktat handlowy z Norwegią. (*Przemysł i Handel Nr. 5, 1927*). G.: Koleje polskie w 1925 r. na podstawie „Rocznika Statystycznego P. K. P. za rok eksploatacyjny 1925”. (*Przemysł i Handel Nr. 5. 1927*). H. S. Dr.: Sytuacja gospodarcza w roku 1926. (*Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 1. 1927*). H. T.: Przegląd sytuacji. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 1, 2, 3. 1927*). Jaskólski J. Inż.: Żegluga na Wiśle, komunikacja wodna i kolejowa. (*Gazeta Bankowa Nr. 1. 1927 r.*). Janiszowski T.: Handel międzynarodowy w III. kwartale 1926 r. (*Przemysł i Handel Nr. 4. 1927*). Królikowski S.: O protekcyjnizm w Polsce. (*Przemysł i Handel Nr. 2. 1927*). Lilien A. Dr.: O usprawnienie aparatu konsularnego w służbie informacyjno-handlowej. (*Gazeta Bankowa Nr. 24. 1926*). Łada L.: Nasz handel zagraniczny. (*Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 23, 24. 1926*). M. G.: Stosunki handlowe pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi w oświetleniu Prezesa Izby Handlowej polsko-amerykańskiej p. L. Kotnowskiego. (*Tygodnik Handlowy Nr. 5. 1927*). Marlocz Dr.: Wytyczne

naszej ekspansji a sprawa rybactwa morskiego. (*Świat Kupiecki* Nr .2. 1927). Nagurski T.: Rynki belgijskie, a polski eksport spożywczych wytworów produkcji zwierzęcej. (*Świat Kupiecki* Nr. 4. 1927). Nowicki M.: Szkoldliwość wysokich cen zboża. (*Robotniczy Przegląd Gospodarczy* Nr. 1. 1927). Ołdziejewski K.: Manifest ekonomistów a interesy kupiectwa polskiego. (*Świat kupiecki* Nr. 46. 1926). Olszewicz W.: Kolej Śląsk-Gdynia. (*Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze* Nr. 1. 1927). Petyniak-Sannecki Dr.: Projekt ustroju polskiej szkoły handlowej. (*Tygodnik Handlowy* Nr. 50. 1926). R z. B.: Wywóz drzewa w bilansie handlowym Polski. (*Przegląd Gospodarczy* Nr. 2. 1927). R z. B.: Rok wojny celnej z Niemcami. (*Przegląd Gospodarczy* Nr .3. 1927). R z. B.: Analiza bilansu handlowego. (*Przegląd Gospodarczy* Nr. 22. 1926). Rose E.: Bilans strajku angielskiego dla górnictwa polskiego. (*Przegląd Gospodarczy* Nr. 24. 1926). Radomski W.: O rynku zbożowym i o położeniu kupiectwa zbożowego w roku 1925/26. (*Świat Kupiecki* Nr. 50. 1926). Szturm de Sztrem E.: Konjunktury cen zbożowych. (*Przegląd Gospodarczy* Nr. 21. 1926). Szczuka S.: Na marginesie polityki cen zboża. (*Gazeta Rolnicza* Nr. 49. 1926). Stecki J.: O przyczynach drożyzny. (*Rolnik Ekonomista* Nr. 33. 1926). St. K.: Zwrot cła przy wywozie wyrobów przemysłowych. (*Przemysł i Handel. Zeszyt* 45. 1926). Szukiewicz T.: Sprawa eksportu polskiego do Chin. (*Przemysł i Handel* Nr .2. 1927). T. J.: Bilans handlowy w grudniu i całym 1926 roku. (*Przemysł i Handel* Nr. 5. 1927). Treutler J. Inż.: Znaczenie agentów handlowych i komiwojażerów w życiu gospodarczym państw. (*Świat Kupiecki* Nr. 1. 1927). Wróblewski T.: Najpospolitsze błędy spotykane w korespondencji służbowej. (*Przewodnik Ubezpieczeniowy* Nr. 21. 1926). Wałukiewicz B. Dr.: W sprawie organizacji wywozu spirytusu. (*Rolnik Ekonomista* Nr. 2. 1927). W. B.: Kilka uwag gospodarczych o roku 1926. (*Gazeta Bankowa* Nr. 1. 1927). W. D.: Rodzaje handlowej żeglugi morskiej i zagadnienie żeglugi polskiej. (*Tygodnik Handlowy* Nr. 4. 1927). Wartalski poseł: Organizacja amerykańskiego wywiadu gospodarczego. Stosunki prawne wojażerów, agentów handlowych i handlu komisowego. (*Świat Kupiecki* Nr. 3. 1927). Vetulani: Rynek cukru w Turcji. (*Przemysł i Handel. Zeszyt* 45. 1926). Pierwszy polski kongres drogowy. (*Przegląd Techniczny* Nr. 3. 1927). Nowa linja kolejowa od Łodzi przez Zgierz do Kutna. (*Przegląd Techniczny* Nr. 3. 1927). Rozwój gospodarczy Polski niemożliwy bez polityki swobodnego kształtowania się cen płodów rolnych (referat opracowany w Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Państwowych). (*Rolnik Ekonomista* Nr. 1. 1927). Konsumcja tytoniu w Polsce. Sprawozdanie Dyrekcji Polskiego Monopolu Tytoniowego. (*Tygodnik Handlowy* Nr. 1. 1927). Droga eksportu polskiego przez Władywostok. (*Świat Kupiecki* Nr. 1. 1927). Warunki płatności zagranicy wobec Polski w handlu drzewnym. (*Świat Kupiecki* Nr. 5. 1927). Stosunki handlowe polsko-austriackie. (*Świat Kupiecki* Nr. 3. 1927).

DZIAŁ VI.

Skarbowość, zagadnienia kredytowe, walutowe, bankowe i ubezpieczeniowe.

Czauderna Roman: Przepisy dla Kas skarbowych i Centralnej Kasy Państwowej, Wydawnictwo Ministerstwa Skarbu, Warszawa, 1926, stron VII i 336.

Brzuza Jan: Przepisy rachunkowo-kasowe (ogólne) dla władz i urzędów państwowych. Warszawa, Wydawnictwo Ministerstwa Skarbu, 1926, str. VII i 447.

Od obranego i przez Państwo stosownie wprowadzonego systemu kasowości i rachunkowości zależy, w jakim czasie po ukończeniu poszczególnego okresu rachunkowego dowiadują się powołane czynniki o cyfrowym rezultacie gospodarki finansowej. Ten system decyduje nadto o tem, jaka część całego obiegu pieniądza usunięta jest z szerokiego obszaru prywatnych gospodarstw i więziona w kasach administracji i przedsiębiorstw państwowych. Te dwa najgłówniejsze, bynajmniej nie jedyne momenty, oświetlają doniosłość zagadnienia tego działu. Jego zmontowanie od podstaw i uporządkowanie w Polsce było może najtrudniejszym zadaniem administracji młodego Państwa, którego pokonanie wywołało u niejednego obcego znawcy, badającego nasze stosunki wyrazy szczerego zdumienia.

W rezultacie tych wysiłków mamy po siedmiu latach: świetnie zorganizowany, z Anglią i Niemcami rywalizujący aparat sprawozdawczy, który w kilka dni po upływie dekady informuje o wpływach z danin, a po kilkunastu dniach o obrotach miesięcznych kasowych we wszystkich działach administracji i przedsiębiorstw państwowych, mamy kontrolę wydatkowania sum, budżetem określonych, silniejszą, bardziej sprężystą i surową niż w innych państwach, nie mamy jednak dotąd ani jednego rocznego zamknięcia rachunkowego, wreszcie pracujemy w tej dziedzinie z bardzo wielkim nakładem ludzi i kosztów, czego dowodem choćby jedna cyfra, określająca ilość pracowników w tym dziale, jedynie w administracji skarbowej, w r. 1926 na 3243 osób a koszt roczny na 10,3 milj. złotych.

Stan rzeczy niewątpliwie wymagający reformy. Przygotowaniem jej są wymienione dwie prace: Pierwsza p. R. Czauderny podaje wszystkie, aż do połowy r. 1926 wydane, a nie uchylone przepisy dla kas skarbowych, systematycznie upo-

rządkowane. Przepisy te, zawarte w bardzo sporej jak na objętość książce, są tak zebrane i ujęte, ażeby urzędnicy, którzy je mają w praktyce stosować, mogli je łatwo znaleźć, i dokładnie zrozumieć. Te zalety, a przytem dokładne dwa skorowidze ułatwiają to zadanie. Nadto książka jest jedynym zbiorem do nauki dla kandydatów na urzędników rachunkowych, którzy są zobowiązani do poddania się egzaminowi oraz do studjów dla tych, którzy będą powołani do reformy tego działu.

Druga praca p. Jana Brzuzy daje metodą stosowaną w poprzednio omawianym zbiorze, przepisy rachunkowe dla władz i urzędów, państwowych, które realizują swoje budżety w kasach skarbowych. Nie ma w tym zbiorze przepisów dla przedsiębiorstw państwowych z własnymi kasami, oraz dla specjalnych poborców, z wyjątkiem dwóch przykładowo przytoczonych, również nie ma przepisów dla rachunkowych działów w poszczególnych urzędach skarbowych, wojskowych i t. d. Z objętości podanego na 447 stronach materiału tej książki a jeszcze bardziej z niepodanego, widocznem jest, jak ogromną ilość pracy wydatkuje Polska administracja na utrzymanie w porządku tego działu i jak wielkie koszty.

Zasługą autorów jest, że pierwsi umiejętnie i starannie zebrali przepisy tego działu i niezmiernie tem ułatwili systematyczną reformę, która niewątpliwie musi zmierzać do uproszczenia i potanienia obecnego systemu, jednak nie drogą wprowadzenia zupełnie nowego, lecz ulepszenia istniejącego i przystosowania do istotnie rzeczywistych potrzeb i warunków.

I. Weinfeld (Lwów).

K r z e m i c k i St. i S z y d ł o w s k i W. : Kodeks stemplowy.
Lwów — Kodeks, Spółka wydawnicza z ogr. odp. 1927.
Część I. i część II, każda po str. 416 in 8°.

W ostatnich tygodniach pojawiła się na półkach księgarskich bardzo użyteczna książka. Jest to „Kodeks stemplowy”, zawierający nową ustawę o opłatach stemplowych z dnia 1-go lipca 1926 r. z objaśnieniami i uwagami. Kodeks ten został opracowany przez adwokata lwowskiego Dr. St. Krzemickiego, gen. Sekretarza Polskiego Towarzystwa ekonomicznego we Lwowie i dr. W. Szydłowskiego.

Kodeks obejmuje całokształt obowiązujących obecnie przepisów w przedmiocie opłat stemplowych i podatków od spadków i darowizn — z wyjątkiem opłat w postępowaniu sądowem, a to z uwagi na zapowiedzianą unifikację prawa procesowego.

W I. części „Kodeksu stemplowego” pomieszczono ustawę o opłatach stemplowych i wydane do niej rozporządzenie wykonawcze, w II. części, przepisy o opodatkowaniu spadków i darowizn, o opłatach w postępowaniu hipotecznym i rejestrowym, o opłatach w postępowaniu przed Najwyższym Trybunałem Administracyjnym i t. d. Tekst ustawy zaopatrzone licznymi uwagami i objaśnieniami, które uwzględniają także postanowienia rozporządzenia wykonawczego i instrukcji. Wykaz czasokresów, rozrzuconych w ustawie i rozporządzeniu wykonawczym, skorowidz rzeczowy i wykaz chronologiczny przepisów ustawowych, powołanych w ustawie i rozporządzeniu wykonawczym, nie mniej alfabetyczny układ taryfy stemplowej, ułatwiają korzystanie z tego podręcznika, który każdemu, mającemu w teorii lub praktyce styczność z opłatami stemplowymi, zalecić można.

Prof. Jerzy Michalski.

Kalendarz Skarbowy na 1927 rok. Wydawca: Stowarzyszenie Urzędników Skarbowych R. P., Warszawa, 1927, str. 484.

Kalendarz zawiera, poza obszernym działem informacyj ogólnych, poszczególne rozdziały dotyczące ważniejszych dziedzin skarbowości polskiej, ułożone w sposób przejrzysty i naogół dobrze orjentujący. Dotyczy to w szczególności rozdziału o podatkach, mianowicie bezpośrednich, które opracowane są treściwie i dokładnie. Kalendarz podaje pozatem taryfy opłat, zestawienia preliminarzy budżetowych, praktyczne wiadomości z zakresu celnictwa, ponadto liczne informacje z dziedziny kredytu, waluty i wogóle życia gospodarczego, wreszcie i szczegółowy opis organizacji Ministerstwa Skarbu i poszczególnych urzędów skarbowych. Z uwagi na swą obfitą treść uznać należy Kalendarz skarbowy za publikację pożyteczną, która w konkretnym przypadku okaże się z pewnością nieraz nader cennym źródłem informacyjnym.

R.Kn.

Sprawozdanie Banku Polskiego za trzeci rok działalności 1926. Złożone Walnemu Zebraniu Akcjonariuszów dnia 10. lutego 1927 r. Warszawa 1927. str. 47 + 10 załączników.

Łącznie z odbytem Walnem Zebraniem akcjonariuszów ukazało się drukowane sprawozdanie Banku Polskiego za rok ubiegły. Nie odbiega ono w swym zewnętrznym wyglądzie,

a nawet i w wewnętrznym układzie treści od swych poprzedników, tak, że umożliwia przeprowadzenie porównań w najważniejszych dziedzinach z latami poprzednimi.

Ogólne obroty w Banku w roku sprawozdawczym osiągnęły cyfrę 49.127 milj. zł, a więc mniejszą, aniżeli w roku 1925. Ubytek tłumaczy się głównie zmniejszeniem obrotów skarbcza emisyjnego, nie zaś obrotów w oddziałach, które ogólnie wykazują wzrost o ca. 1.400 milj. zł. Ilość oddziałów wzrosła o 1 na 49, poważniejszy przyrost wykazują zastępstwa, bo aż 15 nowych, tak, że pod koniec roku czynnych było 69.

Suma bilansowa (207.249.446 zł) przewyższa poważnie odnośną cyfrę z r. 1925, w pasywach głównie dzięki zwiększonej emisji biletów, w aktywach dzięki zwiększonej pozycji walut, dewiz i banków zagranicznych, a przede wszystkim dzięki nowej rubryce, różnicy kursowej na walutach. Przechodząc do omówienia poszczególnych pozycji bilansowych, zauważamy w pasywach, że kapitał akcyjny nie ulega zmianie. Zmniejszyła się tylko liczba akcjonariuszów, przede wszystkim akcjonariuszów drobnych, posiadających 1 akcję. Poraz pierwszy sprawozdanie wykazuje 243 akcjonariuszów, posiadających po 500 i więcej akcji. Akcyj na okaziciela, wprowadzonych dzięki zmianie statutu Banku jest b. mało bo 427. W podziale zawodowym akcjonariuszów nie zauważamy za wyjątkiem udziału Pocztowej Kasy Oszczędności i kas emerytalnych zasadniczych zmian. Fundusz zapasowy powiększył się o dopisaną część zysków z roku 1925 i o dochód z papierów procentowych, w których został ulokowany. Obieg biletów państwowych jak już wyżej wspomnieliśmy, wykazuje znacznąwyżkę, osiągając pod koniec roku 592,6 milj. zł, przyczem wzrost ten rozkłada się niewiele mniej równomiernie na wszystkie odcinki biletów, za wyjątkiem emisji pięciozłotowych biletów, których Bank od kwietnia nie wykazuje. Wyraźny wzrost emisji banknotów przypada na drugą połowę roku, która zresztą dla całej działalności Banku była okresem niezwykle ożywionym. Rachunki żyrowe i zobowiązania inne wykazane są w bilansie w sumie 142,9 milj. zł, przewyższają one cyfrę z poprzedniego roku dzięki wysokim zobowiązaniom żyrowym Banku wobec banków. W obrotach rozrachunkowych uderza spadek obrotów w Warszawie i we Lwowie, przyrost za to w Poznaniu, nie wyrównujący jednakże spadku poprzednich. Zobowiązania w walucie zagranicznej (17,3 milj. zł) i zobowiązania reportowe (22,4 milj. zł) obniżyły się

znacznie. Fundusz emerytalny wzrósł do 11,2 milj. zł, odsetki na rok 1927 zmniejszyły się do 3,7 milj. Czysty zysk mniejszy aniżeli w roku poprzednim, wykazany jest w wysokości 13,7 milj. zł, z czego m. in. 10% przypada na dywidendę, dla Skarbu Państwa 2,1 milj. zł.

W aktywach pozycja kruszcu (złota i srebra) uległa stosunkowo małej podwyżce. W bilansie jest ona wykazana w wysokości 138,8 milj. zł parytetowych. Zapas złota Banku wzrósł zaledwie o 4,5 milj. zł, w r. 1925 przyrost wynosił 30,3 milj. zł. Zapas złota, złożony w Banku Angielskim i, dzięki spłaceniu kredytów interwencyjnych, zwolniony z zastawu, wzrósł po przewiezieniu złota w sztabach ze skarbcza w kraju o przeszło 25 milj. zł, tak, że przewyższa on znacznie zapasy, będące w kraju. Waluty, dewizy i banki zagraniczne stanowiące podstawę rezerwy walutowej Banku, wzrosły z 69,7 milj. zł na 164,9 milj. zł parytetowych, przy równoczesnym silnym obniżeniu się zobowiązań w walutach zagranicznych. W dziedzinie obrotów walutowych nastąpiła najważniejsza zmiana i to wyraźna poprawa, zapoczątkowana w kwietniu ubiegłego roku. Największe obroty wykazują oczywiście rachunki banków zagranicznych, za nimi idą obroty gotówkowe, wreszcie dewizowe. Różnica kursowa na walutach uwzględniona jest w wysokości 110 milj. zł. Polskie monety srebrne i bilon figurują w bilansie w sumie 29 milj. zł, a portfel wekslowy w sumie 321,3 milj. złotych. Zapas weksli wzrósł w porównaniu z rokiem ubiegłym dzięki większej aktywności Banku w drugiej połowie roku ub. Jest przytem rzeczą charakterystyczną, że dzięki poprawie rynku pieniężnego i kredytowego dyskont Banku nie był wykorzystany w granicach kontyngentów, przeciwnie, różnica między wykorzystanymi i przyznanymi kredytami wekslowymi wynosiła pod koniec roku sprawozdawczego przeszło 120 milj. zł, podczas gdy na początku roku 63 milj. zł. Póżycki zabezpieczone zastawami (9,3 milj. zł) zmniejszyły się głównie dzięki spłatom w roku ubiegłym. Zaliczki zaś reportowe (29,3 milj. zł) rozwinęły się szerzej głównie w drugiej połowie roku ubiegłego. Obniżyła się również pozycja zdyskontowanych papierów procentowych na 16,6 milj. zł, a dług Skarbu Państwa wykazany jest tylko w wysokości 25 milj. zł. Reszta pozycji bilansu nie wykazuje zasadniczych zmian.

Rachunek strat i zysków zamyka się sumą 47,9 milj. zł, z czego po stronie zysków na odsetki przypada

44,5 milj. zł, na prowizje 1,4 milj. zł, na odzyskane należności wątpliwe 1,6 milj. zł; reszta dzieli się na różne dochody i pozostałość zysku z r. 1925. W wydatkach wynoszą koszty handlowe 19,2 milj. zł, podatek emisyjny 2,8 milj. zł (nieco mniej aniżeli w r. 1925), umorzenie 0,7 milj. zł, odpisy na rachunku dewiz, weksli, różnic kursowych itd. 11,4 milj. zł, wreszcie czysty zysk 13,7 milionów złotych.

Jak już wyżej wspomnieliśmy, układ treści sprawozdania nie uległ i w tym roku zasadniczym zmianom i idzie po utartej już drodze. Mamy więc sprawozdanie ogólne, zestawienia szczegółowe i załączniki. Zestawienie szczegółowe omówiliśmy już głównie przy pozycjach bilansowych, jak i rachunku strat i zysków. Ze sprawozdania ogólnego warto zwrócić uwagę, że poświęcono znacznie więcej miejsca rynkowi pieniężnemu, kredytom krótkoterminowym, kursowi złotego, zapasom kruszcowym i walutowym oraz działalności kredytowej Banku, a więc dziedzinom ściśle związanym z bezpośrednią działalnością Banku. Jest to poważny postęp w porównaniu z rokiem poprzednim. Również należy powitać z zadowoleniem uwagę sprawozdania o bilansie płatniczym dającego nawet pewne konkretne cyfry za rok ubiegły.

Za to zbyt obszerna jest część, poświęcona ogólnym warunkom gospodarczym kraju jak i położeniu skarbowemu. Zauważamy przede wszystkim zbyt dużo tablic z danymi cyframi, które albo już zostały ogłoszone w innych wydawnictwach statystycznych, albo też które opublikuje się w najbliższym czasie. Można je więc bez szkody dla całego sprawozdania pominąć, a co najwyżej podać cyfry najważniejsze. Sądzimy, że rozbudowa części o bilansie płatniczym, obrotach kruszcowo-walutowych i działalności kredytowej Banku może się śmiało dokonać kosztem tych najogólniejszych dziedzin, a to tem więcej, gdy Bank rozporządza materiałem statystycznym przez siebie zebrany i ułożonym. Odnośnie do trzeciej części sprawozdania, do załączników, zwraca uwagę od razu nowa tablica załącznik nr. 1. wymieniająca zastępstwa Banku Polskiego i podająca nie tylko okręg oddziały, w którym działają, ale również i firmy instytucji, którym zastępstwo powierzono. Jest to inowacja bardzo pożądana, ułatwiająca szczególnie praktykom szybką orientację nie tylko w rozkładzie sieci bankowej Banku, ale także służącą jako wskaźnik współpracy Banku z krajowymi instytucjami bankowymi.

Załącznik nr. 2. ułożono w porównaniu z odnośnym w roku 1925 nieco odmiennie. Opuszczając przedewszystkiem część wykazującą rachunki strat i zysków poszczególnych oddziałów, a rozbijając rubrykę obrotów dewizowych, walutowych i t. d. na poszczególne jego części. Niewątpliwie zyskał na jasności przegląd ważniejszych obrotów w oddziałach. Szkoda jednak, że uczyniono to kosztem danych, wskazujących na opłacalność poszczególnych oddziałów. Również brak dawniej zamieszczanego załącznika o skupie walut w gotówce i załączniku o obrotach walutowych dewizowych i banków zagranicznych. Zato wydrukowano niezwykle cenną tablicę kursu wypłat na New York na giełdzie w Warszawie. Wreszcie opuszczono tym razem wykaz komitetów dyskontowych.

Dr. Aleksander C a ł k o s i ń s k i (Poznań).

- Baranowski Bolesław. Upadek banków w Polsce. Refleksje aktualne. Warszawa 1926, 8-ka, str. 16.
- Czaplicki Henryk. Preliminarz rocznego budżetu gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa. Nakł. Polskiej Składnicy Pomocy Szkolnych 1927, 4-ka, str. 33 + 2 tablice.
- Klarnet Czesław. Dorobek czterech miesięcy (Dwie mowy programowe). Warszawa. Nakł. tyg. „Przemysł i Handel” 1926, 8-ka, str. 40.
- Sprawozdania oraz zalecenia Komisji doradców finansowych pod przewodnictwem prof. E. W. Kemmerera. Kraków, Nakł. Ministerstwa Skarbu 1926, t. I. Budżet, rachunkowość państwowa, podatki, t. II. Cła i monopole, t. III. Waluta i kredyt, str. 238, 118 i 136 z mapami i tablicami.
- Weinfeld Ignacy. Skarbowość polska. Lwów. Nakł. K. S. Jakubowskiego 1926, 8ka, str. 214. _____
- Ansiaux M. et R. Olbrechts. L'Assainissement monetaire. Bruxelles Maurice Lamertin 1926, 8-ka, str. 26.
- Bonnet George Edgar. Les expériences monetaires contemporaines, Paris 1926, 16-ka, str. 200 (Collection Armand Colin).
- Elmer Hantos. La Monnaie, ses systèmes et ses phénomènes en Europe Centrale. Paris 1926, 8-ka, str. 259. (Bibliothèque internationale d'Economie politique).
- Feldmann Grégoire. Le franc français depuis 1914. Paris L. Figuière 1926, 8-ka, str. 160.
- Franck Louis. La stabilisation monétaire en Belgique. Paris 1927. (Bibliothèque technique).
- Jêze Gaston. Cours de finances publiques professé à la Faculté de droit de l'Université de Paris, pendant le 1. semestre 1925—1926. La Date de remboursement de la dette publique. Histoire de l'amortissement en France. Paris 1926, 8-ka, str. XVIII + 384.

- Laufenburger Henry. L'impôt sur le revenu et les Sociétés commerciales. Allemagne Etats-Unis. France. Grande-Bretagne. Italie. Suisse. Strasbourg. Impr. strasbourgeoise 1926, 8-ka, str. 164.
- Laurès J. Le problème des changes et la baisse du franc. Etude critique et contritition juridique à la solution. Paris. Dalloz 1926.
- Malynski Emmanuel. Capital et propriété. Paris 1926. 8-ka, str. 208.
- Marcé Victor de. La constitution soviétique et le contrôle de finances en Russie. Paris, G. Roustan 1926, 8-ka.
- Marion Marcel. Ce qu'il faut connaître des crises financières de notre histoire. Paris 1926. 8-ka, str. 160.
- Meynial Pierre. Créances et dettes internationales (Balance des comptes). Angleterre, France. Etats Unis, Allemagne, Autriche. Paris. Dalloz 1926.
- Memorandum sur le monnaies et les banques centrales 1913—1925. Vol. 1. 2. Genève. Soc. des Nations 1926. str. 105, 215. (Publ. de la Soc. des Nations. 2,28).
- Michel Georges. La dépréciation monétaire, ses conséquences économiques et comptables. Paris. Ch. Béranger 1926. 8-ka, str. 48.
- Mitzakis Michel. Le revélement financier de la Hongrie et la Société des Nations. Paris. Les presses universitaires 1926. 8-ka, str. 420.
- Pommery Louis. Changes et monnaies. Paris. M. Giard 1926.
- Repartition de la dette publique d'avant-guerre autrichienne et hongroise. Publication de la Commission des Réparations XIII. Paris. F. Alcan 1926.
- Roy Charles. L'organisation financière des mines de la Sarre. Paris, Pichon 1926.
- Schwarz Robert Ph. L'Autriche de 1919 à 1926. Aperçu économique et financier. Paris A. Pedone 1926.
- Alessio Giulio. La rivalutazione delle lira. Milano. Coc. ed. Libreria 1926. 8-ka, str. 184. _____
- Gregory T. E. The first year of the gold standard. London, Benn 1926, 8-ka, str. 141.
- Lane Clayton: Budgets of European countries. Vol. 1. 2. Washington: Government Printing Office 1926. (Trade Inf. Bull. 411, 413).
- Macqueen Charles A. Peruvian public finance. Washington Government Printing Office 1926. 8-ka, str. 131.
- Magée James Dysart. An introduction to money an credit. New York Crofts 1926, str. 475. _____
- Brjuchanow N. P. Das Staatsbudget der Sowjet-Union und der wirtschaftliche Aufbau des Landes. Rede. Berlin, Speer & Schmidt 1926. 8-ka, str. 94
- Böhner Richard. Die Finanzpolitik und das Bundessteuersystem der Vereinigten Staaten von Amerika von 1787 bis 1926. Jena: Fischer 1926, str. XVI + 471. (Finanzwiss. u. Volkswirtschaftl. Studien 3).

- Deumer Robert. Die Verstaatlichung des Kredits. (Mutualisierung des Kredits). München: Duncker & Humblot 1926, 8-ka, str. XI + 371.
- Dierschke Karl u. F. Müller. Die Notenbanken der Welt. Unter bes. Berücks. d. Veränderungen u. Neugründungen in d. Zeit von 1914—1925 u. mit d. aml. Wortlaut d. Notenbangesetze in Deutschland, England, Frankreich, Russland u. d. Vereinigten Staaten von Amerika. (Federal Reserve act). Bd. I. 2. Berlin: Verlag f. bargeldlosen Zahlungsverkehr 1926. 8-ka, str. XII + 589, VII + 653.
- Fendler Arnold. Zur Kapitalkonzentration der Berliner Grossbanken von 1914—1923. Berlin: Christians 1926.
- Häslı Jacob. Die Stellung der franz. Nationalökonomie zu den Geldproblemen seit 1914. Diss. Zürich. Glarus 1926. str. IV + 132.
- Heiman Hans. Europäische Zollunion. Beiträge zu Problem und Lösung. Berlin. Reimar Holbing 1926.
- Kambe Masao. Grundzüge des japanischen Steuersystems der Gegenwart. Uebers. u. bearb. von Kishimoto. Vorbemerkung. Karl Bräuer. Jena: Fischer 1926. str. IX + 90. (Finanzwiss. Studien 5).
- Moll Bruno. Die modernen Geldtheorien und Währungssysteme 2. stark verm. Aufl. von „Die modernen Geldtheorien und die Politik der Reichsbank“. Stuttgart: Enke 1926. 4-ka, str. 84. (Finanz u. volkswirtschaftl. Zeitfragen 45).
- Pfeifer Curt. Die Einwirkung des Weltkrieges und der Nachkriegszeit auf die deutsche Effektenbörse in wirtschaftlicher und rechtlicher Beziehung. Diss. Bern Landau (Pfalz) Krausler 1926. 8-ka, str. 71.
- Schiele Georg Wilhelm. Wie erhält ein Volk seine Währung. Berlin: Dt. Volksblatt-Verlag 1926. 8-ka, str. 16. (Wirtschaftsfragen d. Zeit 1).
- Worbe Hermann. Deflation oder. Devaluation? Eine Untersuchung zur Methode d. Währungssanierungen. Greifswald: Bamberg 1926. 8-ka, str. 105. (Greifswalder staatswiss. Abh. 28).

Czasopisma: Adamczewski T.: Organizacja długoterminowego kredytu miejskiego w b. zaborze pruskim. (*Gazeta Bankowa* Nr. 24. 1926). Boguszewski J.: W sprawie wypełniania weksli. (*Poradnik Spółdzielni* Nr. 22. 1926). B. H.: Przebieg sanacji walutowej w Belgji. (*Przegląd Gospodarczy. Zeszyt* 22. 1926). Bind A.: Zagadnienia finansowania konsumpcji. Nowa gałąź czynności bankowych. (*Gazeta Bankowa* Nr. 1. 1927). Barański K.: O urzędach ubezpieczeń. (*Ochrona Społeczna. Zeszyt* 1. 1927). Bowbulski A.: Zarys reformy podatkowej w Polsce. (*Czasopismo Skarbowe. Zeszyt* 1. 1927). Czerwiński J.: Stabilizacja złotego. (*Gazeta Bankowa* Nr. 2. 1927). Dąbrowski E.: Izby rozrachunkowe. (*Poradnik Finansowy* Nr. 2. 1927). Diamond H.: Jak utrzymać kurs złotego? Artykuł dyskusyjny. (*Tygodnik Handlowy* Nr. 47. 1926). Goldman M. Dr.: Przyczynki do historii ubezpieczenia w Polsce. (*Przegląd Ubezpieczeniowy*).

Zeszyt 4. 1927). G. Wł.: Rok ubiegły. (*Przemysł i Handel Nr. 1. 1927*). Gliksmann I.: Płatność portfelu P. D. U. K. w 1924 i 1925 r. (*Przewodnik Ubezpieczeniowy Nr. 23. 1926*). Gierszewska W.: Ubezpieczenia ogniowe w Szwajcarii. (*Przewodnik Ubezpieczeniowy Nr. 21. 1926*). H. Br.: Preliminarz budżetowy Francji na r. 1927. (*Przegląd Gospodarczy. Zeszyt 21. 1926*). H. S. Dr.: Sprawa reformy ustroju podatkowego. (*Górnośląskie Wiadomości Gospod. Nr. 23. 1926*). H. Cz.: Stabilizacja franka belgijskiego. (*Przemysł i Handel. Zeszyt 6. 1927*). H. Henne Prof.: Budowlane i techniczne zasady oceny niebezpieczeństwa ogniowego. *Przewodnik Ubezpieczeniowy Nr. 20, 21, 22. 1926*). Hoyer W.: Rejestrowany zastaw rolniczy. (*Przemysł i Handel Nr. 1. 1927*). H. N. Dr.: Stabilizacja waluty we Francji. (*Przemysł i Handel Nr. 2. 1927*). H. Br.: Wpływy z danin publicznych i monopoli państwowych w r. 1926. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 3. 1927*). J. W.: Kredyt dla konsumenta. (*Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 24. 1926*). Jeziorski W.: Związek banków w Polsce. *Gazeta Bankowa Nr. 22. 1926*). Jaskólski J.: Ruch walut europejskich w r. 1926. (*Świat Kupiecki Nr. 4. 1927*). J. W.: Londyńska konferencja międzynarodowa w sprawie ubezpieczeń kredytów. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 1. 1927*). J. K.: Państwowy fundusz gospodarczy. (*Przemysł i Handel Nr. 4. 1927*). K. G.: Kapitał zagraniczny w bankach zagranicznych w Polsce. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 23. 1926*). K. G.: Analiza bilansu łącznego banków prywatnych. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 22. 1926*). Kastner S.: Postulaty rolników wobec banków. (*Gazeta Bankowa Nr. 24. 1926*). Kubiarczyk P.: Sekwestr wartościowych papierów serbskich i rumuńskich, będących własnością obywateli polskich. (*Czasopismo Kas Oszczędnościowych Nr. 1. 1927*). Kuczyk I.: Przyrost kapitałów w Niemczech. (*Gazeta Bankowa Nr. 2. 1927*). K.: Dłaczego podatki cieszą się szczególną niesympatją. (*Świat Kupiecki Nr. 3. 1927*). Lenartowicz R.: Kilka uwag o komunalnych kasach oszczędności. *Samorząd Nr. 52. 1926*). Lenartowicz R.: Działalność komunalnych kas oszczędnościowych powiatowych i miejskich. (*Samorząd Nr. 52. 1926*). Langrod K. Dr.: Ustawa Karna Skarbowa. (*Czasopismo Skarbowe. Zeszyt 1. 1927*). Łagiewski C.: Bankowość w Polsce. (*Poradnik Finansowy Nr. 2. 1927*). Łagiewski C.: O oszczędności. (*Poradnik Finansowy Nr. 1. 1926*). Łagiewski C.: W sprawie kredytu długoterminowego. (*Poradnik Finansowy Nr. 3. 1926*). Michalski S.: Drugi jeszcze sposób uzyskania przez Polskę kapitałów zagranicznych. (*Tygodnik Handlowy Nr. 47. 1926*). Miłakowski M.: Nowe postacie ubezpieczenia. (*Przewodnik Ubezpieczeniowy Nr. 20. 1926*). M. S. Pojęcie monopolu ubezpieczeniowego. (*Przegląd Ubezpieczeniowy wrzesień—październik 1926*). Miklaszewski S.: Kilka cyfr i uwag w sprawie kredytu komunalnego. (*Samorząd Nr. 45. 1926*). Morski K.: Nowelizacja ustaw o ubezpieczeniach od wypadków. (*Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 1. 1927*). M. S.: Drobne straty pożarowe. (*Przegląd Ubezpieczeniowy. Zeszyt 4. 1926*). N. I.: Sprawa

dopłaty walutowej do ceł. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 2. 1927*). Peretz A.: Wywłaszczenie posiadaczy obligacji hipotecznych. (*Gazeta Bankowa Nr. 22. 1926*). Peretz A.: Zarejestrowane kredyty zastawnicze. (*Przemysł i Handel Nr. 3. 1926*). Rotenstreich F. Dr., senator: Banki i handel w Polsce. (*Gazeta Bankowa Nr. 24. 1926*). Rydel E.: W obronie bankowości polskiej. (*Gazeta Bankowa Nr. 22, 23, 24. 1926*). Rogowski B.: W sprawie wysokości stóp składek za ubezpieczenie od ognia. (*Przegląd Ubezpieczeniowy Zeszyt 5. wrzesień—październik 1926*). Reklewski Z.: O jednej z aktualnych spraw w ubezpieczeniach życiowych. (*Przegląd Ubezpieczeniowy. Zeszyt 4. 1926*). Repeczko A.: Opinia Komitetu finansowego Ligi Narodów o sanacji finansów Gdańska. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 3. 1927*). Schleicher J. Dr.: Nowa waluta belgijska. (*Gazeta Bankowa Nr. 23. 1926*). Skonieczny S.: Sytuacja banków w r. 1925. (*Gazeta Bankowa Nr. 24. 1926*). Szytkgold M.: Opodatkowanie sum ubezpieczenia renty. (*Przegląd Ubezpieczeniowy. Zeszyt 5. 1926*). Siebeneichen A.: Sanacja finansowa w M. Gdańsk. (*Przegląd Polityczny. Zeszyt 5—6. 1926*). S. M.: Metody ubezpieczeniowe. (*Przegląd Ubezpieczeniowy. Zeszyt 5. 1926*). Szurig W.: Wyniki gospodarki skarbowej w 1926 roku (*Przemysł i Handel Nr. 4. 1927*). Szytkgold M.: Ubezpieczenie kredytów eksportowych. (*Przegląd Gospodarczy. Zeszyt 4. 1926*). Skałak: Na marginesie ustawy z dnia 19. maja 1920 r. o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby. (*Ochrona Społeczna Nr. 12. 1926*). Skrzywan S.: Stan finansów państwowych Rosji. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 2, 1927*). Szturm de Sztrem E.: O rozwoju cen w okresie stabilizacji złotego. (*Czasopismo Skarbowe. Zeszyt 1. 1927*). T. Sł.: Emisja kapitałów na międzynarodowych rynkach finansowych w roku 1926. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 2. 1927*). T. P.: Ubezpieczenia a gry losowe. (*Przewodnik Ubezpieczeniowy Nr. 21. 1926*). W. K.: Sprawozdanie Związku Banków za rok 1925. (*Poradnik Spółdzielni Nr. 27. 1926*). W. D.: Reorganizacja Komitetu Ekonomicznego Ministrów. (*Tygodnik Handlowy Nr. 46. 1926*). W. K.: Kredyty długoterminowe Państwowego Banku Rolnego. (*Poradnik Spółdzielni Nr. 21. 1926*). W. B.: Prace konkursowe Banku Gospodarstwa Krajowego. (*Gazeta Rolnicza Nr. 48. 1926*). W. B.: Profesor Gustaw Cassel o braku złota. (*Gazeta Bankowa Nr. 24. 1926*). Windakiewicz K. Dr.: Społeczne instytucje kredytu i oszczędności w Polsce (Komunalne Kasy Oszczędności). (*Samorząd Miejski, grudzień 1926*). Wyszacki K.: Straże pożarne i ubezpieczenie od ognia. (*Przewodnik Ubezpieczeniowy Nr. 22. 1926*). W. K.: Kontrola zakładów ubezpieczeń. (*Przemysł i Handel Nr. 4. 1927*). Wartalski S.: Niesłuszne opodatkowanie remanentów wódek. (*Tygodnik Handlowy Nr. 3. 1927*). Zajda J.: Długi państwowe Polski. (*Przemysł i Handel Nr. 1. 1927*). Wskazówki misji prof. Kemmerera w sprawie podatków skarbowych. (*Świat Kupiecki Nr. 9*). Reforma podatkowa w Czechosłowacji. (*Czasopismo Skarbowe. Zeszyt 1. 1927*). Postulaty reorganizacyjne p. pośle Michalskiego. (*Gazeta Bankowa Nr. 2. 1927*). Samobój-

stwo i ubezpieczenie na życie. (*Przegląd Ubezpieczeniowy Nr. 23. 1926*). Mowa p. Ministra Skarbu na posiedzeniu Sejmu 13. listopada 1926. (*Gazeta Bankowa Nr. 22. 1926*). Sprawa pożyczek zagranicznych w oświetleniu prof. Kemmerera. (*Kupiec Nr. 51. 1926*). Ubezpieczalnia Krajowa w 1925 roku. (*Ochrona Społeczna Nr. 11. 1926*). Projekt funduszu bankowego w raporcie Komisji Doradców Finansowych (prof. Kemmerera). (*Poradnik Finansowy Nr. 2. 1926*).

DZIAŁ VII.

Statystyka. Polityka ludnościowa. Wychodźtvo.

- K w a r t a l n i k Instytutu Naukowego do badań emigracji i kolonizacji. Organ utworzonego przy Polskiem Towarzystwie Emigracyjnem „Instytutu Naukowego do badań emigracji i kolonizacji”. Redaktor: doc. uniw. Dr. G. Załęski. Rok I. Nr. 1. Warszawa 1926. 8-ka, str. 160.
- P a n k i e w i c z M. W sprawie wychodźtwa do Sao Paulo (Odb. z „Wychodźcy”). Warszawa, Nakł. Pol. Tow. Emigracyjnego 1926. 8-ka, str. 102.
- P i e r w s z y powszechny spis Rzeczypospolitej Polskiej z d. 30. września 1921 r. Mieszkania. Ludność. Stosunki zawodowe. Województwo Wołyńskie. Warszawa. Nakł. Głównego Urzędu Statystycznego 1926. 4-ka, str. XV + 229. (Statystyka Polski t. XXII).
- P i e r w s z y powszechny spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30. września 1921 r. Gospodarstwa wiejskie. Województwa wschodnie. Warszawa. Nakł. Głównego Urzędu Statystycznego 1926. 4-ka, str. XXIV + 33. (Statystyka Polski t. XI, zes. 3).
- S t a t y s t y k a Wyborów do Sejmu i Senatu, odbytych w dn. 5. i 12. listopada 1922 roku. Warszawa. Nakł. Głównego Urzędu Statystycznego 1926. 4-ka, str. XVIII + 119. (Statystyka Polski t. VIII).
- S z a w l e s k i M. Kwestja emigracji w dobie współczesnej. Rozdział III pracy p. t. Kwestja emigracji w Polsce. Warszawa. Nakł. Pol. Tow. Emigracyjnego 1927. 8-ka, str. 82.
- S z a w l e s k i M [Jeczysław]. Polityka emigracyjna. Wykłady. . . . Warszawa. Nakł. Sekcji Wyd. Stow. Słuchaczy Szkoły Nauk Politycznych 1926. 8-ka, str. 112 (litogr.).
- Wykaz statystyczny miasta Torunia za rok 1925. Opracował Wydział Statystyczny Magistratu miasta Torunia. Toruń 1926. 8-ka, str. 48.
- A n n u a i r e statistique 1924. Moscou : Trav. de l'Administrat. centr. de statist. de l'Urss. 1926, 4-ka., str. XI + 337.
- A n n u a i r e statistique de la Lettonie pour l'année 1925. Riga : Bureau Statistique de l'Etat 1926. 4-ka, str. XIV + 562.

- Statist. générale de la France. Résultats statistique du recensement général de la population, effectué le 6. mars 1921. T. 3. Population présente. Résultats par départements. Paris 1926. Républ. franc. Min. du Travail, de l'Hyg. de l'Assist. et de la Prévoyance soc.
- Statistiques démographiques officielles de la République portugaise. Genève. Soc. des Nations 1926, str. 60. (Soc. des Nations. Org. d'hygiène).
- Conferenza internazionale dell' emigrazione e dell' immigrazione. Roma. Commisariato gen. dell' emigrazione. 3 tomy, str. 513, 486 i 277.
- Censimento della popolazione del regno d'Italia al 1. dicembre 1921. T. 4. Roma 1926. (Presid. d. Consiglio dei Min. Ist. Centr. di Statist. 6. 4.) 4 Sardegna. 4-ka, str. XXVIII + 196.
- La Poblacion y el movitmento demografico de la Republica Argentina en el periodo 1910—1925. Buenos Aires 1926. Kraft. str. IV + 82. (Republ. Argentina, Dir. Gen. de Estadist. de la Nacion 20 D. 1.).
- Tarib ó Rodolfo R. Problemas nacionales. La estadistica y los estadisticos Badajoz 1925. Sánchez. str. 136.
- Anuarul statistic al României 1925. Annuaire statistique de la Roumanie. Bucuresti 1926. str. XIX + 297. Min. Ind. si Comertului.
- The Canada year book 1925. The off. statist. annual of the resources, history, institutions and soc. and econ. conditions of the Dominion. Ottawa. Dominion Bur. of Statist. 1926. Acland. str. XXXI + 1080.
- Mac Georges Aileen Eleanor. Restriction of imigration 1920 to 1925 A selected bibliography. Washington Gouvernement Printig Office 1926. 8-ka.
- Methods of compiling statistics of industrial disputes. Genève 1926, str. 51. (Int. Labour Off. Stud. and Reports Ser. N. 10).
- Report on the vital statistics of the Dominion of New Zealand for the year 1925. Wellington 1926, 4-ka, str. XXXII + 258.
- Statistical Abstract for British India with statistics where available. Relating to certain Indian States from 1915/16 to 1924/25. Calcutta: Gov. of India. Central Public. Branch 1926. str. XI + 683.
- Emneliste over den danske statistiske Literatur i 1925 Idg. af Det statistiske Dept. Kobenhavn. Gyldendal 1926, str. 28. (Danmarks Statistik. Statist. Meddelelser 76, 4. 3.).
- Jaarcifers voor Nederland. Annuaire statistique pour les Pays-Bas 1924/1925. Bewerkt door het Centr. Bur. voor de Statistiek. s'Gravenhage. Centr. Bur. voor de Statistiek, 4-ka, str. LXII + 353.

Bayrische Berufsstatistik 1925. Hrsg. v. Bayer. Statist. Landesamt. München: Lindauer 1926. 4-ka, str. VI + III + 527. (Beiträge zu Statistik Bayerns III). _____

Annuaire statistique du Royaume de Bulgarie. 17-e année 1925. Sofia 1926. Impr. de l'Etat. 4-ka, str. XXXII + 548.

Czasopisma: Alter L.: Wychodźstwo żydowskie *Kwartalnik Instytutu Naukowego do Badania Emigracji i Kolonizacji Nr. 1. — grudzień 1926*). Bator B. Dr.: Węzeł gdański. (*Kwartalnik Instytutu Naukowego do Badań Emigracji i Kolonizacji Nr. 1. — grudzień 1926*). Babiński W. Dr.: Uwagi odnośnie linii rozwojowej wychodźstwa polskiego. (*Kwartalnik Instytutu Naukowego do Badań Emigracji i Kolonizacji Nr. 1. — grudzień 1926*). Brzeziński T. Dr.: Opieka kulturalna nad wychodźcami. (*Kwartalnik Instytutu Naukowego do Badań Emigracji i Kolonizacji Nr. 1. — grudzień 1926*). Buławski R.: Stosunek ludności czynnej do biernej zawodo-wo w Polsce. (*Przemysł i Handel Nr. 1. 1927*). Gadowski F. Inż.: Statystyka emigracyjna. *Kwartalnik Instytutu Naukowego do Badań Emigracji i Kolonizacji Nr. 1. — grudzień 1926*). Iwanowski L.: O projekcie Ustawy emigracyjnej. (*Kwartalnik Instytutu Naukowego do Badań Emigracji i Kolonizacji Nr. 1. — grudzień 1926*). Kutylowski R.: Polityka emigracyjna Kanady. (*Kwartalnik Instytutu Naukowego do Badań Emigracji i Kolonizacji Nr. 1, grudzień 1926*). Krzywicki L. Prof.: Wychodźstwo do Algieru. (*Kwartalnik Instytutu Naukowego do Badań Emigracji i Kolonizacji Nr. 1. — grudzień 1926*). Łagoda S.: O statystyce w samorządzie terytorjalnym. (*Samorząd Nr. 45—46. 1926*). Simon G. Dr.: Kilka uwag o dalszych celach polskiej polityki emigracyjnej. (*Kwartalnik Instytutu Naukowego do Badań Emigracji i Kolonizacji Nr. 1 — grudzień 1926*). Stęplewski S.: Wydatki i dochody powiatowych związków komunalnych w r. 1924. (*Samorząd Nr. 47. 1926*). Szturm de Sztrem E.: Konjunktury cen zbożowych. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 1. 1927*). Polska w międzynarodowej statystyce rybackiej. (*Świat Kupiecki Nr. 5. 1927*).

DZIAŁ VIII.

Geografia gospodarcza i polityczna. Gospodarka światowa.

Les frontières anciennes et actuelles de la République de Pologne, 1772—1926. — Dawne i obecne granice Rzeczypospolitej Polskiej, 1772—1926. Warszawa 1926, skład główny: Sp. Akc. „Dom Książki Polskiej”. (Wydała Alicja Bełcikowska).

Główny zarzut, jaki postawić można tej skromnej, ale dobre odbitej mapce (skala: 1:500 000, wyk. litografji W. Głowczewskiego w Warszawie), jest jej nadmierna szkico-

wość. Na dość ogólnikowym tle topograficznym oznaczone tu zostały: linią niebieską kropkowaną dawna granica Rzeczypospolitej z przed pierwszego rozbioru, zaś czerwoną przerywaną — granica obecna. Oczywiście nie mogła tu już znaleźć miejsca dość pożądana w podobnego rodzaju wydawnictwie granica największego zasięgu państwowego Rzeczypospolitej za Zygmunta III i Władysława IV. Naogół jednak, o ile idzie o podręczną informację, mapka zupełnie dobrze spełnić może swoje zadanie — uplastycznienia swoim i obcym tego faktu, jak dalece Polska współczesna odbiegła od swych dawnych, bezporównania rozleglejszych, granic i — aspiracyj państwowych.

Edward Maliszewski (Warszawa).

Austrja w r. 1925. Raport gospodarczy wicekonsula Rzeczypospolitej Polskiej w Wiedniu W. Neumana z r. 1925. Warszawa, Nakł. tyg. Przemysł i Handel, 1927. (Raporty Gospodarcze Placówek Zagranicznych Rz. P. Nr. 3), 8-ka, str. 63.

Belgja w r. 1925. Raport gospodarczy wicekonsula Rzeczypospolitej Polskiej w Brukseli J. Adama za r. 1925. Uzupełniony działem morskim, opracowanym przez konsula Rz. P. w Antwerpji K. Downarowicza. Warszawa, Nakł. tyg. „Przemysł i Handel”, 1927. (Raporty Gospodarcze Placówek Zagranicznych Rz. P. Nr. 4). 8-ka, str. 57.

Corvi Antonio Menotti. L'Italia al lavoro. Italja przy pracy. (Katowice). 1926. 8-ka, str. 44. (Ilustr. Przegląd Handl. Włoski r. I, nr. 4).

Kubijowicz Włodzimierz. Życie pasterskie w Beskidach Wschodnich. Kraków. Nakł. „Orbis” 1926. 8-ka, str. 138 z 4 tabl. (Prace Instytutu Geograficznego Uniw. Jagiell. zeszyt V).

Rocznik Poleski 1927. Brześć n/B. Nakł. Brzeskiego Oddziału Polskiego Tow. Krajoznawczego 1926. 4-ka, str. 125 z mapką.

Smoleński Jerzy. Względne przewyżki i niedobory ludności polskiej na obszarze Rzeczypospolitej. Kraków. Nakł. „Orbis” 1926. 8-ka, str. 33 z mapą. (Prace Instytutu Geograficznego Uniw. Jagiell. zeszyt VI).

Cattaneo Renato. Le République Argentine. Etude économique et financière. Paris. Libr. gén. de droit et de jurispr. 1926. str. XIX + 307.

Janssens Fr. Le développement et l'avenir économique du Congo belge. Bruxelles. R. Weverbergh 1926. 8-ka, str. 54.

Lejeune Leo. Aperçu économique sur la colonie du Congo belge. Anvers Ed. Sleyby (1926). 8-ka, str. 32.

Lemonon Ernest. La nouvelle Europe et son bilan économique. Paris, Alcan 1926. 8-ka, str. 178.

Yoschitonu M. Les conflits nippon-américains et le problème du Pacifique. Paris. A. Pedone 1926.

- Lanzoni Primo. Geografia economica commerciale universale. 8. ed. interamente ruffata ed accresciuta da Guida Assereto. Milano: Hoepli 1926. str. XII + 615.
- Vanni Manfredo. Salvador. Condizioni naturali ed economiche. Roma 1926. 8-ka, str. 159. (Pubbl. dell' Ist. Cristoforo Colombo. 22).
- Goode J. Paul. The geographic background of Chicago, Cambridge. Cambridge Univ. Press 1926.
- Index to the Geographical Review vol. 1—15, 1916—1925. By Artur A. Brooks, New York, Am. Geogr. Soc. 1926. 8-ka, str. 432.
- Johnson W. H. Cotton and its production. Introd. by Sir Wyndham Dunstan. Foreword by Sir W. Himbury. London: Macmillan 1926. 8-ka, str. 564.
- Martin Percy F. Egypt old and new. The land of the Pharaohs from the traveller's and economist's point of view. III. London: Allen & Unwin 1926. str. 224.
- Ogg Frederic Austin. Economic development of modern Europe. With supplementary chapters by Walter Rice Sharp. New York, Macmillan, 1926, 8-ka, str. 877.
- Remer C. F. The foreign trade of China. New York T. E. Stechert 1926. 8-ka, str. 269.
- Rochelau William Francis. The geography of commerce and industry. New York. Educ. Publ. Co. 1926. 8-ka, str. 402.
- Rutter William Pickering: The geography of commerce. New York. Pitman 1926. 8-ka, str. 440.
- Banse Ewald. Das Buch vom Morgenlande. Einführung und Gestaltung. Mit 32 Tafeln. Leipzig. Voigtländer 1926. str. XI + 285.
- Braun Gustav. Deutschland. Dargestellt auf Grund eigener Beobachtungen, der Karten u. der Literatur. 2. umgearb. Aufl. Berlin: Borntraeger 1926. I. Norddeutschland Mit 3 Tafeln u. 25 Abbildungen, str. VII + 136.
- Breyne Marcus R. Südafrika. Die Zukunft. Mit 40 Kunstdrucktafeln. Berlin: Morawe & Scheffelt 1926. 8-ka, str. VIII + 241.
- Coerper Fritz. Das wirtschaftliche Europa. Eine Streitschrift gegen „Pan-europa“ f. europäische Wirtschaftsgemeinschaft. Eine Mahnung an d. deutsche Wirtschaft. Leipzig, Der Neue Geist Verlag 1926, 8-ka, str. 36.
- Flückiger Otto. Die Schweiz. Natur u. Wirtschaft. 4. Aufl. Zürich: Schulthess 1926. 8-ka, str. III + 247.
- Freymark Hermann. Schlesiens Bedeutung für deutsche Wirtschaft und Kultur. Breslau, Schatzky 1926. 4-ka, str. 40. (Schr. d. Ind. u. Handelskammer Breslau 1).

- Krucker Hans. Wirtschaftsgeographie des Rheingebietes Basel-Bodensee. St. Gallen. Selbstverlag des Nordoschweiz. Verbandes f. Schifffahrt Rhein-Bodensee 1926. 8-ka, str. IV + 235. (Nordoschweiz Verb. f. Schifffahrt Rhein-Bodensee, Verbandschr. 39).
- Merten Theodor. Die englische Wirtschaft von heute und ihre Entwicklung seit 1913. München-Gladbach, Volksvereins Verlag 1926. 8-ka, str. 100.
- Rom enhöller C. H. Gross-Rumänien, seine ökonomische, soziale, finanzielle und politische Struktur, spezielle seine Reichtümer. Berlin: Puttkammer & Mühlbrecht 1926, str. VII + 735.
- Russland. Königsberg i. Pr. Gräfe & Unger 1926, str. 210. (Auslandsstudien Hrsg. v. Arbeitsausschuss z. Forderung d. Auslandsstudiums a. d. Albertus-Univ. zu Königsberg 2).
- Tackermann Walther. Die Phillipinnen. Ein Kulturgeographischer Rück- und Ausblick. Leipzig, Teubner 1926. 8-ka, str. V + 128. (Geogr. Schriften 2).
- Vágó Josef. Rückblick auf die finanzielle und wirtschaftlichen Verhältnisse Ungarns im Jahre 1925. Budapest. Grill 1926. 8-ka, str. 61. S.-Abdr. aus „Pester Lloyd“ vom Dez. 1925.
- Ungarns Handel und Industrie in dem Jahre 1925. Budapest, Budapester Handels- und Gewerbekammer 1926, str. 211.
- Wagner Richard. Die Freie Stadt Danzig. Berlin, Deutscher Schutzbund-Verlag 1926. 8-ka, str. 19 z 2 mapami. (Taschenbuch des Grenz- und Auslandsdeutschtums).
- Borisow T. K. Kałmykja. Moskwa. Leningrad 1926. 8-ka, str. 97.

Czasopisma: Gajewski W.: Częstochowa i Krzemieniec. (*Samorząd Nr. 45, 1926*). G-ski W.: Rolnictwo a przemysł w Rosji Sowieckiej. (*Przemysł i Handel Nr. 3, 1927*). Jaskólski I. Inż.: Port Gdański. (*Gazeta Bankowa Nr. 2, 1927*). Massalski WŁ: Materjały i uwagi o stanie hodowli koni w Wileńszczyźnie. (*Tygodnik Rolniczy Nr. 3, 4, 1927*). Madey C.: Przegląd ogólnego stanu gospodarczego Rosji w 1925/26 r. (*Przemysł i Handel Nr. 1, 1927*). Massalski W.: Zabiegi Rosji o rozwój bawełnictwa na bliskim i środkowym wschodzie. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 2, 1927*). Osiecimski St.: Stan hodowli bydła w województwach północno-wschodnich. (*Tygodnik Rolniczy Nr. 45, 46, 1926*). Siła-Nowicki Inż.: Budowa dróg klinkierowych w południowych powiatach województwa Lubelskiego. (*Samorząd Nr. 57, 1926*). S.: O dostęp Ślaska do morza. (*Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 24, 1926*). Skrzywan S.: Położenie gospodarcze Rosji w 1925/26 roku. (*Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23 — 1926*). Studnicki W.: Współczesne Węgry pod względem gospodarczym. (*Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22 — 1925*). Szukiewicz T.: Władywostok jako port dla wywozu polskich towarów do

Mandzurji. (*Tygodnik Handlowy Nr. 4 — 1927*). Treutler J. Inż.: Stosunki handlowych agentów w Małopolsce, a w szczególności w Krakowie. (*Świat Kupiecki Nr. 2 — 1927*). Trzeciński J.: Ruch mleczarstwa we województwach zachodnich i kwestja stałego i korzystnego zbytu dla produkcji mleczarni spółdzielczych. *Rolnik Spółdzielca Nr. 1. — 1927*). Wiśniewski S. Inż.: Spostrzeżenia nad postępowaniem hodowli bydła we Fryzji Holandzkiej. (*Gazeta Rolnicza Nr. 51 — 1926*). Przemysł perfumeryjno-kosmetyczny w Wielkopolsce. *Świat Kupiecki Nr. 48 — 1926*). Główne gospodarcze potrzeby Wileńszczyzny, przedstawione p. Ministrowi Rolnictwa i D. P. przez Wileńskie Tow. Rolnicze. (*Tygodnik Rolniczy Nr. 47—48 — 1926*). Nieodzwonne potrzeby produkcji zwierzęcej na terenie województw północno-wschodnich, przedstawione p. Ministrowi Rolnictwa i D. P. przez Wileńskie Towarzystwo Rolnicze. (*Tygodnik Rolniczy Nr. 47—48 — 1926*). Międzynarodowa Konferencja Ekonomiczna. (*Rolnik Ekonomista Nr. 21 — 1926*).

DZIAŁ IX.

Polityka socjalna i samorządowa. Organizacja pracy.

- Drzewiecki Piotr. Przedłużenie życia. Warszawa. Wyd. „Ligi Pracy” 1926. 8-ka, str. 8.
- Kalendarz Samorządowy na rok 1927. Warszawa. Nakładem Zrzeszenia Samorządów Powiatowych 1927. 8-ka, str. 310 + 70.
- Obciążenie produkcji na rzecz ubezpieczeń społecznych w Polsce i zagranicą. Studium porównawcze. Warszawa. Nakł. Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej 1926. 8-ka, str. 50.
- Padnowski S. Przepisy budżetowe dla Związków Komunalnych. Warszawa. Nakł. Zrzeszenia Samorządów Powiatowych 1926. 8-ka, str. 100.
- Skarbowość komunalna. Dodatek do zeszytu pierwszego. Warszawa. Wyd. Ministerstwa Skarbu 1926, 4-ka, str. 20. (Prace przygotowawcze do Ustawodawstwa Skarbowego. Serja IV).
- Coirard Louis. Ce que les travailleurs doivent à l'encyclique du Pape Léon XIII. sur la condition des ouvriers. Lille, de Brouwer 1926, 8-ka, str. 32.
- Nogaro Bertrand et Lucien Weil. La main d'oeuvre étrangère et coloniale pendant la guerre. New Haven, Conn. 1926, 8-ka, str. 91.
- Leverett George and Alfred T. Pike. Social survey. London. Nat. Adult School Union 1926.
- Erkelenz Anton. Moderne Sozialpolitik Vorw. Heinrich Thal. Berlin-Zehlendorf, Sieben Stäbe Verlag 1926. 8-ka, str. IV + 203.

- Mayer Ernst. Kleinstadt u. Grosstadt. Eine Lebensquelle und der Tod der Völker. Langensalza, Beyer 1926, str. 24. (Schriften zur politischen Bildung 7, 6 = Mann's Pädag. Magazin).
- Rauecker Bruno. Rationalisierung und Sozialpolitik. Berlin-Zehlendorf. Sieben Stäbe Verlag 1926. 8-ka, str. 88.
- Sondermann Joachim. Die Familie und die Arbeit. Mit bes. Berücks. d. Gedankens d. Werkstattaussiedlung von E. Rosenstock Nachw. J. Zuckerschwerdt. Schweidnitz, Kaiser 1926. 8-ka, str. 24.
- Traub Karl. Können wir die soziale Frage lösen? Mühlheim (Ruhr), Wiegel 1926. 8-ka, str. 31.
- Simonow P. F. Bor'ba truda i kapitała w Sojedinionnych Sztatach Siewiernoj Ameriki. Moskwa. Izd. „Woprosy truda” 1926. 8-ka, str. 358.

Czasopisma: A. W.: O zniesienie pracy nocnej. (*Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 11 — 1926*). Bek J.: Warunki ożywienia ruchu oszczędnościowego. (*Samorząd Nr. 52 — 1926*). Bartnicki T.: Koszta ubezpieczeń społecznych w Niemczech w roku 1924 i 1925. (*Przegląd Ubezpieczeń Społecznych Nr. 9 — 1926*). C. P.: O metody badania stanu i warunków produkcji i wymiany. (*Przemysł i Handel, zeszyt 46 — 1926*). C. P.: Ustawodawstwo gospodarcze. (*Przemysł i Handel Nr. 3 — 1927*). Eug. Pr. Dr.: Stan obecny konwencji międzynarodowych, dotyczących stosunków pracy. (*Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 1 — 1927*). Gnoiński S.: Umowy zbiorowe z robotnikami rolnymi. (*Przemysł i Handel Nr. 3 — 1927*). Gościcki S.: Międzynarodowa Konferencja Ekonomiczna. (*Rolnik Ekonomista Nr. 21 — 1926*). Gutsche J.: System oszczędności w amerykańskim gospodarstwie domowym. (*Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 1 — 1927*). Gedliczka O.: Pomiary miast. (*Samorząd Miejski listopad—grudzień 1926*). H. R.: Stosunek pracodawców do Kas Chorych na tle ustawy. (*Ochrona Społeczna Nr. 41 — 1926*). Izdebski K. Inż.: Nasze zadanie w dziedzinie zabezpieczenia pracy w przemyśle. (*Mechanik Nr. 16—17 — 1926*). Izdebski K. Inż.: Nasze zadanie w dziedzinie zabezpieczenia na wypadek bezrobocia. (*Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 11 — 1926*). Juszczyk W. K.: Brak ustawy o młodocianych. (*Rzemieślnik Nr. 4 — 1927*). Krieger A.: O nowelizacji ustawy naszej o Kasach Chorych. (*Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 11 — 1926*). Kamiński J.: Projekt umowy z lekarzami, któryby Kasom Chorych zapewnił autonomicznie równowagę budżetu. (*Ochrona Społeczna, zeszyt 1 — 1927*). Kawiński W.: O racjonalizację metod kalkulacji kosztów własnych. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 3 — 1927*). Łowicz S. Dr.: Rozwój lecznictwa w Kasie Chorych m. Warszawy. (*Przegląd Ubezpieczeń Społecznych Nr. 9 — 1926*). Münnich H. Dr.: Projekt ustawy kartelowej w Czechosłowacji. (*Przemysł i Handel Nr. 2 — 1927*). P r a

gierowa E.: Nowy projekt zmiany ustawy o ośmiogodzinnym dniu pracy. (*Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 11 — 1926*). R.: Obciążenie produkcji na rzecz ubezpieczeń społecznych w Polsce i zagranicą. (*Przegląd Społeczny Nr. 11 — 1926*). Radomyski I. Inż.: Ubezpieczenie od wypadków w zatrudnieniu i chorób zawodowych. (*Rolnik Ekonomista Nr. 23 — 1926*) R.: Organizacje społeczne wobec polskiego ustawodawstwa podatkowego. (*Przewodnik Społeczny Nr. 12 — 1926*). Reger T.: Kasy Chorych w nowej ustawie czeskiej. (*Przegląd Ubezpieczeń Społecznych zeszyt 7 — 1926*). Sawiński An.: Projekt ustawy o ubezpieczeniu od wypadków w zatrudnieniu i chorób zawodowych — a ubezpieczenie od odpowiedzialności prawnej. (*Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 5 — 1926*). Skała K.: Obowiązek ubezpieczenia dzieci i członków rodziny na wypadek choroby (przykłady i orzecznictwa). (*Ochrona Społeczna Nr. 11 — 1926*). Toeplitz Teodor: Z Düsseldorfu i Essen. Planowanie regionalne, charakter osiedli mieszkalnych w Essen. (*Samorząd Miejski, grudzień 1926*). Tołwiński S.: Badania budżetów domowych rodzin robotniczych a Kasy Chorych. (*Przegląd Ubezpieczeń Społecznych Nr. 9 — 1926*). W. D.: Skuteczna walka z bezrobociem. (*Tygodnik Handlowy Nr. 51—52, 1926*). Windakiewicz K. Dr.: Struktura jednostek i organów samorządu terytorjalnego podług konstytucji Rzeczypospolitej. (*Samorząd Miejski, listopad 1926*). Zadrowski L.: Rozporządzenie o komunalnych Kasach Oszczędności. (*Przemysł i Handel Nr. 46 — 1926*). Zawadzki J. Dr.: Rada Naczelna Międzynarodowego Związku Miast. (*Samorząd Miejski, listopad 1926*). Zdąnowski A.: Ruch zawodowy w roku 1926. (*Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 1 — 1927*). Z. K.: Czas pracy we Włoszech. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 23 — 1926*). Z. K.: Czas pracy w Holandji. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 1 — 1927*). Z. K.: Czas pracy w Szwajcarii. (*Przegląd Gospodarczy Nr. 3 — 1927*). Ubezpieczenie socjalne we Francji. (*Ochrona Społeczna Nr. 11 — 1926*). Rozgałęzienie działalności Kas Chorych. (*Ochrona Społeczna Nr. 11 — 1926*). Szpitale a Kasy Chorych. (*Ochrona Społeczna Nr. 12 — 1926*).

DZIAŁ X.

Spółdzielczość.

Stefczyk Franciszek. Stanowisko spółdzielczości w rolnictwie. Warszawa. Nakł. Zjednoczenia Zw. Spółdzielni Rolniczych R. P. (1926), 8-ka, str. 20.

Augé Laribé Michel. Syndicats et coopératives agricoles. Paris 1926. 16-ka, str. 200. (Collection Armand Colin).

Economie et coopération de Lithuanie. Etude statistique. Kaunas. Ministère des Finances 1926. 8-ka, str. 40.

L a v e r g n e Bernard. L'ordre coopératif. Etude générale de la Coopération de consommation. Un type économique nouveau. La régie coopérative. Paris, Alcan 1926. 8-ka, str. XII + 601.

J a h r b u c h des Deutschen Genossenschaftsverbandes evang. v. für 1925. Jg. 27. Hrsg. von Philipp Stein. Berlin. Dt. Genossenschafts-Verlag 1926. 4-ka, str. 129.

H u b e r Eugen. Die Liquidität und Liquiditätspolitik in neuester Zeit unter bes. Berücks. d. Kreditgenossenschaften. Berlin, Volkswirtsch. Verlagsges. 1926. 8-ka, str. 109. (Veröff. d. Seminars f. Genossenschaftswesen u. Handelskunde d. landwirtsch. Hochschule zu Berlin 1).

W ö s s n e r Anna. Das Angestelltenproblem in der Schweiz. Konsumvereinen. Ein Beitrag zur Wirtschaftlichkeit genossenschaftlicher Betriebe. Diss. Zürich. Basel 1926. str. VIII + 213.

W a r n e Colston E. The consumers' co-operation movement in Illinois. London, Cambridge Univ. Press 1926.

Czasopisma: A. C. : W sprawie prac bilansowych. (*Poradnik Spółdzielni Nr. 23 — 1926*). C z. St.: O pokrywanie przewyżek strat w spółdzielniach. (*Poradnik Spółdzielni Nr. 21, 22, 23 — 1926*). C a ł k o s i ń s k i A. Dr.: Kredyty rzemieślnicze. (*Poradnik Spółdzielni Nr. 21 — 1926*). J e n n e r W.: Kierunek ideologii spółdzielczości. (*Gazeta Bankowa Nr. 22 — 1926*). L a b i j a k A.: Kółka Rolnicze a Banki Ludowe. (*Rolnik Spółdzielca Nr. 22 — 1926*). M a r s z a ł e k J. Dr.: Spółdzielczość ukraińska. (*Poradnik Spółdzielni Nr. 2 — 1927*). S e y d l i t z W. Dr.: Rola Spółdzielni Kredytowych w obecnej organizacji pieniężnej. (*Poradnik Spółdzielni Nr. 24 — 1926*). S z.: Spółdzielcze instytucje drobnego kredytu. (*Poradnik Spółdzielni Nr. 24 — 1926*). S z p a n d o w s k i F. Dr.: Zadania Spółdzielni Kredytowych w dziedzinie kredytowej i akacji oszczędności. (*Gazeta Bankowa Nr. 24 — 1926*). W. K.: W sprawie potrzeb spółdzielczości U. Z. S. (*Poradnik Spółdzielni Nr. 23 — 1926*). W. P.: Stan wkładów w spółdzielniach kredytowych Związku Spółdzielni Polskich na 31. VII. 1926 r. (*Poradnik Spółdzielni Nr. 21 — 1926*). Z a w a d a J.: Zagadnienie szkolnictwa spółdzielczego. (*Rzeczpospolita Spółdzielca Nr. 11 — 1926*). Spółdzielnie w r. 1925. (*Poradnik Spółdzielni Nr. 23 1926*). Memorjał Unji Związków Spółdzielczych w Polsce o położeniu i potrzebach spółdzielczości zorganizowanej w U. Z. S., przedstawiony 12. XI. 1926 p. Ministrowi Skarbu i Bankowi Polskiemu. (*Poradnik Spółdzielni Nr. 22 — 1926*). Znaczenie rzemieślniczych Kas Spółdzielczych. (*Rzemieślnik Nr. 49 — 1926*).

C. Dział socjologiczny.

I. Wydawnictwa zbiorowe. Podręczniki i systemy. Historia socjologii i krytyka.

- Williamson T. R.: Introduction to sociology. New-York, 1926, str. X + 337.
- Marrs Wyatt: Introductory sociology. Oklahoma-City, 1926.
- Worms René: Die Soziologie. Wesen, Inhalt u. Beziehung zu anderen Wissenschaften. Aus d. französ. übers, v. Nellie Mombert. Mit einem Nachwort v. G. Salomon über d. organische Staats- u. Gesellschaftslehre. Karlsruhe, 1926. G. Braun, str. VIII + 143.
- Dusek Jan: Socjologia. Uvod do myšleni biosociologickeho. Praha, 1926, str. 356.
- Gumpłowicz Ludwig: Grundriss der Soziologie. Mit einer Einführung v. Fr. Oppenheimer. (Ausgewählte Werke II Bd.). Innsbruck, 1926, str. XXXII + 269.
- Deat Marcel: Notions de philosophie: Sociologie. Paris, 1925, F. Alcan, str. 103.
- Wirth Louis: The sociology of Ferd. Tönnies. — The american journal of sociology. 1926. Vol. XXXII, Nr. 3, str. 412—422.
- Gillin John Lewis: Masters of social science. Franklin Henry Giddings. — „Social Forces”. Vol. V. Nr. 2. 1926. str. 197—214.
- Wirth Louis: Topical summaries of current literature. Modern german conceptions of sociology. — American journal of sociology. Vol. XXXII. Nr. 3, str. 461—470.
- Bentley Arthur F.: Simmel, Durkheim and Ratzenhofer. The american journal of sociology. Vol. XXXII. Nr. 2. 1926. str. 250—256.
- Jerusalem Wilhelm: Einführung in die Soziologie. [Soziologie u. Sozialphilosophie. I. Bd.] Wien-Leipzig, G. Braunmüller.
- Wiese Leopold v.: Soziologie, Geschichte u. Hauptprobleme. Berlin, 1926, str. 98. Samlg. Göschen.

II. Metodologia. Zagadnienia graniczne i ogólne.

- Znanięcki Florjan: The object matter of sociology. — The american journal of sociology. Vol. XXXII. Nr. 4. 1927, str. 529—584.
- Ouy Achille: Un sociologie independant. L'oeuvre de Gaston Richard. Revue Intern, de Sociologie. Roczn. 34, zes. 5—6, 1926, str. 229—233.
- Michaelis Alfred: Der ontologischce Begriff der Gesellschaft. Kölner Vierteljahrshefte f. Soziologie. Roczn. 6, zes. 2. Leipzig, 1927, str. 113—135.

- Bentley Arthur F.: Remarks on method in the study of society. *American journal of sociology*. Vol. XXXII. Nr. 3. str. 456—460. — 1926.
- House Floyd N.: Topical summaries of current literature: The logic of sociology. — *Amer. journal of sociology*. Vol. XXXII. Nr. 2. 1926, str. 271—287.
- Laughlin Isabella C.: History and sociology: a comparison of their methods. — *Amer. journal of sociology*. Vol. XXXII. Nr. 3, 1926, str. 379—395.
- Ogburn William F.: The great man versus social forces. — „*Social Forces*”. Vol. V. Nr. 2. 1926. str. 225—231.
- Park Rob. E.: Die Stellung von Gruppe u. Einzelmensch in der Gesellschaft. — *Zeitschrift f. Völkerpsychologie u. Soziologie*. — Roczn. 2, zesz. 3. Leipzig, 1926. str. 209—223.
- Urtl Ilse : Das Beobachten sozialer Tatsachen. — *Deutsche Zeitschr. f. Wohlfahrtspflege*. Roczn. 2, zesz. 4, 1926.
- Ouy Achille: De la nécessité d'une étude bio-psycho-sociologique de l'aspect humain. Esquisse d'une psychologie à trois „dimensions”. — *Rev. Intern. de Sociologie*. Roczn. 34. zesz. 3—4, 1926. str. 113—148.
- Sauer Wilhelm: Grundlagen der Gesellschaft. Eine Rechts -Staats- u. Sozialphilosophie. — Berlin-Grunewald, 1926. str. XIX + 506.
- Richard Gaston: Les forces sociales et l'économie de l'effort. — *Rev. Inter. de Sociologie*. Roczn. 34, zesz. 5—6, 1926, str. 234—250.
- Berdjajew Nik.: Der Sinn der Geschichte. Versuch einer Philosophie des Menschenschicksals. Mit einer Einleitung des Grafen Herm. Keyserling. Darmstadt, 1925, str. 308.
- Kozłowski W. M.: La sociologie et l'art social. — *Rev. Intern. de Sociologie*. — Roczn. 34, zesz. 11—12. 1926. str. 590—604.
- Roffenstein Gaston: Das Problem des psychologischen Verstehens. Ein Versuch d. Grundlagen von Psychologie, Psychoanalyse u. Individualpsychologie. — *Kleine Schriften z. Seelenforschung*. Stuttgart, [1926. str. 160.
- Kulp Daniel H.: The case group in educational sociology. — *Journal of applied sociology*. Vol. XI. Nr. 2. 1926. str. 108—113.
- Hoffmann Oscar F.: The nature of life histories. — *Journal of applied sociology*. Vol. XI. Nr. 2. 1926. str. 147—159.
- Rose Gustaw: Der Aerger im Unterricht. — *Zeitschr. f. pädag. Psychologie*. Roczn. 27. zesz. 5. 1926.
- Roheim Geza: Die Völkerpsychologie u. die Psychologie der Völker. — *Imago*. T. 12. zesz. 2—3. 1926.
- Bystroń Jan St.: Wstęp do ludoznawstwa polskiego. [Lwowska biblioteka slawistyczna. Tom II]. Lwów, 1926. K. S. Jakubowski, str. VIII + 176.

III. Podłoże biologiczne. Warunki zewnętrzne.

Basler A. Einführung in die Rassen- und Gesellschaftsphysiologie. Stuttgart, 1925, Franckh. str. 154 i 93 rycin.

Książka Baslera, przychylnie przyjęta przez fachowych biologów (Alverdes) daje nam próbę ujęcia fizjologii rasowej, która by mogła stanąć obok morfologii rasowej, jako jej ze wszech miar pożądane uzupełnienie. Przedmiotem badań fizjologii rasowej są — wedle definicji autora — zjawiska życia w organizmie ludzkim, o ile da się w nich stwierdzić różnice rasowe; obok systematyki morfologicznych cech rasowych możemy zatem postawić podobną systematykę cech fizjologicznych. Kolejno więc omawia Basier fizjologję skóry, obiegu krwi, krew, oddychanie, fizjologję odżywiania się, wymianę materji, wydzielanie, fizjologję ruchu, głosu, wzroku i innych zmysłów, centralny system nerwowy, fizjologję rozmnażania się itd. Ogólnemi uwagami z zakresu biologji społecznej (typy miejskie i wiejskie, poszczególne klasy społeczne i ich wartość biologiczna itd.) kończy autor to niewielkie, lecz bardzo jasno napisane dziełko, które laikowi, nie mającemu bliższego kontraktu z naukami biologicznemi cały szereg rzeczy uprzytomnia i wyjaśnia, zwłaszcza, że szereg rysunków schematycznych i dobrze dobrany dział ilustracyjny ułatwia zrozumienie. Literatura przedmiotu, dość obficie cytowana, umożliwia dalsze poszukiwania.

Wnioski, do których autor dochodzi na końcu, gdy z obręb systematyki cech przechodzi do wywodów antropozoficznych, nawiązują do pomysłów teoretyków rasowych (Gobineau, Chamberlain); wprowadzamy tu już w grę wartościowanie i schodzimy z gruntu faktów, względnie z faktów wyprowadzamy wnioski praktyczne, co podlega dyskusji, nie mającej już cech naukowych. Jako źródło informacyjne jest jednak książka ta pożyteczna, a skoro fachowa prasa dobrze ją przyjęła możemy spokojnie jej ufać.

Prof. Jan B y s t r o ń (Kraków).

H a n d w ö r t e r b u c h der Sexualwissenschaft, Enzyklopädie der natur- und kulturwissenschaftlichen Sexualkunde des Menschen hg. v. Max M a r c u s e. Bonn, 1926, Marcus & Webers, str. 822.

Po dwóch latach ukazuje się nowe, znacznie zwiększone wydanie tej pożytecznej encyklopedii, która stara się możliwie wszechstronnie omówić cały kompleks zagadnień przyrodni-

czych, lekarskich, antropotechnicznych, społecznych, prawnych i historyczno-kulturalnych, łączących się ze zjawiskami seksualnymi. Potrzeba takiej podręcznej i łatwo dostępnej encyklopedji daje się wyraźnie odczuć; zazwyczaj zagadnienia te omawiano albo w sposób publicystyczno-informacyjny z zabarwieniem skandalu i wyjaskrawieniem problematu, albo też chowano skrzętnie po trudno dostępnych wydawnictwach fachowych. Są to jednak rzeczy takiej wagi, że należy wreszcie mówić o nich bardziej otwarcie, przede wszystkim zaś nawiązać ścisłą kooperację pomiędzy uczonymi, przystępującymi do tych tematów z rozmaitych punktów widzenia.

Nawiązanie takie nie jest rzeczą łatwą, jak wogóle uzgodnienie pracowników naukowych o odmiennem wyszkoleniu metodycznym i o innym nastawieniu w stosunku do tematu nie jest rzeczą łatwą. W zakresie badań nad życiem płciowym próbuje się obecnie stworzyć organizację międzynarodową, łączącą lekarzy, socjologów, prawników, etnologów i historyków kultury; istniejące od pewnego czasu internacjonalne towarzystwo dla badań seksualnych (Internationale Gesellschaft für Sexualforschung z siedzibą w Berlinie) rozwija od niedawnego czasu żywą działalność, wyrażającą się między innymi zwołaniem w październiku r. ub. międzynarodowego kongresu, również w Berlinie z bardzo ciekawym i różnorodnym porządkiem dziennym (zaznaczyć można, że z uczonych polskich prócz kilku lekarzy brał czynny udział w zjeździe prof. Br. Malinowski, znany socjolog i etnolog, coprawda od dłuższego czasu wyłącznie dla nauki angielskiej pracujący)*. Trudno oczywiście z samego porządku dziennego zjazdu sądzić, o ile przyniósł on istotnie nowe dla nauki rezultaty; z wszelką pewnością rozbieżność zainteresowań musiała zaważyć na przebiegu obrad. Zresztą wyniki tak ogólnie pomyślanych zjazdów zwykle są niezbyt wielkie. Dobrze jednak, że pomyślano i o tej formie organizacji pracy naukowej w tym zakresie; nie należy zaniedbywać również okazji zetknięcia się osobistego uczonych, choć większą daleko wagę przywiązujemy do wydawnictw. Towarzystwo ma swe publikacje, jak na razie wyłącznie niemieckie, „Abhandlungen aus dem Gebiete der Sexualforschung”, którego parę tomów się już ukazało pod redakcją kierownika tej właśnie encyklopedji, o której mamy mówić.

* Od Redakcji: Z Polski, jako przedstawiciel Uniw. Poznańskiego, brał w tym zjeździe czynny udział prof. Dr. Florjan Znaniecki, który wszedł w skład prezydium sekcji socjologicznej i wygłosił w niej odczyt.

Wydawnictwo to ma dla nas dwojakie znaczenie. Przeważającym daje nam ono szybką i pewną informację co do całego szeregu kwestji, z którymi mają niejednokrotnie sposobność zetknąć się ludzie pracujący praktycznie czy teoretycznie w zagadnieniach socjalnych. Wiadomości takich dotychczas szukało się najczęściej w ogólnych encyklopedjach, które z natury rzeczy dawały bardzo skąpe wiadomości, albo też w specjalnych wydawnictwach o charakterze półnaukowym i niezawsze całkiem pewnych, czasem przez ludzi niezbyt kompetentnych układanych. Dotyczy to zarówno wiadomości przyrodniczo-lekarskich jak też i historyczno-kulturalnych czy obyczajowych. Pod tym względem treściwe artykuły w układzie alfabetycznym podane, zaopatrzone wykazami literatury mogą oddać wielkie usługi. Oczywiście, nie są one bez ale. Natychmiast wyróżniamy, przeglądając listę współpracowników, że mamy tu biologów i fizjologów, mamy lekarzy rozmaitych specjalności, mamy dalej ekonomistów, zainteresowanych kwestjami polityki socjalnej, wreszcie historyków i zbieraczy ciekawostek obyczajowych czy nieobyczajowych — wszyscy oni aequo loco współpracują w wydawnictwie i czasami zdarza się, że tematy bardzo do siebie zbliżone podejmuje raz lekarz, drugi raz historyk — i wobec tego nierówność opracowania jest widoczna, zwłaszcza, że nie zawsze się dało ten sam temat rozłożyć na kilka wzajemnie się uzupełniających rąk. Tak np. pod tematem „Inzest” lub „Kastration” znajdujemy dokładne opisy lekarskie i statystykę współczesną, ale nie wystarcza nam zupełnie strona socjologiczna czy historyczna, które są bardzo powierzchownie potraktowane. Artykuł „Kindstötung” traktowany jest przez prawnika, który ogranicza się wyłącznie do współczesnego ustawodawstwa europejskiego, nie wspominając słowem o tak ciekawych i ważnych skojarzeniach socjologicznych czy o postulatach eugenetycznych! Autor artykułu „Präventivverkehr” pozostaje najzupełniej w obrębie zagadnień, czy właściwie informacji technicznych, a daremnie by było szukać u niego, ale także i gdzie indziej w encyklopedji danych historycznych, które przecież powinny być uwzględnione, a także i o t. zw. neomaltuzjanizmie i znaczeniu jego dla rozwoju ludnościowego i dla zmian w poglądach na moralność seksualną. Szukamy artykułu poświęconego Malthusowi — ku wielkiemu zdziwieniu okazuje się jego brak, skoro zaś niema indeksu rzeczowego, trudno jest powetować brak ustępu poświęconego tym zagadnieniom. Są to oczywiście rzeczy nieuniknione; o ile w układzie systema-

tycznym trudno czasami o czemś nie zapomnieć, to tembardziej w układzie alfabetycznym i to jeszcze tam, gdzie ten sam temat można ująć z różnorodnych punktów widzenia. Następne wydania przyniosą niewątpliwie w tym względzie poprawę; podkreślić należy, że to poraż pierwszy mamy do czynienia z próbą omówienia encyklopedycznego sfery życia seksualnego w tak obszernym zakresie.

Obok korzyści informacyjnych, bardzo ważnych, mamy jednak jeszcze inną korzyść, a mianowicie realny wkład do socjologii; rzeczy nowe i twórcze. Spotykamy wśród współpracowników encyklopedji nazwiska wybitnych socjologów, którzy nie ograniczają się, rzecz prosta, do informacji, ale dają zarysy ciekawych teoryj i oryginalne ujęcia ogólne pewnych tematów. Jeżeli więc np. Alfred Vierkandt, najwybitniejszy dziś socjolog niemiecki mówi o małżeństwie z punktu widzenia socjologicznego i historycznego, to mamy tu do czynienia z wysiłkiem twórczym pierwszorzędnego znaczenia; jeżeli daje nam ogólne ujęcia erotyki (nie przystępowali dotychczas socjologowie do takich tematów, bezwątpienia należących do naszego zakresu), to posuwa on naprzód te tak ważne, a tak zaniedbane zagadnienia; ujęcie wstydlivości przez wybitnego socjologa też jest czemś innym, niż omówienie tego tematu przez lekarza lub moralizującego pedagoga. Leopold Wiese, przywódca socjologicznej szkoły kolońskiej daje nam cały szereg artykułów; widzimy tu więc i socjologję miłości, sztuki, religji, psychologję społeczną małżeństwa, omówienie ogólne prostytucji (z wyłączeniem zagadnień historycznych, które objął Sudhoff), ascezy, uwiedzenia, zazdrości. Obok tych dwu autorów wspominamy jeszcze Elstera, o którego „Sozialbiologie” mieliśmy możność mówić niedawno na łamach „Ruchu”, a który daje kilka artykułów socjalno-politycznych, ale także i w zakres socjologii zachodzi. Znany nam również Birnbaum, autor omawianej przed rokiem „Kulturpsychopathologie” opracował ustępy o psychozach i tle psychologicznem i psychopatologicznem przestępstw seksualnych.

Psychologją socjalną zajął się w encyklopedji znany z licznych i oryginalnie ujętych prac Müller-Freienfels, który uzupełniając Wiesego, traktuje o psychologji miłości, sztuki i religji; osobno omawia mistykę, a to ze względu na stany mistyczne z seksualno-erotycznym podnieceniem. Zwolenników nauki Freuda ucieszy wiadomość, że sam Freud napisał dwa rozdziały o teorii „libido” i psychoanalizie; nie trudno zresztą zauważyć wpływy teorii psychoanalitycznych u nie-

jednego z autorów encyklopedji. Pomijajmy tu autorów przyczynków historycznych, dotyczących obyczajowości seksualnej u różnych ludów w przeszłości; ważne jako informacje, nie mają one bezpośredniej wartości socjologicznej. (Kronfeld i Reitzenstein, znani dobrze z szeregu prac z historii medycyny, dostarczyli tu najciekawszego materiału).

Prof. Jan Bystróż (Kraków).

- Barnes H. E.: Representative biological theories of society. — The sociological Review. Vol. XVIII. Nr. 4, 1926.
- Porteus S. D. a. Babcock Marj. E.: Temperament and Race. Boston, 1926. str. XIV + 364.
- Neifeld M. R.: The race hypothesis. — Amer. journal of sociology. Vol. XXXII. Nr. 3. 1926. str. 423—432.
- Talbot-Griffith G.: Population problems of the age of Malthus. — Cambridge, 1926. str. 276.
- Herskovits Melville J.: Negro art: african and american. — „Social Forces”. Vol. V. Nr. 2. 1926. str. 291—298.
- Haushofer A.: Zum Problem der Bevölkerungspolitik auf der Erde. — „Geo-Politik”. Roczn. 3. zes. 10. 1926.
- Schjelderupp-Ebbe Th.: Zur Sozialpsychologie der Vögel. — Zeitschr. f. Psychologie. Bd. 95. — 1924. str. 36—86.
- Schjelderupp-Ebbe Th.: Le despotisme chez les oiseaux. Bull. de l'Instr. gen. psych. 24. Nr. 1—3. 1924. str. 1—74.
- Schjelderupp-Ebbe Th.: Soziale Verhältnisse bei Säugetieren. — Zeitschr. f. Psychologie. Bd. 97. 1925. str. 147 i n.
- Bühler Karl: Die Instinkte des Menschen. Bericht über d. IV. Kongress f. experim. Psychologie in München (1925). Jena, 1926. G. Fischer, str. 3—23.
- Bernard L. L.: Instinct. A study of social psychology. New-York, 1924. str. VIII + 550.
- Bugnion E.: The origin of instinct. — Psyche. Nr. 22, 1925. str. 6—41.
- Bauer K. H.: Rassenhygiene. — Leipzig, 1926. Quelle u. Meyer, str. 247.
- Turner E. J.: Personality and reality. — New-York, 1926. str. 190.
- Bernard L. L.: An introduction to social psychology. New-York, 1926. str. X + 651.
- Dougall Mc. W.: Outlines of abnormal psychology. New-York, 1926. str. XVI + 572.
- Mönkenmöller: Sexuelle Verwahrlosung. — Zeitschr. f. Sexualwissenschaft. T. 13. zes. 2. 1926.
- Rosenthal: Entwicklungstendenzen der menschlichen Geschlechtsverbindungen, insbesondere der Ehe. — „Geschlecht u. Gesellschaft”. Roczn. 14. zes. 4—6. 1926.

- Helbing Franz u. Bauer Max: Tortur u. Erotik. „Geschlecht u. Gesellschaft". Roczn. 14, zes. 6.
- Többen Heinrich: Ueber den Inzest. — Leipzig-Wien, 1925. str. 92. (Fr. Deuticke).
- Horney Karen: The flight from womanhood. The masculinity-complex in woman as rewied by man and by woman. — The Intern. Journal of Psychoanalysis. Vol. VII. Nr. 3-4, 1926.
- Abraham Karl: Character-formation on the genital level of libido-development. — The Intern. Journal of Psychoanalysis. Vol. VII. Nr. 2. 1926.
- Jones Ernst: The origin and structure of the super-ego. — The Intern. Journal of Psychoanalysis. Vol. VII. Nr. 3-4, 1926.
- Baratono Adelchi: Imitazione e instinto. — Quaderni di Psichiatria. T. 13. zes. 5-6. 1926.
- Morsier Georges de: L'erotomanie. — Archiv d. psychologic Vol. XX. Nr. 77. 1926.
- Gruber Karl: Telepathie zwischen Mutter u. Kind. — „Die Erde". Bd. 4. H. 4. 1926.
- Faris Ellsworth: The concept of imitation. — Amer. journal of sociology. Vol. XXXII. Nr. 3. 1926. str. 367—378.
- Gordan R. G.: Personality. — Harcourt. 1926. str. XIV + 302.

IV. Życie społeczne.

- Sorokim Pitirim A.: Soziale Bewegungsvorgänge. — Kölner Vierteljahrshefte f. Soziologie. Roczn. VI. zes. 2, 1927, str.146—152.
- Bentley Arthur F.: Relativity in man and society. New York, 1926, str. XIX + 363.
- Laguna Theodor de: The factors of social evolution. New York, 1926, str. X + 362.
- Bogardus Emory S.: Mutations of social distance. Journal of applied sociology. Vol. XI, Nr. 1, 1926, str. 76—84.
- Yoder Dale: Current definition of revolution. Amer. journal of sociology. Vol. XXXII, Nr. 3, str. 432—441, 1926.
- Weber Alfred: Die Krise des modernen Staatsgedankens in Europa. Stuttgart, 1925, str. 172.
- Cargas Sigismund: Die Minderheit. Haag, 1926, str. 104.
- Lenz Heinrich: Autorität u. Demokratie in d. Staatslehre des Hans Kelsen. Schmollers Jahrbuch. 50 Bd., H. 4, 1926.
- Tucker Gordon: Primitive promiscuity and group marriage. The sociological review. Vol. XVIII, Nr. 4, 1926.
- Zeleny L. D.: A measure of social opinions of students. Journal of applied sociology. Vol. XI, Nr. 1, 1926, str. 56—64.
- Parsons Alice Beal: Woman's dilemma. New York, 1926, str. VII + 311.

- Abboth Edith: Historical aspects of the immigration problem. Chicago. 1926, str. XX + 881.
- Spykman Nicholas: The social background of asiatic nationalism. Amer. Journ. of Sociology, Vol. XXXII, Nr. 3, str. 396—411.
- Pfister Oskar: Die menschlichen Einigungsbestrebungen im Lichte der Psychoanalyse. Imago, Bd. 12, H. 2/3, 1926.
- Müller-Meinigen Ernst: Parlamentarismus. Berlin—Leipzig, 1926, str. 216, W. de Gruyter.
- Wlassicz J.: La société des nations et le problème des minorites. „La Paix”, Vol. L, Nr. 4, 1926.
- Seidel Richard: Die Rationalisierung des Arbeitsverhältnisses. „Die Gesellschaft”. Roczn. III, zeszyt. 7, 1926.
- Haberlandt: Die sozialen Triebe u. Organisationen der Frauen bei primitiven Völkern. Völkerkunde. Roczn. 2, zeszyt. 7/9, 1926.
- Bernard L. L.: The interdependence of factors basic to the evolution of culture. Amer. Journal of Sociology. Vol. XXXII, Nr. 2, 1926, str. 177—205.
- Sorokim Pitirim: Impoverishment and the expansion of governmental control. Amer. journal of Sociology. Vol. XXXII, Nr. 2, 1926, str. 206—216.
- Bogardus Emory S.: The new social research. Los-Angeles, 1926, str. 287.
- Platt Charles: The riddl of society. New York, 1926, str. IX + 306.
- Snedden David: Neighborhoods and neighborliness. „Social Forces”, Vol. V, Nr. 2, 1926, str. 231—243.
- Bogardus Emory S.: The personality clash and social distance. Journal of applied sociology. Vol. XI, Nr. 2, 1926, str. 166—174.
- Trasher Frederic M.: The gang as a symptom of community disorganisation. Journal of applied sociology. Vol. XI, Nr. 1, 1926, str. 3—20.
- Speek Peter A.: The meaning of nationality and americanisation. Amer. Journal of Sociology. Vol. XXXII, Nr. 2, 1926, str. 237—242.
- Jenks Jeremiah W. and Lauck W. J.: The immigration problem. Revised and enlarged by Smith R. D. New York, 1926, str. XXVII + 717.

V. Grupy i typy.

Rybarski Roman. Naród, jednostka i klasa. Gebethner i Wolff, 1926. str. 278.

Nazwisko autora, tytuł książki i znaczna jej objętość każą oczekiwać czytelnikowi poważnego i interesującego dzieła. Autor jest znanym profesorem ekonomiki. Zagadnienie zaś jednostki i zbiorowości jest nie tylko jednym z najbardziej aktualnych zagadnień socjologii i etyki, lecz jest najżywotniejszym jednocześnie zagadnieniem kultury współczesnej.

Mówić ma książka według zamierzenia autora o tem, co być powinno, na podstawie tego, co jest. I stawia autor teoretycznie postulat, aby „w politycznych rozważaniach szanować fakty i liczyć się z faktami”. Możemy tedy oczekiwać ostrożnego i wszechstronnego przedstawienia faktów, zrównoważonej oceny i rozważnego rozwinięcia pragnień autora.

Tezy książki zamknąć łatwo w kilku słowach: jest to uzasadnienie nacjonalizmu. Nie tej przytem odmiany nacjonalizmu, jaką reprezentuje, na przykład Romier, u którego jest to poprostu patriotyzm, pełen najsztubtelniejszej miłości dla walorów ojczyznej ziemi, głęboko zatroskany o przyszłość i wolność kraju. Prof. Rybarski reprezentuje raczej nacjonalizm wojujący i zaborczy: jest przeciwnikiem humanitaryzmu.

W uzasadnieniu swego nacjonalizmu kroczy autor utartymi szlakami, znacząc drogę swych wywodów obfitemi cytarami. Szkodliwe były idee wielkiej rewolucji, przeciwstawiły jednostkę społeczności i przez to, na dłuższą metę, rozprzegły społeczność. Powstał i szerzy się stan anomji. Trzeba przeciwdziałać indywidualizmowi, jako akcentowaniu praw bezwzględnych jednostki. Trzeba szukać wspólnoty dość trwałej, dość samowystarczalnej, aby mogła stanowić mocną ramę życia dla jednostek. Klasa, o której mówią socjaliści, nie jest taką poszukiwaną wspólnotą. Jest nią naród, najwyższy i najogólniejszy byt realny w świecie społecznym. Ludzkość bowiem nie jest realnością: to tylko zbiorowa nazwa jednostek ludzkich, a kult ludzkości tylko pozornie różny od kultu jednostki.

Ani w tezach ogólnych prof. Rybarskiego, ani w ich powiązaniu w spójny łańcuch wyvodu logicznego nie można dostrzec znamion oryginalności. Znamy już dawno te tezy z prac autorów zachodnich. Jest natomiast pewna oryginalność, niestety, w konkretnem uzasadnianiu tez poszczególnych. Autor, mojem zdaniem, nie zna kunsztu przekonywania. Dobiera racje tak uderzająco fałszywe, że przesłania niemi rdzeń słusznej nawet tezy. Nic nie pomaga niewybredna wielomowność autora. Raczej przeciwnie: każde słowo, każdy argument przekonywa nas coraz bardziej, że dzieli nas od niego już nawet nie fałszywość argumentu, lecz różnica tego, co M. Scheler nazywa „ethosem”, a co może poprostu i wręcz nazwaćby można różnicą kultur. Prof. Rybarski przemawia do nas językiem kultury przyszłej: tej, która zapanuje wówczas, gdy o sprawach świata decydować zaczną pokolenie powojenne.

Prof. Rybarski cytuje Bertranda Russella. Zapewne musi znać jego „Principles of social reconstruction”, książkę, której czar działać musi na każdego, choćbyśmy jak najbardziej dalecy byli od uznania jego wniosków. Ten czar właściwy jest każdej wielkiej myśli o wielkich sprawach ogólnoludzkich. Oko prof. Rybarskiego natomiast, gdy zacznie „doszukiwać się tego, co jest wspólne wszystkim absolutnie ludziom”, dostrzega „mało tych cech wspólnych: ludzkość ogromnie zbliży się do zwierzęcości”.¹⁾ Czy tak samo widzi tę sprawę chrystjanizm? Czy mając przed współczującymi oczami wiecznie jednaka Dołę Ludzką, nie widzi chrystjanizm nic, prócz kosmatego ludzkiego ciała? Prof. Rybarski, atakując religię uniwersalną, dyskretnie przemilcza przed czytelnikiem istnienie chrystjanizmu.

Ludzkość więc poświęca autor dla całości narodu. Lecz nie dla całego tego rojnego zbiorowiska ludzi, którzy jednej używają mowy, na jeden patrzą krajobraz, jedną mają przeszłość i jednego wspólnego wroga. Aby należeć do narodu, trzeba poza tem w specjalny sposób wylegitymować się przed prof. Rybarskim. Istnieje w Polsce kierunek narodowy, którego idee „są przeznaczone do tego, by przestały być ideami partyjnymi”²⁾. Kierunek ten zarysował się już za czasów młodości autora. Już wówczas „dzieliliśmy się wyraźnie na młodzież narodową i postępowo-socialistyczną. Poziom etyczny tej pierwszej był wyższy, niż drugiej, narodowe „kółka” nie przyjmowały do siebie nikogo, kto uprawiał rozpustę płciową. A tymczasem w tej drugiej grupie wielu chłopców robiło to jawnie”³⁾. Prof. Rybarski na wstępie swej pracy przyrzekł czytelnikowi „szanować fakty”⁴⁾ Prof. Rybarski jest przytem znanym ekonomistą, a więc uczonym, który subtelnymi metodami statystycznymi umie stwierdzać złożone fakty życia zbiorowego. Musimy tedy wierzyć jego mozolnym a wnikliwym w tej sprawie badaniom i żałować jedynie, że ich dotąd nie ogłosił drukiem. Skoro zaś już przyjmujemy, że „młodzież narodowa” była wstrzemięźliwa, a „postępowa” rozpustna, to nie możemy się dziwić, że pierwsza wypiaستowała idee i ideały, które stają się i stać się muszą ogólno-narodowymi. Nic też dziwnego, że „ta galerja małych postępowych”, która się u nas popisywała, nie przyniosła nam ani pożytku, ani

¹⁾ str. 75. ²⁾ str. 256. ³⁾ str. 107. ⁴⁾ str. 38.

zaszczytu"⁵⁾ Można też oczekiwać, że nie zechce ona przyjąć tych idei, które są ogólnonarodowymi. Lecz „do narodu należą również i jego męty. Niepodobna jest liczyć na to, że wszyscy dobrowolnie poddadzą się rządowi zasadniczych idei zbiorowych"⁶⁾. Miłości nie rozumie profesor Rybarski bez nienawiści⁷⁾. Naród więc też obejmie tem podwójnem uczuciem. Męty nienawidzić potrafi. Lecz i w innym kierunku łączy miłość z nienawiścią. Nie lubi myśleć o niedawnych jeszcze ofiarach z życia i wolności, które nieśli ludzie w ciągu stukilkudziesięciu lat naszej niewoli. „Chrobrzy musi być dla nas bliższy, niż Traugutt"⁸⁾. „Kto chce się udrećcać, pozbawiać niektórych funkcji życiowych, niechaj wstąpi do sekty skopców. Będzie z tego mniejsza strata, niż gdyby wzywał cały naród, by tracił swoje siły w bezskutecznych ofiarach"⁹⁾. Taka jest historjografja walk o niepodległość narodu w rozumieniu autora.

Myślę, że książkę tę czytać uważnie winni wszyscy. Jedni, aby przypomnieć sobie, w co niezłomnie i bez zwątpień mają wierzyć. Inni, aby zrozumieć powojennego ducha czasu.

Prof. Czesław Znamierowski (Poznań).

- Stern Erich: Zum Problem der Ehe in unserer Zeit. Zeitschr. f. Sexualwissenschaft. Bd. XIII, H. 3, 1926.
- Hanauer W.: Zur Soziologie u. Psychologie der jüdischen Ehen. Zeitschr. f. Sexualwissenschaft. Bd. 13, H. 4, 1926.
- Duprat G. L.: L'avenir de la famille conjugale. Rev. Intern. de Sociologie. 34 Rocz., Nr. 11/12, 1926, str. 629—645.
- Wiese Leopold v.: Das Paar und der Dritte; die dreigliederige Gruppe. — Kölner Vierteljahrshäfte f. Soziologie. Rocz. VI, zes. 2, 1927, str. 136—145.
- Vleugels Wilhelm: Zur Diskussion über die Massentheorie Le Bons. — Kölner Vierteljahrshäfte f. Soziologie. Rocz. VI, zes. 2, 1927, str. 168—185.
- De Graff Harman O.: The teaching of urban sociology. „Social Forces". Vol. V, Nr. 2, 1926, str. 248—254.
- Krout Maurice H.: A community in flux: The Chicago ghetto re-surveyed. — „Social Forces", Vol. V, Nr. 2, 1926, str. 273—282.

⁵⁾ Rozstrzelenie moje. Przytoczenie — ipsissima verba scriptoris, pag. 215. Ktoby nie chciał wierzyć, że takie rzadko w poważnych pracach spotykane zwroty można znaleźć w książce Uczzonego profesora, niechaj sobie przypomni, że żyjemy w czasach powojennych.

⁶⁾ str. 259, podkreślenie moje. ⁷⁾ str. 110. ⁸⁾ str. 203. ⁹⁾ str. 205, podkreślenie moje.

- Mukerjee Radhakamal: Regional sociology. — New York, 1926, str. XI + 287.
- Wildhagen Karl: Der englische Volkscharakter. Seine natürlichen u. historischen Grundlagen. — Leipzig, 1926, str. 224.
- Gumpłowicz Ludwig: Geschichte der Staatstheorien. Mit einer Einleitung v. G. Salomon. [Ausgew. Werke 1. Bd.]. Innsbruck, 1926, str. XLV + 564.
- Brown Warren A.: Social groups. Chicago, 1926, str. 169.
- Mateer Florence: The unstable child. New York, 1924, str. XII + 471.
- Wooley Thompson Helen: An experimental study of children at work and in school between the ages of fourteen and eighteen years. New York, 1926, str. 759.
- Burt Cyrill: The young delinquent. New York, 1925, str. XVI + 619.
- Wulffen Erich: Das Weib als Sexualverbrecherin. Berlin, Langenscheid, str. 430.
- Heymans F.: La psychologie des fémés. Paris, 1925, str. XL + 315.
- Moses Julius: Zur Psychologie u. Soziologie jugendlicher unehelicher Mütter. Zeitschr. f. Sexualwissenschaft. Bd. XIII, H. 4, 1926.
- Parsons Philipp, Archibald: Crime and the criminal. New York, 1926, str. XVI + 387.
- Keulers: Der Strafgefangene u. seine Familie. Deutsche Zeitschr. f. Wohlfahrtspflege, Nr. 3, 1926.
- Pupin Michael: From immigrant to inventor. New York, 1925, Ch. Scribner's Sons, str. 396.
- Woldt Richard: Die Lebenswelt des Industriearbeiters. Leipzig, 1926, str. VIII + 72, Quelle u. Meyer.
- Laserson Max M.: Die neuesten Schicksale der Staatsidee. Zeitschr. f. Völkerpsychologie u. Soziologie. R. II, z. 4, Leipzig, 1926, str. 305—326.
- Völkerpsychologische Charakterstudien. „Forschungen zur Völkerpsychologie u. Soziologie“. Hrsg. v. Rich. Thurnwald. Bd. III. str. VII — XVI. Einführung des Herausgebers; str. 1—45. — Baumgarten Franziska: Die Berufseignung d. Völker; str. 46—72. Hertz Friedrich: Das Problem d. Nationalcharakters bei E. M. Arndt; str. 73—84. — Hauff Walter: Die psychologische u. soziologische Einstellung der Auslandsdeutschen zu ihrer Umgebung; str. 85—151. — Kantorowicz Hermann: Die Irrationalität der englischen Politik; str. 152—170. Kühnemann Alfred: Amerikanische Kulturprobleme im Lichte eines pädagogischen Kritikers; str. 171—191. — Pollog Hanns: Streifzüge durch romanische Nachschlagewerke; str. 192—224. Seifert Leo: Die slawische. „Friedfertigkeit“; str. 225—261. — Zdenek Ullrich: Sozialpsychologische Studien über eine Sektenbildung in der Tschechoslovakei; str. 262—281. — Kriche Paul: Die Frau in Sowjet-Russland; str. 282—330. — Kajm Julius Rud: Beiträge zur Psychologie des Morgenländers. — Leipzig, 1927, C. L. Hirschfeld, str. XVI + 338.

VI. Wytwory społeczne.

Nioradze Georg. *Der Schamanismus bei den sibirischen Völkern*. Stuttgart 1925, Strecker & Schröder, str. 120, liczne ilustracje i mapka.

Szamanizm jest zjawiskiem mało znanym, zwłaszcza tym, którzy nie mogą korzystać z bogatej literatury etnograficznej rosyjskiej; przedstawia on jednak tak znaczny interes naukowy, że pojawienie się osobnego studjum na ten temat, które streszcza wyniki badaczy rosyjskich, jest bardzo pożądane. W szamanizmie spotykamy in nuce cały szereg bardzo charakterystycznych zjawisk psychologiczno-religijnych, zwłaszcza tych, które stoją u progu anormalności, względnie mają wyraźne podłoże chorobowe; zrozumienie ich na tle bardzo pierwotnych wierzeń i w społeczeństwach, w których mogą się rozwijać bez przeszkody ze strony nieorganizowanego jeszcze kultu może rzucić dużo światła na inne zjawiska, nierównie bardziej skomplikowane i dlatego też trudniejsze do zbadania. Obok zagadnień socjalno-psychologicznych, czy też, jeżeli kto woli, specjalnie psychologiczno-religijnych, ma szamanizm jeszcze znaczenie dla socjologii grup religijnych, gdyż pozwala nam wglądać w mechanizm tworzenia się kultu i wyodrębnianie się szamana-kapłana, przejmującego wyłączną rolę pośrednika pomiędzy grupą a światem duchów dobrych i złych.

Książka nie przynosi rzeczy nowych, udostępnia jednak bardzo pożytecznie ciekawy materiał, pracowicie z licznych, przeważnie bardzo trudno dostępnych źródeł zebrany i grupuje go umiejętnie wedle prostego schematu. Autor podzielił pracę swą na dwie części. Pierwsza omawia światopogląd szamanistyczny, a więc tę podstawę wierzeniową, która umożliwia — w połączeniu z odpowiednim tłem psychologicznym — powstawanie zjawisk szamanistycznych; druga daje nam pogląd na szamanów, na stopniową ewolucję szamanizmu od osobistego, związanego z specjalnymi uzdolnieniami, poprzez rodzinny do instytucjonalnego, omawia przygotowawcze czynności szamanów przed wпадnięciem w ekstazę, która jest tak znamieną dla szamanizmu, zwłaszcza zaś szczegółowo omawia strój szamanów i całe jego kultowe instrumentarium, wreszcie ich twórczość mimiczną i poetycką. Interpretacje socjalne, a zwłaszcza psychologiczne są bardzo proste i nie przynoszą rzeczy nowych; w związku z zagadnieniami psychologicznymi zaznaczyć można, że Nioradze omawia dość

szczegółowo mało znane fakty transwestycji (występowania mężczyzn jako szamanek i kobiet w roli szamanów), niezmiernie charakterystyczne i ważne dla zrozumienia psychologicznego podłoża szamanizmu; specjalnie także omawia autor rolę kobiet w szamanizmie, która, jak to naogół wiadomo, jest bardzo znaczna.

Kilkadziesiąt ilustracyj przyczynia się bardzo do podniesienia wartości książki; literatura przedmiotu obejmuje kilkadziesiąt tytułów, przeważnie rosyjskich.

Prof. Jan St. Bystroń (Kraków).

- Diamond Herbert Maynard: Property and the cult. Amer. Journal of Sociology. Vol. XXXII, Nr. 2, 1926, str. 264—270.
- Holt A. E.: Case records as data for studying the conditioning of religious experience by social factors. Amer. Journal of Sociology. Vol. XXXII, Nr. 2, 1926, str. 227—236.
- Boulanger André: Orphée. Rapports de l'orphisme et du christianisme. Paris, 1925, F. Rieder, str. 176.
- Honigmann Georg: Geschichtliche Entwicklung der Medizin in ihren Hauptperioden dargestellt. München, 1925, I. F. Lehmann, str. 132.
- Kulenkampf Pauli: Ehe u. Familienrecht im heutigen Russland. Zeitschr. f. Völkerpsychologie u. Soziologie. Roczn. II, zes. 3, 1926, str. 224—238.
- Prezzolini Giuseppe: La culture italienne (przekład). Avant propos des Benj. Cremieu. Paris: 1925, str. 244.
- Lang: Die Grusssitten. Völkerkunde. Roczn. II, zes. 7/9, 1926.
- Richard Gaston: L'evolution des moeurs. Paris, 1925, str. 371. Encyclopedie scientifique.
- Bayet Albert: La morale laique et ses adversaires. Paris, 1925, str. 222.
- Licht Hans: Schamgefühl, Kleidung u. Nacktheit bei den Griechen. „Geschlecht u. Gesellschaft“. Roczn. XIV, zes. 1, 1926,
- Jung Gustav: Die Sittlichkeit deutscher Fürstinnen im frühen Mittelalter. „Geschlecht u. Gesellschaft“. Roczn. XIV, 1926, zes. 1.
- Barnes Harry Elmer: The repression of crime. Studies in historical penology. New York, 1926, str. XVI + 382.
- Gillin John Lewis: Criminology and penology. New York, 1926, str. XII + 783.
- Mezger: Persönlichkeit u. strafrechtliche Zurechnung. Grenzfragensammlung H. 124. München, 1926, str. 42.
- Eckstein Walther: Das antike Naturrecht in sozialphilosophischer Beleuchtung. [Schriften d. sociolog. Gesellschaft in Wien, Bd. II]. Wien—Leipzig.
- Tönnies Ferdinand: Das Eigentum. [Schriften d. soziolog. Gesellschaft in Wien, Bd. V]. Wien—Leipzig.
- Fischer Adam: Lud polski. Podręcznik etnografji Polski. Lwów—Warszawa, 1926, str. IV + 240.

VII. Varia.

- Heermance Edgar L.: The ethics of business. New York, 1926, str. X 4- 244.
- Descamps Paul: L'invention chez les primitifs. Rev. Intern. de Sociologie. Roczn. XXXIV, Nr. 5/6, 1926, str. 251—261.
- Wunderlich Herbert: Die Einwirkung einförmiger, zwangsläufiger Arbeit auf die Persönlichkeitsstruktur. Hamburg, 1924, str. 53.
- De Roussiers Paul: Les grandes industries modernes. T. I—III, str. 238 + 282 + 263. Paris, 1925, Arm. Colin.
- Allers: Die Entwicklung d. öffentlichen Fürsorge in d. Gegenwart. Deutsche Zeitschr. f. Wohlfahrtspflege, 1926, Nr. 3.
- Herling Harriet L.: The beginnings of industrial social work. „Social Forces". Vol. V, Nr. 2, 1926, str. 317 —324.
- Bertram Alfred: Justiz u. Politik. Zeitschr. f. Völkerpsychologie u. Soziologie. Roczn. II, zes. 4. Leipzig, 1926, str. 327—339.
- Birukoff Paul: Tolstoj u. der Orient. Zürich—Leipzig, 1925, str. 266.
- Ouy Achille: Sur la rôle de l'artiste et du poètes dans la vie sociale. (La philosophie de Georges Duhamel). Rev. Intern. de Sociologie. 34. Roczn. Nr. 1/2, 1926, str. 13—56.
- Spalaikovitich M.: „La probléme de la paix" et l'organisation internationale. „La Paix", T. 1, zes. 4, 1926.
- Coudenhove-Kalergi Rich.: Panamerika — Panasien — Paneuropa. „Das neue Europa". Roczn. XII, zes. 9/10, 1926.
- Borgh van der R.: Grundzüge der Sozialpolitik. 3. umgearb. Auflg. Leipzig, 1926 (C. L. Hirschfeld).
- Barnes Harry Elmer: History and social intelligence. Neu York 1926, str. 597.
- Larguier de Bancels J.: Prélogique et civilisées. Archive de psychologie. Vol. XX, Nr. 77, 1926.
- Grünbaum A. A.: Herrschen u. Lieben als Grundmotive d. philosoph. Weltanschauungen. Bonn, 1925, Fr. Cohen.
- Droege Joseph: Die Strafe im Urteil der Schüler. Zeitschr. f. pädag. Psychologie. Roczn. XXVII, zes. 9, 1926.
- Moers Martha: Zur Psychopathologie des Reueerlebnisses. Zeitschr. f. pädagogische Psychologie. Roczn. XXVII, zes. 6, 1926.
- Giese Fritz: Psychoanalytische Psychotechnik. Intern. Psychoanal. Verlag. Leipzig—Wien—Zürich, 1924, str. 40.
- Schilder Paul: Psychoanalyse u. Eidetik. Zeitschr. f. Sexualwissenschaft. T. XIII, zes. 2, 1926.
- Bianchi Leonardo: La critica della psicoanalisi. Quaderni di Psichiatria. T. XIII, Nr. 3/4, 1926.
- Abraham Karl: Psycho-analytical notes on Coué's method of self-mastery. The Intern. Journal of Psycho-analysis. Vol. VII, Nr. 2, 1926.

- E d e r M. D.: Kann das Unbewusste erzogen werden? Imago. T. XII, zes. 2—3, 1926.
- S c h n e i d e r Ernst : Ueber Identifikation. Imago. T. XII, zes. 2—3, 1926.
- S t ö c k e r Helene : Erotik u. Altruismus. [Die neue Generation]. Berlin, 1926.
- S é e Henri: L'évolution de la pensée politique en France au XVIII siècle. Paris, 1925, str. 398.
- N e u m a n n L. J.: Jewish influence on christian reform movements. New York, 1925, str. XXVII + 706.
- M a y e r Karl: Weltkriegführung u. Demokratie. Sozialist. Monatshefte;. Bd. 63, zes. 4, Roczn. XXXII, 1926.